

AZİZ NİKOLAS VE DEMRE AZİZ NİKOLAS KİLİSESİ

Emre AKÇA

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Saliha ESEN

Uşak

Şubat, 2021

AZİZ NİKOLAS VE DEMRE AZİZ NİKOLAS KİLİSESİ

Emre AKÇA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Saliha ESEN

Uşak

Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Şubat, 2021

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

AZİZ NİKOLAS VE DEMRE AZİZ NİKOLAS KİLİSESİ

Emre Akça

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Şubat 2021

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Saliha ESEN

Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde Hristiyanlık'ta kutsal kişi olarak kabul edilen azizler yaşamışlardır. Bu azizlerden biri de çalışmamızın temel konusu olan Antalya/Demre bölgesinde yaşamış olan Aziz Nikolas'tır. Aziz Nikolas, modern ve popüler kültürde Santa Claus olarak bilinmesiyle birlikte özellikle Batı'da Noel Baba figürüyle resmedilip dini bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Aziz Nikolas, Myra'da piskoposluğu sırasında bölge halkına ve farklı bölgelerdeki insanlara gösterdiği mucizelerle yardımcı olmuş ve onların Hristiyanlığa olan inançlarını kuvvetlendirmiştir. Onun gösterdiği mucizeler, yaşadığı bölgede ve Batı'da tanınmasında etkili olmuştur. Özellikle Ortodoks Kilisesi tarafından büyük azizlerden kabul edilmiştir. Batılı toplumlarda iyiliksever, yardımsever, çocukların sevgilisi olarak tanımlanan Noel Baba, pagan kültürünün etkisiyle Aziz Nikolas ile özdeşleştirilmiştir. Özellikle 20. ve 21. Yüzyılda değişen toplum dinamikleri ve ekonomik gayelerin etkisiyle Noel Baba toplumun tüketim aracı haline gelmiştir.

Noel Baba tasvirlerinde anlatıldığı gibi kutuplarda yaşamamış, Akdeniz'in sıcak iklim bölgelerinde hayatını sürdürmüştür. Akdeniz'e kıyısı olan Antalya'nın Demre ilçesinde Aziz Nikolas adına 6. Yüzyılda bir kilise yapılmıştır. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde bulunan tarihi eserler ve kilise duvarlarında bulunan tasvirler mimari açıdan kilisenin özgünlüğünü göstermektedir. Ayrıca Ortodoks Hristiyanlar, Demre Aziz Nikolas Kilisesi'ni hac merkezi olarak kabul etmektedirler. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nin hac merkezi olması başta ülke turizmi olmak üzere kilisenin bulunduğu bölgeye sosyal, ekonomik, kültürel katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aziz Nikolas, Demre, Mucize, Noel Baba, Kilise.

ABSTRACT**ST. NICHOLAS AND DEMRE ST. NICHOLAS CHURCH**

Emre Akça

Department of Philosophy and Religious Sciences

Graduate Education Institute

Advisor: Assistant Professor: Saliha ESEN

The saints who are considered as holy persons in Christianity lived in various regions of Anatolia. One of these saints is Nicolas who is basic subject of our studying and he lived in Demre region of Antalya. He appears in front of us as a religious character portrayed as Santa Claus figure especially in west. Saint Nicolas helped local people and the people in different regions with his miracles that he showed and strengthen their belief in Christianity. His miracles he showed , they have been effective in his being recognized. Especially, he is accepted from the great saints by Orthodox Church . In western societies, Santa Claus who is described as benevolent, helpful and lover of children has been identified with Saint Nicolas by the influence of pagan culture. Especially in 20th and 21 st century, by the changing society dynamics and the influence of economic purposes, Santa Claus has become the consumption tool of the society. As he described he didn't live at the poles , he lived in hot climate regions of the Mediterranean. A church was built in the name of Saint Nicolas in Demre town of Antalya, which has a coast to Mediterranean. Historical artifacts in the Saint Nicolas Church and depictions on the church wall show it's originality architecturally. Orthodox Christians accept Demre Saint Nicolas Church as a pilgrimage center. The church's being a center of pilgrimage has contributed to the area where the church is located especially tourism, economically, socially and culturally.

Key Words: Saint Nicolas, Demre, Miracle, Santa Claus, Church.

JÜRI ENSTİTÜ ONAYI

ÖNSÖZ

Çalışmamızda, Anadolu’da yaşamış bir aziz olan Aziz Nikolas ve onun hatırasına yapılan Demre Aziz Nikolas Kilisesi hakkında bilgiler verilecektir. Aziz Nikolas, ülkemiz sınırları içerisinde bulunan Patara (Antalya/Kaş İlçesi’nde bulunan antik kent) kentinde, ticaretle uğraşan, Hristiyanlığa sıkı sıkıya bağlı bir ailede dünyaya gözlerini açmıştır. Ailesi tarafından Latince’de “halkın zaferi” anlamına gelen Nikolas ismi verilmiştir. Aziz Nikolas, anlatılan rivayetlere göre annesinin ona hamile kalmasından itibaren meydana gelen olağanüstü olaylarla ileride farklı bir kişi olacağını göstermiştir.

Aziz Nikolas’ın ömrü Hristiyanlığa karışan sapkın fikirlerle mücadele etmekle geçmiştir. Paganizm ve Helenistik kültürün olumsuz etkilerinin karşısında olmuş, inananların olumsuz etkilenmemeleri için çaba göstermiştir. Aziz Nikolas’ın hayatı Myra başpiskoposu olduktan sonra değişmiştir. Sade bir hayat yaşayan Aziz Nikolas, ailesinden kalan mirası ihtiyaç sahiplerine harcamıştır. İnsanlara gösterdiği mucizelerle adından söz ettiren Aziz Nikolas’ın şöhreti Anadolu topraklarını aşmış, Batı’da da tanınmaya başlamıştır. Aziz Nikolas’ın denizde gösterdiği mucize ve üç kız kardeşe yardım etmesi çağdaşı olan insanları etkilemiş ve hakkındaki anlatımlar nesilden nesile aktarılmıştır. Aziz Nikolas’ın efsanelerinin etkisiyle özellikle 9. Yüzyılda pagan kültürünün de katkılarıyla mitoloji kahramanları Odin ve Poseidonla özdeşleştirilmiştir. Mitoloji kahramanlarıyla oluşan özdeşim sonucu Batı’da Aziz Nikolas’ın etrafında şekillenen dini bir karakter olan Noel Baba figürü ortaya çıkmıştır.

Batı’da tasvir edilen Noel Baba figüründen çok uzak olan Aziz Nikolas, özellikle Ortodoks Hristiyanlar tarafından büyük azizlerden kabul edilmektedir. Antalya/Demre ilçesinde adına bir kilise yapılmıştır. Demre Aziz Nikolas Kilisesi, yapıldığı tarihten itibaren çeşitli yapım-onarım çalışmaları geçirmesine rağmen günümüze kadar gelebilmiştir. Demre Aziz Nikolas Kilisesi gerek sanat tarihi gerekse mimari açıdan özgünlük taşımaktadır. Kilise Ortodoks Hristiyanları tarafından hac merkezi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca her yıl 6 Aralık günü Demre Aziz Nikolas Kilisesi’nde Aziz Nikolas için yortu düzenlenmektedir.

Çalışmamızda, Noel Baba olarak tanınan Aziz Nikolas'ın hayatı, mucizevi karakteri, Hristiyan dünyasındaki yeri ve Demre'de bulunan Aziz Nikolas kilisesi hakkında Dinler Tarihi disiplini açısından bilgiler verilmiştir. Çalışmamızın başta ülke kültür mirasına ve turizmine katkı sağlayacağı düşüncesindeyiz.

Çalışmamız giriş bölümüyle başlamakta ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışma konumuzun önemi, amacı, metodu, çalışmada kullanılan başlıca kaynaklar ve çalışmamızın kavramsal çerçevesi hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde; kutsal kavramı hakkında bilgi verilip kutsal kavramından hareketle dinlerde bulunan kutsal şahıslardan bahsedilmiştir. Hristiyanlık'ta kutsal şahıs olarak kabul edilen aziz kavramının tanımından sonra Hristiyanlık'ta azizlik olgusu ve Hristiyan Kiliselerin azizlik hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir. Bu bilgilerin yanı sıra, Aziz Nikolas'ın doğduğu, büyüdüğü ve azizlik yaptığı yerler olan Likya Birliği ve Patara ve Demre kentleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde tez çalışmasının temel konusu olan Aziz Nikolas'ın hayatı, şahsiyeti, Hristiyan dünyasındaki yeri ve önemi, Noel Baba figürüne dönüşümü ve mucizevi karakteri üzerinde durulmuştur. Ayrıca bu bölümde, Aziz Nikolas ile ilgili Noel bayramı, Noel ağacı gibi bazı inanışlar ele alınmış, konumuzun içeriği çerçevesinde Hristiyan kültüründe aziz ve İslam kültüründe veli kavramlarının birbirine benzeyen ve ayrılan yönleri üzerinde durulmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nin tarihçesi, mimari gelişimi ve özellikleri, kilisenin inanç turizmi açısından önemi hakkında bilgi verilmiş ve kilisede bulunan duvar resimleri Dinler Tarihi açısından ele alınmıştır. Sonuç kısmında ise çalışma hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Tez çalışmasının her aşamasında değerli bilgilerini, yönlendirmelerini esirgemeyen, destekleriyle yoluma ışık tutan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Saliha Esen'e teşekkürlerimi borç bilirim.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Emre Akça
Uyruğu : T.C.
Doğum Yeri ve Tarihi :
Telefon :
E mail :

Eğitim Bilgileri

Yüksek Lisans :Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim
Enstitüsü/Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı
Lisans :Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi/Isparta
Lise : Balıkesir Anadolu İmam-Hatip Lisesi/Karesi

Bildiği Yabancı Diller : Arapça, İngilizce

İş Deneyimi : MEB. 2019- Fatih Sultan Mehmet Ortaokulu
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni AKÇAKALE/ŞANLIURFA

KISALTMALAR

A.Ş.	: Anonim Şirketi
ABD.	: Amerika Birleşik Devletleri
Bknz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
GSF.	: Güzel Sanatlar Fakültesi
Hz.	: Hazreti
M. S.	: Milattan Sonra
M.	: Miladi
M.Ö.	: Milattan Önce
No.	: Numara
p.	: Page
s.	: Sayfa
St.	: Saint
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
VD.	: Ve Diğerleri

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	ii
JÜRİ ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZGEÇMİŞ	vi
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1
1.Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
2. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları	3
3. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi.....	4
3.1. Kutsal	4
3.2. Aziz	4
3.3. Hristiyanlık'ta Azizlik ve Anadolu'da Yaşamış Bazı Azizler	5
3.3.1. Katolik Kilisesi'nde Azizlik.....	8
3.3.2. Ortodoks Kilisesi'nde Azizlik.....	10
3.3.3. Protestan Kilisesi'nde Azizlik.....	11
3.3.4. Anadolu'da Yaşamış Bazı Azizler	12
Aziz Pavlus.....	12
Ashab-ı Kehf	13
Aziz Policarp	14
Mor Efrem	14
BİRİNCİ BÖLÜM	16
1. AZİZ NİKOLAS'IN HAYATI VE İLGİLİ BAZI İNANIŞLAR.....	16
1.1. AZİZ NİKOLAS'IN YAŞADIĞI BÖLGE	16
1.1.1. Likya.....	16
1.1.2. Patara	20
1.1.3. Myra/Demre	22

1.2. AZİZ NİKOLAS'IN HAYATI	23
1.2.1. Aziz Nikolas'ın Hayatı.....	23
1.2.2. Aziz Nikolas'tan Noel Baba'ya.....	29
1.2.3. Hristiyan Dünyası'nda Aziz Nikolas	31
1.2.4. Aziz Nikolas'ın Mucizeleri	32
1.2.4.1. Deniz Mucizesi.....	33
1.2.4.2. Çocukların Koruyucusu.....	36
1.2.4.3. Üç Komutan ve Masum Üç Kişinin Hayatını Kurtarması	37
1.2.4.4. Üç Kız Kardeş Hikâyesi	39
1.2.4.5. Bereket Mucizesi.....	40
1.2.4.6. Hazine Koruyuculuğu	40
1.2.4.7. Diğer Mucizeleri	41
1.3. AZİZ NİKOLAS İLE İLGİLİ BAZI İNANIŞLAR	43
1.3.1. Aziz Nikolas ve Yağ Kültü	43
1.3.2. Noel	45
1.3.3. Noel Kutlamaları ve Noel Ağacı.....	48
1.3.4. Müslüman Türk Kültüründe Hızır ve Hristiyan Kültüründe Noel Baba. 51	
1.3.5. İslam'da Veli Kültü ve Hristiyanlık'ta Aziz Kültü Arasında Kısa Bir Karşılaştırma	53
İKİNCİ BÖLÜM.....	56
2. DEMRE AZİZ NİKOLAS KİLİSESİ	56
2.1. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nin Tarihçesi	56
2.2. Demre Aziz Nikolas Kilisesi Hakkında Yapılan İlk İncelemeler	59
2.3. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nin Mimari Özellikleri	60
2.4. Demre Aziz Nikolas Kilisesi Duvarlarında Bulunan Tasvirlerin.....	61
Dinler Tarihi Açısından Önemi.....	61
2.4.1. Golgota Yolu Sahnesi.....	63
2.4.2. Deesis Sahnesi.....	67

2.4.3. Havari Komünyonu Sahnesi.....	70
2.5. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde Yapılan Kazı Çalışmaları Sonucunda Bulunan Tarihi Eserler	71
2.6. İnanç Turizmi Açısından Demre Aziz Nikolas Kilisesi.....	72
SONUÇ	78
KAYNAKÇA.....	82

GİRİŞ

1.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Anadolu toprakları, insanlık tarihinin seyri boyunca çeşitli medeniyet ve topluluklara, inanç ve kültüre ev sahipliği yapmış; bunların büyüüp gelişmesine ve kayboluşuna tanıklık etmiştir. Frigya, Hitit, Urartu, Lidya ve Likya gibi çeşitli uygarlıklar Anadolu’da hayat bulmuş ve bu medeniyetlerden miras kalan pek çok eser ve kültür bu toprakların zenginliği olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca farklı dinlere ev sahipliği yapmış olması inanç kültürü bakımından önemli bir coğrafya olmasında etkili olmuştur.

Hristiyanlık, Filistin’de ortaya çıkmış fakat din olarak teşekkülü sürecinde Anadolu kentlerinde yayılmaya başlamış ve Hristiyan olarak tanımlanan ilk topluluk Antakya’da oluşmuştur. Anadolu toprakları, Hristiyanlığın dini açıdan önemli sayılan merkezlerine, din otoritelerinin yaşadığı ve dinin kurumsallaşmasında katkısı olan ilk konsillerin toplandığı kentlere sahiptir. Tarsus, İzmir, Manisa, İznik ve Demre gibi şehirler Hristiyanlık doktrinlerinin oluşması ve Yeni Ahit’te zikredilmesi nedeniyle önemli merkezler olarak kabul edilmektedir.

Hristiyanlığın mimarı olarak kabul edilen Pavlus başta olmak üzere Hristiyanlık’ta büyük yer edinen çeşitli şahsiyetler Anadolu kültürünün bir parçası olmuşlardır. Hristiyanlık’ta önemli kabul edilen şahsiyetlere aziz denilmektedir. Azizlik, Hristiyanlığın ilk dönemlerinde ilk cemaat için kullanılırken daha sonra dinleri için kendi canından vazgeçenleri (din şehitlerini) nitelendirmek için kullanılmıştır. Siyasal olguların değişmesi sonucunda dinin yaşanmasında meydana gelen rahatlamayla birlikte azizlik makamı sadece şehitlere verilmemiş; çile çeken, baskı gören şahıslara da aziz denilmiştir. Hristiyanlığın ana bünyesini oluşturan üç büyük mezhep azizlik olgusu hakkında farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir. Hristiyanlık’ta azizler, İsa ve havarilerinin yolunu takip edip, misyon faaliyetlerinde etkili rol üstlenmişlerdir. Başta dini yayma olmak üzere, Hristiyanlığın özüne zarar verebilecek her türlü görüş ve etkinliklerle mücadele etmişlerdir.

Hristiyanlığın yayılmasında büyük etkisi olan azizler, Anadolu’da Hristiyanlığın teşekkülü sürecinde etkili olmuşlardır. Anadolu’nun her bölgesinde

birçok aziz bulunmaktadır. Bunlara Aziz Vlas, Mor Efrem, Mor Gabriel, Aziz Policarp, Aziz Nikolas örnek olarak verilebilir.

Tezin konusu, “Aziz Nikolas ve Demre Aziz Kilisesi”dir. Aziz Nikolas, Anadolu topraklarında yaşayan azizlerden biridir. Noel Baba karakteriyle bütünleşen Aziz Nikolas, ülkemizde yaşayan diğer azizler gibi Hristiyanlığı savunan, yaymaya çalışan ve Hristiyanlığa karışan başta paganizm ve politeizm olmak üzere Hristiyanlığa aykırı fikirlerle mücadele eden bir aziz olmuştur. Aziz Nikolas, bulunduğu çevrede yaşantısıyla örnek bir karakter olmasının yanında çevresindeki insanlara yaptığı yardımlarla da adından söz ettirmiştir.

Tez çalışmamız, Antalya/Demre’de yaşamış ve aziz olarak nitelendirilmiş olan Aziz Nikolas’ın Batı’da Noel Baba olarak nasıl karakterize edildiği ve yerel bir aziz iken Noel Baba figürüyle tanınmasındaki etkili olan yönleri ele almaktadır. Ayrıca Aziz Nikolas’ın Noel Baba figürüyle birleştirilmesinin arka planında bulunan faktörleri ve onun çerçevesinde oluşan kültürleri konu edinmektedir. Yine Akdeniz ve Ege kıyılarından başlayarak denizcilerin azizi olarak anılmasında ve ona olan saygının artmasında rol oynayan etkenler araştırılmıştır.

Batı toplumlarında 9. Yüzyıldan itibaren Noel Baba figürü ortaya çıkmıştır. Bilinen Noel Baba tipi, ren geyikleriyle gezen, çocuklara bacadan yılbaşı geceleri hediyeler atan, kutuplarda yaşayan biri olarak resmedilmiştir. Noel Baba ile ilişkilendirilen Aziz Nikolas, ülkemizin sınırları içerisinde bulunan günümüzde antik kent olarak da bilinen Akdeniz’e kıyı Patara kentinde dünyaya gözlerini açmış ve yine Akdeniz’e kıyı olan Demre ilçesinde hayatını kaybetmiştir. Aziz Nikolas, Akdeniz bölgesinde yaşamasına rağmen, çeşitli etkilerle kutuplarda geyikleriyle yaşayan ve dini bir efsane olarak Noel Baba karakterine dönüşmüştür. Aziz Nikolas’ın Noel Baba ile birleştirilmesinde etkili olan faktörler çalışmamızın dikkat çeken konuları arasında yer almıştır. Ayrıca, Aziz Nikolas ve Noel Baba ilişkilendirilmesinin yanı sıra Noel bayramıyla ve Noel kutlamalarıyla ilişkisinin olması dikkat çekmektedir.

Dinler Tarihi alanında yapılan çalışmalarda, Aziz Nikolas’ın hayatına dair bilgilerin sadece alt başlıklarda geçmesi ve Aziz Nikolas’ın hayatı, önemi, mucizevi karakteri hakkında müstakil bir çalışma bulunmaması, Aziz Nikolas ve Demre Aziz Nikolas Kilisesi’nin çalışmamızın konusu olmasında etkili olmuştur.

2. Araştırmanın Metodu ve Kaynakları

Aziz Nikolas ve Demre Aziz Nikolas Kilisesi” başlıklı çalışmada, Aziz Nikolas’ın hayatı, mucizevi karakteri gibi konular ele alınırken Dinler Tarihi’nin tasvir edici (descriptive) metodu kullanılmıştır. Çalışmada Noel bayramı-nevruz, aziz-veli benzerlikleri ve farklılıkları incelenirken mukayese metodu kullanılmıştır.

“Aziz Nikolas ve Demre Aziz Nikolas Kilisesi” adlı çalışma hazırlanırken öncelikle Dinler Tarihi alanında yapılan çalışmalar ve kaynaklardan yararlanılmıştır. Abdimuhamet Mamytov’un “Rus Ortodoks Kilisesi’nde Azizlerle İlgili İnanış ve Uygulamalar” adlı doktora tezinden ve Prof. Dr. Kemal Polat’ın “Katolik Kilisesi’nde Azizlik” adlı çalışmasından ve Dursun Budak tarafından hazırlanan “Anadolu’da Yaşamış Aziz ve Azizelerin Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi” isimli yüksek lisans çalışmasından faydalanılmıştır.

Aziz Nikolas’ın hayatı, mucizevi karakteri, Hristiyanlık’taki yeri başlığında, Orta çağ Tarihi ve Orta çağ Hristiyanlığı alanlarındaki çalışmalar kaynaklarımız olmuştur. Ceren Pilevneli tarafından hazırlanan “M.S. IV.-VII. Yüzyıllarda Myra (Lykia) ve Egemenlik Alanında Hristiyanlık” çalışmasından, Rex Miller’in “In Search of Santa Claus”, Martin Ebon’un “Saint Nicholas Life and Legend”, Charles W. Jones’in “Saint Nicholas of Myra, Bari and Manhattan” isimli kitaplarından yararlanılmıştır.

Demre’de bulunan Aziz Nikolas Kilisesi başlığı için Sanat Tarihi alanında hazırlanan tez çalışmalarından ve makalelerden yararlanılmıştır. Demre Aziz Nikolas Kilisesi’nin kazı çalışmalarının uzun yıllar başkanlığını yapan Prof. Dr. Yıldız Ötüken’in çalışmaları, Doç. Dr. Özgü Çömezoğlu’nun hazırladığı yüksek lisans ve doktora çalışmaları, Prof. Dr. Nilay Çorağan Karakaya’nın çalışmalarından istifade edilmiştir.

3. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

3.1. Kutsal

Azizlik kavramına geçmeden önce kutsal kelimesine değinmek konunun anlaşılması bakımından yararlı olacaktır. Kutsal ya da kutsallık kavramı bütün dini geleneklerin en temel kavramları arasında yer almaktadır. Kutsal kavramının tam olarak tanımı yapılmamakla birlikte, kelime kökü Latince “sanctum” ve “sacrum” kelime köklerinden türeyen, Hint-Avrupa dil ailesinden “sak” kelimesinden gelmektedir. Arapça’da “kuds” kelimesi kutsal anlamında “aziz, mukaddes” gibi anlamlar ifade etmektedir. Dinler tarihçileri kutsalı; saygı uyandıran, saygıya ve korkuya sevk eden; bilinen ve bilinemeyenin etkisinde hissedilen hayret olarak tanımlamışlardır. Genel anlamda kutsal kelimesi, dinle alakalı olan kutsi, mübarek, saygı duyulan, hürmet edilene atfedilir (Yıldırım, 2007: 60-61; Aydın, 2005: 436). Kutsalın kaynağı Tanrı’dır. Nesnenin, mekânın, kişinin ya da zamanın kutsallığı Tanrı tarafından belirlenmektedir.

Kutsal genel anlamda dört kategoriye ayrılmaktadır. Bunların ilki mekândır. Mekânlar, olağanüstü olanla iletişim kurarak kutsal olma özelliği kazanmıştır. Kutsal mekânlar hac ve ziyaret yerleri olmaktadır. İslâm dinindeki Mekke ve Medine şehirleri örnek olarak gösterilebilir. İkincisi kutsal zamanlardır. Dinlerde bulunan ibadet zamanları, bayramlar gibi öneme sahip zamanlar tayin edilmiştir. Kutsalın üçüncü kategorisi ise kutsal nesnelerdir. Bu nesneler, din kurucusundan ya da tanrılardan geriye kalan nesnelerdir. Dördüncü ve son sırada ise kutsal varlıklar gelmektedir. Kutsal varlıkların en başında ise Tanrılar yer alır. Tanrılar yaratıcı, koruyucu, kural koyucu gibi genel özelliklere sahiptir. Kutsal varlıkların içinde Tanrılardan sonra önemli şahsiyetler gelmektedir (Mamytov, 2010: 8-9). Kutsala sahip olan bu kişilere dinlere göre farklı isimlendirmeler yapılmıştır. İslâm’da kutsal kişiler “veli” ya da “evliyaullah”, Hristiyanlık’ta “aziz”, Şintoizm’de “kami”, Hinduizm’de “guru” olarak adlandırılmıştır.

3.2. Aziz

“İzz” ya da “izzet” kökünden sıfat olan aziz kelimesi Türkçede “güçlü, değerli, şerefli, saf, mükemmel” anlamlarına gelmektedir. Allah nezdinde değerli, Allah dostu manalarında kullanılmaktadır. Batı dillerindeki karşılığı “saint”,

Latince’de “sanctus”, İbranice’de “qadoş”, Arapça’da ise “kıddis” kelimeleridir (Aydın, 2005: 74; Harman, 1991, IV: 332).

Kavram olarak aziz kelimesi, “Allah’ın değerlisi, kıymetlisi, habibi” anlamlarına geldiği gibi “din kurbanı” anlamına da gelmektedir. Kelime, genel anlamda Hristiyanlarda dini etkinliklerde bulunurken şehit edilen/öldürülen kişilere verilen bir unvandır. Başka bir tanımda “Hristiyanlık’ta kahramanca hayat yaşayan, bakire olarak dine hizmet ettiği düşünülen kişilere Tanrı tarafından verilen unvan” olarak tanımlanmıştır (Cohn, 1987, XIII: 1).

Günlük hayatta da insanlar arasında “aziz” kelimesi kullanılmaktadır. “Aziz Kardeşim”, “Aziz Müslümanlar” gibi sözlü kullanımlar kişiye ya da kitleye verilen önemin göstergesi olmuştur.

Toplumda sıkça zikredilen “aziz” kelimesi, Hristiyanlık’ta daha farklı bir yere sahiptir. Azizlik; dini görevleri yerine getiren, nefsin terbiye eden, dini hayatta her türlü fedakârlığa katlanan ve çeşitli kerametler gösterdiğine inanılan kişiye kilise tarafından verilen makamdır (Harman, 1991, IV: 332). İlk dönem Hristiyanlığı’ndan itibaren önemli bir sıfat olan azizlik kavramını ana hatlarıyla ele alacağız.

3.3. Hristiyanlık’ta Azizlik ve Anadolu’da Yaşamış Bazı Azizler

Hristiyanlık’ta azizlerin konumuyla ilgili ilk inançlar, dinin ilk ortaya çıktığı dönemlere denk gelmektedir. Hristiyanlığın ilk dönemleri Hristiyanlar için oldukça sancılı ve zahmetli olmuştur. Hz. İsa’nın ilk tebliğleri başlangıçta Yahudilerin, ilerleyen dönemlerde ise Hristiyan cemaatinin yönetime karşı bir güç unsuru teşkil edebileceğinden dolayı Roma yönetiminin tepkilerini üzerine çekmiştir. Bu tepkiler zaman geçtikçe işkence ve zulümlerle devam etmiştir. Hristiyanlara yapılan tüm zulüm ve baskılara rağmen, inançları onları her türlü zorluğa ve sıkıntıya karşı mücadele etmelerini sağlamıştır. Her yaştan ve her kesimden genç-yaşlı, kadın-erkek herkes dini inanışları için canlarından vazgeçmeyi göz almışlardır (Bihlmeyer-Tuchle, 1971: 45).

Yaşanan baskı ve işkenceler ilk Hristiyan cemaatinin dine olan bağlılıklarını daha da perçinlemiştir. Hristiyanlığa olan inançları daha da kuvvetlenen Hristiyan cemaat Romalılar ve Yahudilerle mücadele etmeye başlamıştır. Yaşanan mücadelelerin sonucunda can ve mal kayıpları olmuştur. Hristiyanlık’ta inançları

için hayatını kaybedenlere “martyr” ismi verilmiştir. Köken olarak Yunanca olan “martyr” kelimesi, Eski Ahit’te “tanık olmak” anlamına gelmektedir. Bu tanıklık, Tanrı’nın dini için hayatını kaybeden kişinin ölümüne tanıklığı olarak açıklanmaktadır (Mamytov, 2010: 35-36).

Hristiyanlık’a göre, ilk şehitlerden sayılan, samimi bir Hristiyan olan “İstepan”, Yahudilere mabedin kanunlarının ve kurban ayinlerinin Hz. İsa’nın gelmesiyle değişeceğini belirtmiştir (Schimmel, 1999: 128). İstepan, canından vazgeçmek pahasına inancını muhafaza etmiş ve şehit olmuştur. İstepan’ın şehit oluşu Hristiyan cemaatini derinden etkilemiştir. Bu etkilenişin en büyük nedeni şüphesiz İstepan’ın Hz. İsa gibi eziyet edilerek şehit edilmesi olmuştur (Polat, 2008: 52).

Hristiyanlık’ta şehitlik olgusunun değerli olmasının en temel sebebi, şüphesiz Hz. İsa’nın çarmıha gerilerek öldürülmesidir. Yine Hristiyanlığın doktrinel anlamda oluşmasında büyük katkısı olan Pavlus’un Roma’da öldürülmesi ve ilk havarilerden olan Petrus’un da Pavlus ile aynı kaderi paylaşarak Roma’da öldürülmesi, Hristiyanlığın şehitliğe büyük anlamlar yüklenmesinde etkili olmuştur. Din otoritelerinin eziyet çekerek can vermeleri, Hristiyan cemaatin dine olan bağlılıklarını derinleştirdiği gibi Mesih’in yoluna girenlerin bu çilelerle her zaman karşı karşıya kalacağı ve bu çilelere katlananların ise ödüllendirilecekleri inancını ortaya çıkarmıştır (Can, 2015: 1043).

Dini için ölenler, her dinde olduğu gibi Hristiyanlık’ta da önemsenmiştir. Hristiyan inançları yaşamak için ölenlere özenilmiş ve öldükleri günlerde anılmıştır. Onlardan geriye kalan kalıntılar (taş, kemik, yüzük) saklanmıştır. Hayatını kaybedenlerin doğum ve ölüm günleri hatırlanıp hatıralarına sahip çıkmışlar ve hatıralarını duydukça yas tutmuşlardır. Zaman geçtikçe Hristiyan topluluklarında, Hristiyanlık için hayatını kaybedenlere halk arasında “aziz” adı verilmiştir (Mamytov, 2010: 38). Hristiyan inancına göre bu kişiler insanüstü kahramanlıklar ve fedakârlıklar göstererek Mesih için kendilerini feda etmiş kişilerdir (Eliade, III, 2003: 64).

Azizlerin, duaların Tanrı’ya ulaşması için kul ile Tanrı arasında aracı olduğu inancı yaygındır. Çektikleri sıkıntılar ve inançları uğruna canlarını feda etmeleri nedeniyle cennetle mükâfatlandırıldıklarına, Tanrı’ya yakın olduklarına inanılmaktadır. Bu nedenle Yeni Ahit’te Hz. İsa’yı ifade eden kavramlar arasında

“aziz” kelimesi de yer almamaktadır. Pavlus’un Mektupları ve Resüllerin İşleri’nde aziz kelimesi mukaddes anlamında kullanılmıştır (Resüllerin İşleri, 9: 41). Hristiyanlar, aziz kelimesini özellikle ilk inananlar yani ilk cemaat için kullanmışlardır (Harman, 1991, IV: 332; Budak 2012: 17).

Azizlik kavramı belli sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Azizlik hem taklit edilebilir hem de taklit edilemeyen azizler olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrımdan sonra kişiyi azizliğe ulaştıran yollar üçe ayrılmaktadır. Bu yollar ahlâki, akli ve duygusal yollardır. Ahlaki yolu; bir şeyi iyi yapmak için iradesini kontrol etmek ve kendini saflaştırmak isteyenler takip ederler. Ahlaki yolu takip edenler, hakiki doğrunun izinde olup da hakiki doğruyu bulan, Tanrı’nın hizmetinde olan kişilerdir. Akli yolu; azizliği bir görev olarak düşünenler, kendilerini ve dünyayı daha iyi tanımak için azizliği seçen kişilerdir. Akli yolu seçenlere en iyi örnek Konfüçyüs verilmektedir. Duygusal yolu tercih edenler ise koşulsuz şartsız sevmeyi, kalbini mükemmelleştirmeyi amaçlayan kişilerin takip ettikleri yoldur. Duygusal yolu seçenler, Tanrı’ya duydukları sevgiyi açıktan ifade eden kimselerdir. Bu yolu takip eden kişilere ise örnek olarak Rabia’tül Adeviyye gösterilmektedir (Cohn, 1987, XIII: 56).

Ahlâki, duygusal, akli yollardan geçen kişilerin azizlik makamına ulaştığı kabul edilir. Azizlik mertebesinin sıralaması veya diğer bir ifadeyle kanonizasyon/aziz ilan etme süreci belirli aşama ve sıralamalarla olmaktadır.

Katolik Kilisesi’nde piskoposluğun yetki alanında bulunan aziz ilân etme süreci, ilk olarak derinlemesine araştırma yapma safhasıyla başlamaktadır. Araştırma, azizliğe aday kişinin ölümünden beş yıl geçmesinden sonra ve Papalığın izni ile başlamaktadır. Aday kişi/aziz aday hakkında yeterli bilgiler toplandıktan sonra araştırma bitmiş olur. İlk aşamanın olumlu bitmesinin ardından aziz adayına “Tanrı’nın hizmetkârı” sıfatı layık görülmektedir (Polat, 2008: 103). Aziz aday kişi, “Tanrı’nın hizmetkârı” mertebesinden sonra “Saygıdeğer” unvanını almaktadır. “Saygıdeğer” unvanındaki bir kişi hakkında herhangi bir anma ya da yortu yapılmaz. Bu aşamadan sonra aziz aday kişi hakkında aziz olabilmesi için bir dava açılır ve bu davanın Vatikan tarafından kabul edilmesi gerekir. Vatikan’da davası müspet sonuç alırsa aziz aday kişi “Kutlu” mertebesine yükseltilir. “Kutlu” makamındaki şart ise azizliğe aday kişinin mucizelerinin ispatlanmasıdır. Kişinin mucizeleri ispatlandığı takdirde Papa tarafından kutsama sürecine alınır (Polat, 2008: 103; Budak, 2012: 28).

Kutsama sürecinden sonra kişi aziz olarak ilan edilir ve adına anma, kutlama törenleri icra edilebilir.

Azizlik mertebesi ilk olarak Papa XV. Johannes'in Lateran Konsili'nde Ausburg piskoposu Ulrich'i azizliğe yükseltmesiyle başlamıştır. Papa III. Urban ve Papa XIV. Benedictus azizlik makamı ile ilgili bazı kurallar getirmişlerdir. Onların getirdiği kurallar günümüzde biraz daha esneyen aziz olma aşamalarının temellerini oluşturmuştur. Buna göre aziz olabilmek için öncelikle kutlular listesinde (beatificatio: azizlik öncesindeki aşama) adı bulunan kişinin azizler listesine adının önerilebilmesi için üç tane gerçek mucizesi olma şartı aranmaktadır. Bu mucizelerin en başında üstün ahlak ve sevgi gelmektedir (Sarıkcıoğlu, 2011: 208). Azizliğe aday kişinin hayatı etraflıca araştırılır ve Hristiyan inancına ters düşen bir durum yoksa kerâmetleri incelenir (Harman, 1991, IV; 332). Bu aşamaları geçtikten sonra papanın onayı aranmaktadır.

Milano Fermanı'yla birlikte özgürlük ortamı oluşmuş, Hristiyanlığı rahatça yaşayabilmek imkânı doğmuştur. Özgür bir ortamın da meydana gelmesiyle birlikte din inançlarından dolayı can kayıpları ortadan kalkmış, dolayısıyla azizlik anlayışında da değişikliğe gidilmiştir. Yapılan değişiklikler sonucunda yeni bir azizlik modeli ortaya çıkmıştır. Yeni modele, "İtirafçılar ve Çileciler" adı verilmiştir. İtirafçılar, dinlerini açıkça ifade etmişler ve İsa Mesih ile beden bulmuşlardır (Budak, 2012: 31). Çileciler de genellikle manastırlarda toplumdan uzak bölgelerde yaşayan keşişler olmuştur. Şehitliğin yerini manevi değer olarak yüksek konum olan inziva ve sadelik almıştır. Özellikle keşişler ve bakireler, şehit olarak nitelendirilmişlerdir (Polat, 2004: 14).

3.3.1. Katolik Kilisesi'nde Azizlik

Hristiyanlık 1054 yılında büyük bir ayrılma yaşamıştır. Bu ayrılma Doğu Kilisesi ve Batı Kilisesi olarak iki ayrı yapıyı meydana getirmiştir. Batı Katolik Kilisesi Hristiyan nüfusu içerisinde sayıca en fazla mensubu olan kilisedir. Dolayısıyla Katolik Kilise'nin azizlik konusu hakkındaki görüşleri son derece önemlidir.

Katolik Kilisesi, azizlerin yeryüzünde Tanrı'nın temsilcileri olduklarına, doğrudan cennetle ödüllendirildiğine, insanlar ile tanrı arasında aracılık edeceğine, inançlı Hristiyanlar için Tanrı'ya iyi dilek/duada bulunan yüce kişi olduğuna

inanmıştır (Ana Britannica, III, 1986: 119-120). Bu yüce kişiler kilise tarafından aziz olarak ilân edilirler. Azizlerin Tanrı katında özel bir yere sahip, yeryüzünde Hristiyanlık öğretisini anlatmak ve kiliseyi oluşturmak üzere Tanrı tarafından davet edilen kişiler oldukları ifade edilmektedir. Bunun yanında Mesih İsa tarafından bildirilen hayat nizamını gerçekleştiren insanlara rehber kişilerdir (Polat, 2008: 9).

Katolik Kilisesi, azizleri onur ve saygıyla anılmaya layık kişiler olarak görmüştür. Kilise, Tanrı ile inananlar arasında aracılıkları sebebiyle, insanların azizlere dua etmesini öğütlemiştir. Belirli gün ve zamanlarda azizlerin hatıralarını yaşamak için anma törenleri düzenlemişler; resimleri ve heykelleri önünde tazimde bulunmuşlardır (Polat, 2008: 112).

Azizler örnek hayatlarıyla diğer insanlara ilham kaynağı olmuştur. Herhangi bir azizin hayatını okuyup tatbik eden kişinin hayatına ve inançlarına olumlu yönde etkileri söz konusudur. Ayrıca azizlerin kalıntılarını (rölikleri) ve mezarlarını ziyaret ederek azizlere dertlerini, sorunlarını, hastalıklarını anlatmışlardır. Azizlerle bir nevi dostlarıymış gibi dertleşerek onlardan çözüm beklemişlerdir. Azizlerin; şifa verici, koruyucu, motive edici ve yardım etme özelliklerinin olduğu kabul edilmiştir (Mamytov, 2010: 50).

Katolik Kilise'sinde azizlerin konumu tartışma konusu olmuştur. Tanrı'ya olan inanç ve ibadetle azizlere olan inanç ve ibadet zaman zaman karışıklıklara neden olmuştur. Kilise çözüm yolu olarak üç tapınma şeklinden bahsetmektedir. İlki "latría" yani mutlak, yegâne tapınılması gereken Tanrı'ya tapınmadır. Diğerleri de "doulia" dır. "Doulia" azizlere tapınmadır. Son olarak da "hiperdoulia"dan bahsedilir. Kutsal bakire Meryem için tapınmadır. Son bahsedilen tapınma şekli "duolia"dan üstündür (Mamytov, 2010: 48-49; Polat, 2008: 97). Böyle bir ayırım yaparak meydana gelebilecek karmaşaları önlemeye çalışmışlardır. Artan protestolar üzerine toplanan ve Katolik Kilisesi'nin karşı reformu olarak nitelenen Trent Konsili'nde azizliğin konumunu daha da sağlamlaştırmışlar ve azizlikle ilgili yeni uygulamaları yürürlüğe koymuşlardır. 1588'de Papa V. Sixtus azizlik için aday kişilerin hayatlarının araştırılması için bir komisyon kurdu muştur. 1634' te de Papa III. Urban ise, kutsama ve azizlik süreçleriyle ilgili bir rehber hazırlamıştır (Polat, 2008: 66). Katolik Kilisesi yukarıdaki kararlara benzer birçok karar alarak azizlik konumunu korumuşlar ve önemine vurgu yapmışlardır.

Azizlik konusunda diğer mezheplerden daha tutucu olan Katolik Kilisesi, azizlik makamına karşı çıkan Protestanlara karşı sert tavır sergilemiştir. Azizlikle ilgili en temel eleştirilerin başında azizlerin İsa Mesih'in rolünü azalttığı iddiası olmuştur. Bu iddia sonucunda azizlerin hatıralarına zarar verilmiş, resimleri ve kalıntıları Protestanlarca yok edilmiştir.

3.3.2. Ortodoks Kilisesi'nde Azizlik

Ortodoks Kilisesi'nin azizlik hakkındaki görüşleri Katolik Kilisesi'nin görüşleriyle paralellik gösterir. Ortodokslara göre azizler; Tanrı'nın isteklerine göre yaşayan, din uğrunda fedakârlıklar yapması sonucunda Tanrı'nın rızasını kazanan kişilerdir (Mamytov, 2010: 44). Azizler, keşişler ve önemli şahsiyetler Ortodoks Kilisesi'nde Tanrı'ya adanmışlığın ve dindarlığın temelini oluşturmuştur. Bu sebepten dolayı azizlerin ikonalarına saygı, resimlerine hürmet gösterilmiştir (Polat, 2008: 236).

Ortodokslar, kiliselerinde azizleri ikonalarıyla temsil ederler. İsa, Meryem ve önemli azizler kiliselerde resmedilmiştir. Onların hatıralarına saygı duyup, onlardan yardım dilerler (Polat, 2008: 236). Tanrı'ya ulaşmayı güç olarak düşündükleri için kutsal kişileri/azizleri Tanrı'ya ulaşmada aracı olarak görmüşlerdir. Dolayısıyla Tanrı'ya ulaşmada azizleri aracıları olarak tasvir ederler (Polat, 2008: 256).

Azizleri Tanrı'nın arkadaşı/yakını olarak nitelendiren Ortodokslar, azizleri saf olan dindarlıklarından dolayı Tanrı katında kutsandıklarına, mucizelerin onlara ikram edildiğine inanırlar (Polat, 2008: 240). Ortodokslar azizleri 6 sınıfta toplamışlardır. Bunlar sırasıyla; Havariler, Peygamberler (Mesih'i tahmin edip müjdeleyenler), Şehitler, Kilise Babaları ve Piskoposlar, Keşişler, Sadıklar (Dünya'da örnek bir hayat süren, toplumca örnek alınan kişiler)'dır (Polat, 2008: 239).

Ortodokslara göre önemli addedilen azizlerin başında Azize Meryem ve Aziz Yahya gelmektedir. Azize Meryem İsa'nın annesi olmasından, Aziz Yahya'nın da İsa'yı ilk müjdeleyen ve onu ilk vaftiz eden olmasından dolayı önemli konumda bulunmaktadır. Ancak azizler piramidinin en başında Azize Meryem bulunur. Çünkü O, Tanrı'nın katında en önemli koruyucu ve aracıdır. Azize Meryem'e duyulan saygının yanında, O'nun "Teotokos"(Tanrı doğuran) olduğunu ve bakireliğini kabul ederler. Ayrıca Azize Meryem için birçok yortu/bayram günleri de belirlemişlerdir.

Örneğin; 8 Eylül’ü doğum günü, 15 Ağustos’u ise cennete alınması anısına kutlamaktadırlar (Mamytov, 2010: 45-46; Tümer, 1996: 142).

Ortodokslar ikonalara büyük saygı gösterirler. Bunun yanında ikonalara mucizeler atfetmişlerdir. Bu konuyla ilgili büyük tartışmalar yaşansa da sonunda toplanan son genel konsil olan II. İznik Konsili ikonalara ibadeti normalleştirmiştir (Aydın, 2007: 128; Polat, 2008: 236; Sarıkçıoğlu, 2011: 83).

Ortodokslar azizlerin kalıntılarına değer vermişlerdir. Kalıntıların bulundukları yerlerde anma törenleri düzenleyerek azizin hatırasını yaşatmaya çalışmışlardır. Azizlerin kalıntılarından dikkat çeken “ayazma”lardır. Ayazma; Ortodokslarca kutsal kabul edilen, şifa verdiği inanan ve kutsallığı bir azizle bağlantılı olduğu düşünülen kutsal su yapıtlarına verilen isimdir. Ayazmalar halk tarafından aziz kabul edilen kişiye nispet edilir. Suyun şifa verdiği düşünüldüğünden hacılar tarafından ziyaretçi akınlarına uğrarlar (Polat, 2008: 37; Mamytov, 2010: 47; Budak, 2012: 25).

Ortodoks Kilisesi’nin aziz ilân etme süreci Katolik Kilisesi’nden farklıdır. Aziz olacak kişi hakkındaki öneri, konuyla ilgilenen piskoposun yaptığı inceleme ve araştırmaları sonucu toplanan komisyonun tarafından değerlendirilir. Sonucunda kişinin aziz olup olamayacağına nihai karar verilmiş olur (Budak, 2012: 24).

3.3.3. Protestan Kilisesi’nde Azizlik

Kökleri 16. yüzyıl din reformuna dayanan Protestan Kilisesi, “aziz” kelimesini genel olarak tüm Hristiyanlar için kullanmaktadır. Onlara göre, İsa’nın vücuduyla birlikte olan (yani Hristiyanım) diyen biri İsa ile olan ilişkisinden dolayı azizdir. Bu görüşten dolayı Protestanlar, Katoliklerdeki gibi azizlere dua etmeyi putperestlik hatta büyücülük olarak görürler (Polat, 2008: 246-247).

Protestan Kilisesi’nin azizlik hakkındaki görüşlerinin temel sebebi; Tanrı ile kul arasındaki aracılığı ortadan kaldırma düşüncesidir. Çünkü Protestanlar, vaftiz olan her Hristiyanın birer rahip olduğunu iddia etmektedir. Kişi aracı olmadan dua edebilmeli, Kitab-ı Mukaddes’i kendi ana dilinde okuyup yorumlayabilmelidir (Ed. Gündüz, 2010: 130). İlk dönem Hristiyanlığına dönmeyi amaçlayan Protestanlar, kişinin kurtuluşuna yardımcı olacağı düşünülen aracıyı reddetmişlerdir. Bu reddedişin içinde azizler ve onların kalıntıları olan ikonalar da vardır (Mamytov,

2010: 55-56). Kilise öncülerinden olan Luther, kişinin kurtuluşunun ancak İsa ile olacağını belirtmiştir (Eroğlu, 2005: 141).

Protestanlar azizlerin mucize göstermeleri inancını Tanrı'ya şirk koşturmak ve Tanrı'yı inkâr etmek olarak nitelendirirler (Mamytov, 2010: 56). Bunun dışında azizlerin kalıntısı olan kutsal suyun şifa vericiliğini, muskaları ve papazların kendilerini büyücü olarak nitelendirmelerini kesin bir dille reddetmişlerdir. Azizler kültürünün paganizm kalıntısı olduğunu iddia etmişlerdir (Polat, 2008: 248-249). Azize Meryem hakkındaki görüşleri de diğer kiliselerden farklıdır. Protestanlara göre Meryem, diğer kiliselerce tanrılaştırılmıştır. O, sadece Mesih'i dünyaya getiren bir bakiredir. Kısaca diğer azizlere olan bakış açısı Azize Meryem hakkında da geçerlidir (Mamytov, 2010: 57).

Sonuç olarak; Katolik ve Ortodoks Kilisesi azizlere büyük önem verirken, Protestan Kilisesi azizleri ve azizlerin kalıntılarını kesin bir dille reddetmiştir.

Katolik ve Ortodoksların önem verdiği büyük ve tanınmış azizlerin bazılarının Anadolu topraklarında yaşadığı, misyonerlik faaliyetlerinde bulunduğu bilinmektedir. Bu nedenle araştırmamızda Anadolu'da yaşamış bazı azizlere yer verilecektir.

3.3.4. Anadolu'da Yaşamış Bazı Azizler

Anadolu toprakları Hristiyanlık tarihi açısından önemlidir. Yeni Ahit'in bazı bölümleri Anadolu'da yazılmış, yine Yeni Ahit'te yer alan bazı bölümler bu bölgede yaşayan insanlara hitap etmektedir. Ülkemiz; Hristiyanlık'ta büyük öneme sahip ilk konsillere ev sahipliği yapmış, Hristiyanlığın temel doktrinleri ülkemizin çeşitli bölgelerinde belirlenmiştir. Hristiyanlık tarihinde yer edinmiş büyük şahsiyetlerin bir kısmı ülkemizin değişik bölgelerinde doğmuş, kilise babaları, aziz ve azizlere bu topraklar ev sahipliği yapmıştır. Bu başlıkta topraklarımızın önemli kültür miraslarından olan Anadolu topraklarının değişik bölgelerinde yaşamış olan aziz ve azizelerin bir kısmının hayatlarına kısaca değineceğiz. Diğer bazı aziz ve azizelerin de isimlerini ve bulundukları bölgelerin isimlerini belirteceğiz.

Aziz Pavlus

Anadolu'da yaşayan en önemli azizlerden biri olan Aziz Pavlus'un tam olarak nereli olduğu tartışmalı da olsa genel kabullere göre Tarsus doğumlu olduğu ve M.S.

10'lu yıllarda doğduğu ifade edilmektedir. Aslen Yahudi kökenlidir, bunu da kendi ifadesiyle “Ferisi oğlu Ferisiyim.” diyerek açıkça dile getirmiştir (Resullerin İşleri, 23: 6). İsmi de “Saul” olması Yahudi olduğunun bir diğer kanıtıdır (Gündüz, 2012: 32-33).

Hristiyan olmadan önce koyu bir Yahudi geleneğine sahip olan Aziz Pavlus, Şam yolculuğu esnasında geçirdiği vizyon ile Hristiyan olur. Günümüz Hristiyanlığın şekillenmesinde ve Hristiyan doktrinlerinin oluşmasında önemli rol oynamıştır.

Ashab-ı Kehf

Yedi uyurlar olarak bilinen Ashab-ı Kehf, İslâm kaynaklarının yanı sıra Hristiyan kaynaklarında da zikredilir. Roma İmparatoru Decius döneminde Efes'te yaşayan asil bir ailenin yedi çocuğunun, puta tapmak istememelerinden ve Hristiyanlık'tan vazgeçmemelerinden dolayı Efes valisine karşı gelmişler ve inançları uğruna bulundukları yeri terk etmişlerdir (Demir, 2013: 1231). Efes'te olduğu kabul edilen bir mağarada 250 yıl uyudukları aktarılır. Hristiyan gelenek, Ashab-ı kehf'in sayısı ve isimleri hakkında farklı görüşler belirtmektedirler. İsimleri Batı kültüründe Maximian, Malchus, Marcian, John, Denis, Serapion ve Constantine olarak geçmekte; Doğu kültüründe ise Maximianus, Malchus, Martinianus, Johnnes, Dionysius, Serapion ve Constantinus olarak nüans farklılıklarıyla zikredilmektedir. Hristiyanlar tarafından aziz olarak kabul edilirler. Ortodoks Kilisesi 4 Ağustos ve 27 Ekim tarihinde anma törenleri düzenler (Budak, 2012: 70-74; Karataş, 2019: 477).

İslam dini Ashab-ı Kehf'e Kur'an-ı Kerim'de geçen Kehf Suresi perspektifinden bakmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Ashab-ı Kehf hakkında, herhangi bir yer-zaman belirtilmemiş, şahıs ya da şahıslar kimliği hakkında bilgi verilmeden genel bilgilerle bahsedilmiştir. Hristiyan kültüründe olduğu gibi isimleri ve sayısı hakkında çeşitli iddialar bulunmaktadır. Bunun yanı sıra özellikle Tefsir kaynaklarında Ashab-ı Kehf hakkında şöyle bahsedilmektedir: İmparator Dekyanus zamanında Efes halkının bir kısmı Hristiyanlığı kabul etmiş ve imparatorun baskılarıyla karşı karşıya kalmışlardır. İmparatorun altı vezirinin oğulları da Hristiyanlığı benimsemişlerdir. Durumu öğrenen imparator gençleri huzurunu çağırması ve putlara secde etmelerini istemiş, aksi halde öldürüleceklerini söylemiştir. İmparator seyahate çıkmış dönünceye kadar gençlere süre tanımıştır. İmparatorun

gitmesini fırsat bilen altı genç bulundukları yerden kaçmışlardır. Yolculukları esnasında altı gence bir çoban köpeği dahil olmuş ve sayıları yediye çıkmıştır. Yolculuklarına ara vererek bir mağarada dinlenmişler ve 309 yıl uykuya dalmışlardır. Uyandıktan sonra uzun zaman uyuduklarını fark etmişlerdir. Dönemin imparatoru Teodus tarafından gençlere büyük saygı gösterilmiştir (Karataş, 2019: 475-476). Ayrıca ülkemizde çeşitli yerlerde (İzmir/Efes, Mersin/Tarsus, Kahramanmaraş/Afşin) Ashab-ı Kehf ile ilişkili olduğu iddia edilen mağaralar vardır.

Aziz Policarp

M.S. 69 yılında Anadolu topraklarında dünyaya gelmiş, Aziz Policarp Havarî Yuhanna'nın müritlerindendir. Hristiyan teolojisi hakkındaki geniş bilgileri ve havari geleneğine sahip olması, onun İzmir'in ilk piskoposu olmasını sağlamıştır. 86 yaşındayken vahşice katledilmiştir. Hristiyanlık'ta din uğruna hayatını kaybedenler için yapılan anma törenlerinin düzenli olarak yapılması ilk olarak Aziz Policarp adına olmuştur. Hakkında anlatılan efsaneler arasında en dikkat çeken, öldürülürken toprağa saptığı asanın ağaç olmasıdır. Ayrıca sandukasının üzerindeki siyah örtüde Arapça "Allah" yazısının bulunması da diğer dikkat çeken bir özelliğidir. Adına yapılan kilise Küçük Asya'nın yedi büyük kilisesinden sayılmaktadır (Gültekin, 2003: 101; Kunt, 2014: 80-81).

Mor Efrem

M. S. 303 ya da 306 yılında Mardin/Nusaybin ilçesinde dünyaya gelmiştir. Efrem, genç yaşlarda Hristiyanlığa duyduğu ilgi yüzünden ailesi tarafından evden kovulmuştur. Nusaybin'de Hristiyan cemaatinin yanında kendine kalacak yer bulmuş ve manastır hayatını yaşamaya başlamıştır. Nusaybin'in önde gelen diğer azizi olan Mor Yakub'tan eğitim almıştır. Başta Şanlıurfa, Diyarbakır olmak üzere eşitli bölgeleri ziyaret ederek insanlara Hristiyanlığı yayma faaliyetleri sürdürmüştür. Süryani Kilisesi'nde Arianizm'i en sert şekilde tenkit eden kişi olmuştur. Kutsal ruh ve Hz. İsa üzerine pek çok ilahi yazmış, Kutsal Kitabı şiir şeklinde okuduğu için "Kutsal Ruh Müzisyeni" unvanını almıştır. Mor Efrem güzel hitabet şekliyle geniş kitlelerde yankı uyandırmıştır. Bu özelliğinden dolayı kendisi gibi aziz olan çağdaşı Nissalı Aziz Gregorius Mor Efrem'e "evrenin doktoru" lakabını vermiştir. Haziran 373 yılında ölmüştür (Konutgan, 2017: 104-105).

Yukarıda hayatlarından kısaca bahsettiğimiz azizler dışında Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde birçok azizin yaşadığı bilinmektedir. Bu azizlerden bazıları ve yaşadıkları bölgeler ise şu şekildedir: Güneydoğu Anadolu Bölgesi: Nusaybinli Mor Yakup, Mor Efrem; Marmara Bölgesi: Azize Helena, Azize Barbara, Aziz Paul; İç Anadolu Bölgesi: Aziz Mamas, Aziz Vlas, Aziz Georgios; Ege ve Akdeniz Bölgesi: Aziz Pavlus, Aziz Policarp, Yedi Uyurlar, Aziz Nikolas ¹ .

¹ Bk. Dursun Budak, Anadolu'da Yaşamış Aziz ve Azizelerin Hayatlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Konya, 2012.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AZİZ NİKOLAS'IN HAYATI VE İLGİLİ BAZI İNANIŞLAR

1.1. AZİZ NİKOLAS'IN YAŞADIĞI BÖLGE

1.1.1. Likya

Likya (Lycia), coğrafi konumu itibariyle Anadolu'nun güneybatısında yer alan, doğusunda Antalya Körfezi, batısında Fethiye Körfezi, güneyinde Akdeniz'e doğru uzanan günümüzde Teke yarımadası dediğimiz alan için kullanılmıştır. Likya'nın kuzey sınırları Antalya körfezinin batı sahilleri ortasından Fethiye körfezine çizilecek yarım çember teşkil etmektedir (Akşit, 1967: 19).

“Işık ülkesi” olarak adlandırılan Likya günümüzde de denizi, dağları ve ışıklarıyla zihinlerde yer edinmektedir. Çevik'in ifadesiyle: “Geçmişte saçılan parlak ışık Likya, bugünün okulu liseye (Lycie) gönderdiği adıyla dünün aydınlığını yaşatır” (Çevik, 2002: 9).

Tarihi metinlerden hareketle Likya isminin kökeniyle ilgili ilk olarak; Mısır'da bulunan “Byblos metinlerinde”, “Lukka” kelimesi yazıtlarda geçmektedir. Ayrıca Kıbrıs kralının Mısır Firavununa şikâyetlerinde bulunurken Likyalılar hakkında “Lukka” olarak bahsetmiştir. Yine Amarna arşivlerinde Likyalılar hakkında; “Lukki ülkesi” diye bir isimlendirmeden bahsedilir. “Lukki” ya da “Lukka” isimlerinin ilk isimlendirmeler olduğu anlaşılmaktadır. Zaman ilerledikçe “Lukka” ismi, yerini “Likya” ismine bırakmıştır (Çevik, 2002: 10-11).

İsimlendirme konusunda diğer iddia da Yunan gelenekleri hakkında söz sahibi olan Herodot'tan gelmektedir. Likyalıların kökenleri itibariyle Girit'ten geldiğini söylemektedir. Giritlilerden iki erkek kardeş olan Minos ve Sarpedon iktidar için savaşırlar ve bu savaşı Sarpedon kaybeder. Savaşı kaybeden Sarpedon ve taraftarları Asya'ya geçerler. O dönemde Likya'da yaşayan Solymi'yi Milyas olarak adlandırılan topraklardan sürer ve kendisi bu topraklara yerleşir. Sarpedon, kendi isimleri olan “Termilai'yi” korumuştur. “Termilai”, özgün olarak Likyalıların kendilerine verdikleri bir isimdir. Bunu da antik yazarların eserlerinden ve en önemlisi Likya dilindeki yazıtlardan anlaşılmaktadır. Yerli dillerinde “Likyalılar”

diye bir kullanımları olmamış, “TRMMLI” ismiyle kendilerini nitelendirmişlerdir. Likyalıların konuştukları dilin adına da “Termilik dili” denilmiştir. Fakat daha sonra Likya dili adını almıştır (Bean, 1998: 23-24).

Likyalılar; kendi ülkelerine “Trmmsie”, kendilerine de “Trmmiliyiz” demişlerdir. *TRMMLI* ismi Luvica’da “dağ doruğu” anlamına gelmektedir. Günümüzde de Dirmil Yaylası’nın eski ismi *Tirmisil*’dir. İsimler arasındaki bağlantı kelime köklerinden kolayca anlaşılmaktadır (Çevik, 2002: 11).

Likya iklimi itibariyle tipik Akdeniz iklimine sahiptir. Bitki örtüsü makidir. Bunun yanı sıra beş tane nehirle tarımsal faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu nehirler sırasıyla: Alakır Çay, Demre Çay, Eşen Çay, Kızıl Dere ve Dalaman Çayıdır (Akşit, 1967: 57).

Likya sanatlarında; İyonya, Frig, Lidya, Karya gibi diğer medeniyetlerden etkilenmişlerdir. Bunun örnekleri başta mezarları olmak üzere birçok sanat eserlerinde görülmektedir.

Likyalılar, çok tanrılı bir inanışa sahip olmuşlardır. Bir Tanrı panteonundan söz edilir. Bu panteonun oluşmasında dış etkenler, farklı inanışlar etkili olmuştur. Anadolu ve Mezopotamya kökenli Tanrı panteonunun en başında Apollon bulunmaktadır. Din işlerinin yönetildiği yere *kumaza* adı verilmiştir. Ksanthos şehri, Likya Birliği’nin dini merkezi olarak kabul edilmiş ve şehirde her yıl *leto* adına festival düzenlemişlerdir (Schuler, 2016: 48).

Likya toplumunda kişilerin özel işlerini yerine getirmeleri için köleleri olmuştur. Bunun yanında günümüz devlet memurlarına *halk köleleri* denilmiştir. Halk köleleri güvenlik, mali, idari işleri yerine getirmekle sorumlu tutulmuşlardır. Sosyal hayatta, güç erkekte algılansa da sosyal yapıda baskın karakter kadındır (Çevik, 2002: 27-44).

Likya medeniyeti kurulduğu yer itibariyle Akdeniz kıyısındadır. Dolayısıyla sahilleriyle önem kazanmış bir medeniyettir. Likya sahilleri, Antalya körfezinin (mare Pamphylium) batı sahillerini teşkil eden, Gelidonya Burnu’na (Kırlangıç Burnu, Hiera Akra) kadar uzanan kıyıları; Gelidonya Burnu’ndan, Kalamaki körfezinin İnce Buruna doğu-batı yönünde devam eden *mare Lycium*un çevrelediği güney sahilleri ve İnce Burun’dan itibaren Kalamaki körfezini meydana getirdikten

sonra, Fethiye körfezine (Glaukos) ulaşan sahillerden oluşmaktadır (Akşit, 1967: 28). Likyalılar, bu sahilleri sayesinde, ticari, ekonomik ve konaklama yönünden önemli ilerlemeler kaydetmişlerdir.

Likyalıların denize kıyıları olması, ticaret yönünden etkili olmaları, dağlarındaki ağaçlardan yapılan kerestelerin değerli olması, denizcilerin güzergâhları üzerinde bulunması ve Akdeniz-Ege hattındaki konumu nedeniyle tarihte birçok istilâlara uğramıştır.

Kökleri itibariyle Yunanlı olmaları onların özgürlük için mücadele etmelerini sağlamıştır. Ancak Yunanlılar gibi kendi iç çatışmaları ile uğraşmamışlar, güçlü bir federatif yapıya sahip olmuşlardır. Ateşli özgürlük ve bağımsızlık fikrinden kaynaklanan, birlik ve millet duygusu ön plâna çıkmıştır. Likyalılar tarihte ilk olarak Perslerle mücadele etmişlerdir. Uzun süren Likya direnişinden sonra Persler galip gelmiş, Likyalılar boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Ancak Persler Likyalılara sert bir yönetim uygulamamışlar, onları baskı altında tutmamışlardır. Ülke yönetimini Likyalı sülâlelere vermişler, onlara iç işlerinde serbestlik tanımışlardır. Bu özerklik sayesinde yönetimi elinde bulunduran aileler kendi gümüş sikkelerini bastırmışlardır (Bean, 1998: 26).

Büyük İskender'in Akdeniz ve Ege'de söz sahibi olmak istemesi Likya'nın önemini bir kez daha göstermektedir. Likyalılar, Pers egemenliğinden sonra Büyük İskender'in egemenliğine girmişlerdir. Büyük İskender'den sonra Mısırlılar, daha sonra da Roma İmparatorluğu (Bizans) Likya'yı yönetimi altında tutmuştur. Araplar Teke bölgesinde askeri üs edinmek ve sonunda İstanbul'a sahip olmak istiyorlardı. İstanbul kuşatması için gerek lojistik destek Likya kıyılarından sağlanıyordu. Bu yüzden Arap denizcileri sık sık Likya kıyılarına baskınlar düzenlemişlerdir. Araplarla Bizanslıların savaşı Finike limanında yaşanmış ve bu savaşa *Zat'us-Savari* savaşı denilmiştir. Savaşı Araplar kazanmıştır. Ancak Arap varlığı 9. yüzyıldan itibaren azalmış, yerini tekrardan Bizans İmparatorluğu'na bırakmıştır. Likyalılar Roma egemenliği altındayken kendi iç işlerinde istedikleri gibi kararlar almışlar, Likya Birliği'nin kendi atadığı memurlar tarafından yargı, iç güvenlik gibi konular yürütülmüştür. Roma sadece savaşa ve barışa karar vermiştir (Bean: 1998: 30).

Bizans İmparatorluğu'ndan sonra bölgeye Türkler hâkim olmuştur. Bölgenin adı değişmiş, bölgeye gelen Teke aşireti bölgeye aşiretlerinin adını vermiştir. Anadolu Selçukluları'nın yıkılmasıyla birlikte Likya bölgesi Menteşeoğulları'na geçmiştir. 1390 yılında I. Beyazıt Osmanlı Devleti'ne Likya topraklarını dâhil etmiştir. Ancak Osmanlıların bölgeye tam hâkimiyetleri de yüz yıla yakın bir zaman almıştır (Çevik, 2002: 15-16).

Likyalılar birden çok devlet ve imparatorluğun egemenliği altında bulunmuş olmakla birlikte onlar kendi özgürlüklerine her daim önem vermişlerdir. İç işlerinde özgürce hareket etmişler, özerk bir oluşuma sahip olmuşlardır. Diğer taraftan da birlik ve federatif yapısıyla millet olmayı başarmış ve “Likya Birliği” olarak anılmışlardır. Likya Birliği hakkında ilk yazılı bilgiler M.Ö. 180’li yıllarda Mısır’ın İskenderiye şehrinde yazılmış olan bir yazıtta karşımıza çıkmaktadır. Birlik siyasi, askeri, dini bir oluşum olma özelliğine sahiptir. Birlikte bir meclis ve meclise bir yıl süreyle başkanlık eden bir kişi bulunur. Birliğin ordusu meclis kararıyla harekete geçer; birliğe üye olan şehirler asker ihtiyacını karşılamakla sorumludur (Schuler, 2016: 48).

Likya Birliği’nde 6 tane önemli merkez/kent bulunmaktadır. Bunlar: Myra, Patara, Olympos, Xanthos, Pınara’dır. Bu altı merkezde adli, idari, askeri ve ekonomik işler yürütülmüştür. Likya birliği toplantılarında üçer oy hakkına sahip olmuşlardır. Birlikteki diğer kentler ise birer oy hakkına sahiptirler. Çok küçük olan kentler ya da birbirine çok yakın olan kentler de bir oyla kendilerini temsil etmişlerdir. Bir örnekle açıklamak gerekirse Akalissos ve İdebessos iki kent olmasına rağmen iki kentin tek oy verme hakkı olmuştur (Bayburtluoğlu, 2004: 42). Birlik, yirmi üç kentten oluşmuştur. Her kentin kendi seçtiği delegeler 23 kentin içinden bir kenti seçerek meclis toplantıları yapmışlardır. Politik merkez olarak herhangi bir kenti seçmemişlerdir. Yukarıdaki paragrafta da bahsedildiği üzere her kent önemi kadar oy hakkına sahip olmuştur. Orta düzey kentler iki oy hakkına, düşük düzeydeki kentler bir oy, daha düşük düzeyde bulunan ya da küçük konumu olan kentler toplamda bir oy hakkına sahip olmuşlardır. Tüm eyaletlerin vatandaşları Likya anayasası önünde eşit olarak gözetilmiştir. (Çevik, 2002: 40) Meclis; savaş ve barışa karar veren tek mercii olmuştur. Birliğin yararına ya da zararına olabilecek konuları mecliste tartışmışlardır. Roma idaresi altında bulunduklarından, konuları kendilerine

çizdiği sınır veyahut Romalıların yararına olabilecek meseleler mecliste gündem olmuştur. Ancak Romalıların idaresi altında olmaları Likyalıların özgür olmasını engellememiş, aksine örf ve adetlerini daha iyi koruma imkânları bulmuşlardır (Schuler, 2016: 53).

Likya Birliği'nin önemli merkezlerinden olan Patara ve Myra kentleri Aziz Nikolas'ın doğduğu ve yaşadığı kent olma özelliğine sahiptir. Bu nedenle çalışmamız açısından önemli olan bu iki kent hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır.

1.1.2. Patara

Patara kentinin kuruluşu hakkında anlatılan bir rivayete göre; Yunanistan'dan Likya'ya Apollon'a hediye ya da adak sunmak için kutu taşıyan bir kız, çok yorulunca deniz kıyısında dinlemek için durmuş, dinlenirken içi geçen kız kutuyu denize düşürmüştür. Uyandığında buna çok hüznlenmiş, fakat kutu Likya kıyılarına ulaşmıştır. Yunanlı yazarlar bahsi geçen kutu hakkında *patara* kelimesini kullanmışlardır, Kentin isminin anlatılan hikâyeden dolayı verildiği iddia edilse de gerçekte Patara kenti Likyalılar tarafından kurulmuştur. Likya dilindeki ismi *pttara* dır (Bean: 1998: 85-86).

Patara, Batı Akdeniz'de sahiliyle ön plâna çıkan, Eşen Çayı'nın batısında yer alan Likyalıların önemli merkezlerindendir. Likya Birliği'ne başkentlik yapmıştır. Patara, Antalya ilinin Kaş ilçesi sınırları içinde bulunan antik kenttir. Patara hakkında günümüze gelen ilk bilgileri R. Pococke'den almaktayız. Yazdığı gezi yazısı kitabında Patara hakkında “Ksanthos Nehri'nin denize dökülen kıyısının yanında, St. Paul'ün Milet'ten Tyre'ye giderken uğradığı yer” diye bahsetmiştir (İşkan, 2016: 142).

Patara kenti Likya topraklarında bulunduğu için Persler, Büyük İskender, Mısırlılar gibi egemen güçlerin himayesi altında bulunmuştur. Özellikle, Büyük İskender Likya limanları içinde Patara limanına büyük önem vermiştir. Deniz savaşlarında askeri merkez olarak kullanmıştır. Likya, Roma İmparatorluğu döneminde imparatorluğa bağlı bir eyaletti. Romalılar Patara kentini Rodoslulara bırakınca buna tepki gösteren Pataralılar, Rodos yönetimine karşı direnmişlerdir. Direniş neticesinde Roma İmparatorluğu tarafından kentin bağımsızlığı tanınmıştır. Patara kenti bu dönemde Likya Birliği yönetiminde 3 oy kullanma hakkına sahipti. Bunun yanında Roma bölge valiliği, Likya arşivlerinin bulunduğu kent olarak da

önemli bir merkez haline geldi. Likya arşivi ise Patara’da bulunan Apollon Tapınağı’nda bulunmaktaydı (Bean, 1998: 87-88; İşkan, 2016: 146).

Kazı çalışmaları esnasında bulunan Apollon heykeli başının, Apollon Tapınağı’nın Patara’da olduğunu kuvvetlendirmiştir. Heykel başının bulunduğu yerin tapınak yeri olduğu tahmin edilmektedir (Bayburtluoğlu, 2004: 248). Kentte bulunan mimari eserlerin başında “Mettius Modestus” takı (kapı) gelmektedir. Bu tak, Roma İmparatorluğu döneminde yapılmıştır. 19 metre uzunluğunda ve 10 metre yüksekliğindeki takın üzerinde Roma İmparatoru Traian döneminde vali olan Mettius Modestus ve ailesini onurlandıran bir yazıt bulunmaktadır. Bir takım restorasyon çalışmalarından sonra daha sağlam bir yapıya kavuşmuştur (<https://arkeofili.com/patara-antik-kentindeki-zafer-taki-restore-ediliyor/> 25.07.2019). Ayrıca günümüze kadar gelen sağlam bir yapı olma özelliğine sahiptir. Kentte; Bizans dönemi surları, lâhit, tiyatro, hamam gibi sanat eserleri de bulunmaktadır (Bayburtluoğlu, 2004: 249).

Patara kenti, 13. yüzyılda Anadolu Selçuklu Devleti’nin Bizans Devleti ile arasında sınır olması sebebiyle Anadolu Selçukluları’nın ilk liman kenti olmuştur. Anadolu Selçuklularından sonra kent, Menteşeoğulları’na geçmiştir. Son olarak Osmanlı Devleti’nin idaresi altına giren Patara kenti hakkındaki son tarihi bilgi ise; Fatih Sultan Mehmet’in oğlu Cem Sultan’ın babasının izniyle Patara’da Rodoslularla görüşmesi olarak kayıtlara geçmiştir.

Patara’nın tanınmasında kuşkusuz en büyük faktör limandır. Patara Limanı; doğu- batı arasında deniz ticareti güzergâhındaki konumu, hava şartlarının daha iyi olması gibi sebeplerle denizcilerin vazgeçilmez duraklarından biri olmuştur. Bu durum kentin ekonomik ve jeopolitik önemini artırmasının yanında, sanatsal dokusuna da yansımıştır. Liman yakınına liman hamamı, liman kilisesi, deniz feneri gibi yapılar inşa edilmiştir. Bu yapıların günümüze ancak kalıntıları gelebilmiştir (İşkan, 2016: 147).

Günümüzde ise antik kent olmasının yanı sıra Patara kenti tatilcilerin çok sık uğradığı tatil merkezlerinden birisidir. Antik yapısının yanı sıra plajıyla ünlenen antik kent, ziyaretçi akınlarına uğramaktadır. Konumundan dolayı rüzgâr alan sahili sörf yapmaya müsait olmasıyla da bilinir. Ayrıca sahilindeki ince kumları çölü andırdığı için film setleri için imkânlar sunmaktadır. Aziz Nikolas’ın doğduğu kent

olarak bilinen Patara, Hristiyan çevrelerce ziyaret edilmektedir. Bu ziyaretler kentin önemini daha da arttırmaktadır.

1.1.3. Myra/Demre

Likya birliğinde söz sahibi olan önemli kentlerden biri de Myra'dır. Patara kenti gibi birlik yönetiminde üç oy hakkına sahip olması Myra'yı diğer kentlerden ayırmıştır. Myra kenti antik çağlardan Bizans İmparatorluğu dönemine kadar metropol olmuş, konumu itibarıyla önemli limanları bünyesinde bulundurduğu için kent olarak büyük gelişmeler göstermiş, çevresinde bulunan yerler de bundan fazlasıyla nasiplenmiştir (Çevik, 2015: 358).

Günümüzde Myra antik kenti, Antalya ilinin Demre ilçesi sınırlarında bulunmaktadır. Myra antik kenti Demre ilçesinin adını aldığı Demre Köyü'nün 1.5 kilometre kuzeyinde (günümüzde Kale Beldesi) bulunur. Yerleşim yeri Kocademre olarak bilinmektedir (Bean, 1998: 126).

Kentin ismi hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. İlk görüş olarak Myra isminin Luwi dilinde "Yüce Tanrıçanın yeri" anlamına gelen "Maura" isminden geldiği söylenmektedir. "Maura" adı sonrasında Myra'ya dönüşmüştür. Ayrıca Myra kelimesinin Göktürkçe' deki karşılığının "Amay Yeri" olarak telaffuz edilebileceği ve "Ulu ana yeri Umay ana" anlamlarına gelebileceği belirtilir (Kunar, 1995: 6). Myra adı yaygın olarak mür için kullanılan Yunanca sözcük ile ilişkilendirilir. Asıl kökeni ise belirsizdir; Tlos, Patara gibi, bir yerde kaydı bulunmayan bir Lykia isminin biçim değiştirmiş hali olabilir (Bean, 1998: 125). Son olarak, Likya dilinde "muri/murei" sözcüğünün Myra yer adıyla aynı olma ihtimali söz konusudur. Ksanthos yazıtındaki "muri" kelimesi zamanla Myra'ya daha sonra da Demre'ye dönüşmüştür. Son görüşün doğru olma ihtimali diğerlerinden daha fazladır. Çünkü ünlü Myra yağının ismi yapıldığı Mersin bitkisinden (*commiphora myrrha*) gelmektedir. Kazılarda yağ şişelerinin bulunması da bu ihtimali kuvvetlendirmektedir (Çevik, 2015: 359).

Konumu itibarıyla deniz kıyısında bulunması ticari olarak gelişme göstermesindeki en büyük etkidir. Özellikle Demre Çayı'nın Akdeniz'e döküldüğü yerde oluşan Andriake Limanı yerleşim yerine yakınlığı, Myra'nın denizciler tarafından sık sık ziyaret edilmesine neden olmuştur. Myra'nın konumunun sağladığı olumlu özellikler, zaman zaman büyük devletlerin dikkatini çekmiştir. M.Ö. 300'lü

yıllara kadar Perslerin, daha sonra korsanların işgallerinden kurtulamamıştır. Myralılar Dış saldırılardan ve devletlerden korunmak için Andriake Limanı'na büyük bir zincir çekmişlerdir. Bu zincir sayesinde hem ticari faaliyetleri rahatça kontrol altına almayı, hem de düşman gemilerine karşı topraklarını korumayı amaçlamışlardır. M.S. 40'lı yıllarda Romalı komutan Lentulus'un liman girişindeki zincirleri kırmasıyla kentte Roma İmparatorluğu hüküm sürmeye başlamıştır. Myra bu dönemde en parlak dönemlerini yaşamıştır. Ancak 7. ve 9. Yüzyılda gerçekleşen Arap akınları neticesinden kentte büyük tahribatlar yaşanmıştır. Araplardan sonra kent tekrar Bizans egemenliğine, daha sonra da Türklerin kontrolüne geçmiştir. Türkler günümüz Demre/Kale ilçesini kurmuşlardır. Antik kent ise Demre ilçesinin 1 km. kuzeyinde Kocademre denilen yerdedir (Kunar, 1995: 6-10).

Myra'nın, Hristiyanlık açısından önemi, Milâdi 53-57 ya da 60-61 yılında Kudüs'ten Roma İmparatorluğu'na üçüncü misyonerlik yolculuğu için yola çıkan Aziz Pavlus, yolculuğu sırasında Likya'nın iki önemli kentleri olan Patara ve Myra'ya uğramış olmasıdır. Bu iki şehirde bir süre kalarak konaklamıştır (Bayburtluoğlu, 2004, 192; Kunar, 1995: 6; Çevik, 2015: 362).

Dini anlamda Myra'nın Likya'da en önemli kent olmasını sağlayan gelişme Aziz Nikolas'ın kentte piskopos olarak görev yapmasıdır. Aziz Nikolas iyilikseverliği, denizcilere ve hastalara yardımları sayesinde tanınır hale gelmiştir. Azizin şöhreti sayesinde kent büyük gelişmeler göstermiştir. Aziz Nikolas'ın ölümünden sonra kült haline dönüşmesi üzerine Myra kentine Aziz Nikolas adına bir kilise yapılmış ve yapılan kilise özellikle Ortodoks Hristiyanlar için hac merkezi haline gelmiştir (Bulgurlu, 2010: 274).

1.2. AZİZ NİKOLAS'IN HAYATI

1.2.1. Aziz Nikolas'ın Hayatı

Aziz Nikolas, modern ve popüler kültürde Santa Claus, Batılı toplumlarda Noel Baba olarak tanınır ve yarı dini bir karakter olarak resmedilir. Yılbaşı akşamında geyiklerin çektiği kızakla akıllara gelen Aziz Nikolas, tahmini 270'li yıllarda Roma İmparatorluğu'na bağlı Patara kentinde dünyaya gelmiştir. Patara kenti Likya Birliği'ne bağlıdır. Günümüzde Patara kenti, Antalya ili sınırlarında bulunmaktadır.

Bu nedenle popüler kültürde resmedildiği gibi Noel Baba'nın yaşadığı yerler soğuk iklimler değil, sıcak deniz kıyılarıdır (Demirci, 2016: 558-559; Özgür, 2014: 12). Aziz Nikolas adının ilk duyulmasıyla birlikte, Myralı Nikolas ile Sionlu Nikolas isimleri birbirine karışmıştır. Bu durum azizlerin hayatlarının anlatıldığı “Vita” adı verilen eserlerden kaynaklanmaktadır. Myralı Aziz Nikolas'ın hayatının kaleme alındığı “Vita” eserleri daha sonra yazılmaya başlanmıştır. Hem isim benzerliği hem de birbirlerine yakın yer ve zamanlarda yaşamış olmaları bu karışıklığı iyice derinleştirmiştir (Pilevneli, 2013: 51). Ancak Sionlu Aziz Nikolas'ın, Myralı Aziz Nikolas'ı anmak için diğer büyük din adamlarıyla birlikte Myra'ya geldiği ve Aziz Nikolas'ın mezarının bulunduğu yerde toplandıkları anlatılmaktadır (Sevcenko, 1984: 91).

Aziz Nikolas'ın ailesi hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır. Babasının adı Epiphanius'dur. Babasının hububat ticaretiyle uğraştığı (Eyice, 1991: 4), maddi durumunun iyi olduğu kaynaklarda geçmektedir. Ailesi, Hristiyanlığa sıkı sıkıya bağlı dindar bir ailedir. Aile fertlerinin dinine düşkün olması çocukları Nikolas'ın dindar bir fert olmasına katkı sağlamıştır (Ebon, 1975: 9). Aziz Nikolas'ın ailesi hakkında bilgi veren başka bir kaynaktan, babasının adı Nonna, annesinin adı Feofan, dedesinin adı ise Nikola olarak geçmektedir (Mamytov, 2010: 203).

Aziz Nikolas doğmadan önce anne ve babası uzun süre evlat sahibi olamamışlardır. Tanrı'dan korkan, O'na her fırsatta dua ve adakta bulunan anne-babası Tanrı'dan kendilerine bir evlat vermesini istemişlerdir. Duaları kabul olmuş ve Tanrı, kendine sıkı sıkıya bağlı olan bu çifte bir erkek evlat vermiştir. Çocuk vaftiz edilmiş ve daha sonra “halkın zaferi” anlamına gelen Latince “*Nikolaos*” adını almıştır (Mamytov, 2010: 204).

Aziz Nikolas hakkında anlatılan rivayetlerde onun doğmadan önce annesinin karnında Tanrı tarafından kutsandığı, annesinin Aziz Nikolas'ı doğururken ve sonrasında herhangi bir acı çekmediği ve kendini hemen toparladığı, doğduğu gün konuştuğu, dünyaya geldiği için Tanrı'ya şükrettiği yer almaktadır (İmirgi, 2003: 87-88). Onun hakkında anlatılan; vaftiz olmak için kilisede vaftiz suyunun başına gitmesi, Tanrı'ya saygı göstermek için saatlerce ayakta kalması, çocukluktan itibaren oruç tutması, doğduğunda anne sütünü sadece Çarşamba ve Cuma günleri emmesi, gençlik yıllarında yapımı devam eden bir kilise duvarının altında kaldığı halde burnu

bile kanamadan sapasağlam çıkması gibi birçok mitolojik öge, ilerleyen zamanlarda bir efsanenin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Hristiyan kaynakları, Aziz Nikolas'ın çocukluk ve gençlik yıllarında meydana gelen olağanüstü özelliklerinden dolayı “mucize gösteren” sıfatını vermişlerdir (Doğan, Çorağan, Bulgurlu, Alas, Fındık, Aydın, 2014: 13; Demirci, 2016: 559; Yörük, 2010: 33).

Aziz Nikolas'ın gençlik yıllarında Tanrı'ya yakın olma ve Tanrı hizmetinde bulunma isteğinin yoğunlaştığı belirtilmektedir. Patara'da çıkan bir salgında annesi ve babasını kaybetmiş ve bundan sonra Myra'ya taşınmış ve amcasının yanına yerleşmiştir. Ailesinden kalan mirası yardım faaliyetleri ve kilise hizmetlerinde kullanmış ve münzevi bir hayat sürmüştür. İyi bir öğrencilik yapmış, kilise hizmetlerinde ön safta yer almıştır. Ayrıca amcasının piskopos olması onun dini bilgileri öğrenmesinde ve tatbik etmesinde yararlı olmuştur. Amcası, rahip olması için onu yetiştirmiş ve Nikolas, 19 yaşındayken rahipliğe atanmıştır. Piskopos amcasının uzun bir yolculuğa çıkacağı zaman manastırı Nikolas'a bırakması, Nikolas'ın ne denli iyi yetiştiğinin kanıtı olarak gösterilmiştir. Amcası yolculuktan döndüğünde genç Nikolas'a ileride büyük bir şahsiyet olacağını, insanlara rehberlik edeceğini ve piskopos rütbesine ulaşacağını müjdelemiştir (Ebon, 1975: 10). Myra'daki manastırın başpiskoposu vefat edince yerine kimin geçeceği tartışmaları başlamıştır. Ortaya atılan bir fikir üzerine manastır içerisine giren ilk kişinin piskopos olarak tayin edilmesine karar verilmiştir. Bu kararın ardından uzunca bir süre içeriye kimse girmemiştir. Uzunca bir bekleyişten sonra içeriye genç Nikolas adım atmıştır. Böylelikle Myra'daki manastırın başpiskoposu olmuştur. Yaşanan bu olayın da Aziz Nikolas'ın bir mucizesi olduğu söylenmektedir. Zira Aziz Nikolas'ın, manastıra Tanrı'nın ilhamıyla gittiğine inanılmaktadır (Budak, 2012: 80; Işık, 1997: 460).

Demre Aziz Nikolas Kilisesi girişinde bulunan Aziz Nikolas heykeli.

300'lü yıllara gelindiğinde Bizans İmparatoru Diocletian'ın Hristiyanlara yaptığı zulümlerden Aziz Nikolas da etkilenmiştir. Dini inancından dolayı hapse atılmış, 313 yılında İmparator Konstantin tarafından ilan edilen Milano Fermanı'yla hapisten kurtulmuştur. İmparator Konstantin'in dindeki farklılıkları ortadan kaldırmak, resmi bir devlet dini ortaya koymak amacıyla toplanmasına öncülük ettiği 325 yılındaki İznik Konsili'ne Aziz Nikolas'ın da katıldığı rivayet edilir. Onun, Hristiyanlık'ta heretik akımlardan biri olarak kabul edilen Arius ve takipçilerine karşı sert eleştirilerde bulunduğu hatta Arius'u tokatladığı da aktarılan rivayetler arasındadır (Demirci, 2016: 560). Hatta teslisi Arius'a ispat etmek için eline aldığı tuğlayı sırasıyla toprağa-ateşe-suya dönüştürdüğü rivayet edilir (Christianity Today, 2005:3). Diğer bir rivayete göre ise, Arius'a attığı tokattan dolayı ceza alır. Başpiskoposluk nişanı olan atkısı elinden alınıp hapse atılır. O gece Hz. İsa ve Hz. Meryem Aziz Nikolas'a görünür. Aziz Nikolas'a “Niçin buradasın?” diye sorarlar. Aziz Nikolas da “sizin sevginizden dolayı” diye cevap verir. Hz. İsa, Aziz Nikolas'a atkısını teslim edip, eline İncil verir. Sabah yanına gelenler Aziz Nikolas'ın elleri çözölmüş İncil okuduğunu görünce imparatora haber verirler. Olayın iç yüzünü öğrenen İmparator Aziz Nikolas'ı serbest bırakır. İznik Konsili katılımcılarına

bakıldığında Aziz Nikolas'ın ismi listede geçmemektedir. Adının katılımcılar listesinde geçmemesinin nedeni olarak Arius'a attığı tokat sebebiyle hapse atılması gösterilir (Budak, 2012:80). Bu olayın, Sümela Manastırı'nda bulunan Aziz Nikolas'ın Arius'a tokat attığını gösteren bir ikonanın yapılmasına neden olduğu belirtilir. Aziz Nikolas'ı yüceltmek için 13. yüzyılda isminin İznik Konsili katılımcıları listesine eklendiği de söylenmektedir. Fikirlerinden dolayı Arius'a verdiği tepki göz önüne alınırsa, Aziz Nikolas'ın teslise sıkı sıkıya bağlı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Demirci, 2016: 560-563).

Aziz Nikolas'ın hayatının, Hristiyanlığa karışan pagan fikirlere karşı savaşmakla geçtiği, Hristiyanlığın saf bir dini düşüncesinin oluşması için çaba harcadığı anlatılmaktadır. Hristiyanlığı yeni benimsemiş insanların eski pagan inanışlarına karşı mücadelesinde deniz ve tahılların tanrıçası Artemis'in tapınağını yıktırmıştır (Curtis, 1995: 17). Tanrı'nın rızasında sade ve gösterişsiz bir hayat süren Aziz Nikolas, 6 Aralık 342 yılında Demre'de vefat etmiş ve burada defnedilmiştir. 1087 yılına gelindiğinde İtalyan Barili tüccarlar tarafından Aziz Nikolas'a ait kalıntılar deniz yoluyla İtalya'ya kaçırılmıştır. Bari'de adına yapılan kilise önemli bir hac merkezi olmuştur. Ancak günümüzde Antalya Müzesi'nde de Aziz Nikolas'a ait olabileceği düşünülen kalıntılar bir kutu içinde sergilenmektedir (Yazıcı, 2019: 8).

Aziz Nikolas'ın bilinen ilk tasviri 8. yüzyılda Roma'da yapılan S. Maria Antiqua Kilisesi'nde bulunmaktadır. 9-10. yüzyıllarda ise İstanbul Ayasofya Kilisesi'nde de Aziz Nikolas'ın tasvirleri bulunmaktadır. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde de Aziz Nikolas'ın hayatından kesitleri, mucizelerini konu eden tasvirler vardır. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde tasvirlerle göre Aziz Nikolas, geniş alınlı, seyrek beyaz saçlı ve kısa sakallı, sade bir keşiş yaşamını belirten çökmüş göz yapısıyla ve piskopos kıyafetleriyle tasvir edilmiştir (Karakaya, 2010: 132). 1950 yılında Bari'de bulunan Aziz Nikolas Kilisesi'nin restorasyon çalışmaları esnasında kilise başpiskoposunun izniyle Bari Üniversitesi'nden gelen anatomi uzmanları Aziz Nikolas'ın rölikleri üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Yapılan anatomik ve antropolojik çalışmaların sonucunda; Aziz Nikolas'ın 72-80 yaşları arasında vefat ettiği, tahminen 1.67 boyunda, uzun bir yüze ve normalden büyük göz çukurlarına, normal bir buruna sahip olduğu bilgilerine ulaşılmıştır. Ayrıca Aziz Nikolas'ın orta yaşlarda hapishanelerde kaldığına ilişkin kemik yapısında rutubetten kaynaklı

etkilerin olduğu ve vejeteryan yeme-içme alışkanlığına sahip olduğu bilgilerine de ulaşılmıştır (Pilevneli, 2013: 37-38).

Katolik ve Ortodoks mezhebine mensup ülkelerin genelinde 6 Aralık'ta, Aziz Nikolas'ı anma günleri, ayinler yapılmakta ve kiliselerde adına ilahiler söylenmektedir. Ülkemizde ise 1955 yılında Aziz Nikolas'ın Noel Baba kimliğiyle şöhretinin artmasının ardından PTT Aziz Nikolas'ın resminin bulunduğu pul bastırtmıştır (Cilacı, 2005: 114). 1981 yılından itibaren 613 Aralık tarihleri arasında Antalya/Demre'de Noel Baba şenlikleri haftası yapılmaktadır. Özellikle 6 Aralık tarihinde Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde anma etkinlikleri düzenlenmektedir (Cilacı, 1984:7).

Ayrıca ülkemizin değerli turizm bölgesi Ölüdeniz'de bulunan Gemile Adası da Aziz Nikolas ile yakından ilişkilidir. Gemile Adası, Orta Çağ'da gemicilerin sık sık uğradığı, Kudüs'e hacca giden hacıların mola verdiği adadır. Gemile Adası'nın eski ismi kayıtlarda Aya Nikola adası olarak geçmektedir. Adada çeşitli sarnıç ve kilise kalıntıları, şapel, bazilika gibi eserler de mevcuttur. Gemile Adası'ndaki en ilginç yapılardan biri de adada bulunan iki kiliseyi birbirine bağlayan tüneldir. Tünelde 17 adet durak noktası bulunmaktadır. Tünelde bulunan 17 durak noktası, Hz. İsa'nın çarmıha götürülürken yolda 17 defa bekletilmesini anlatmaktadır. Gemile Adası'nda bulunan kilisenin duvarında "*Hossios Nikolaos*" yazısından hareketle adadaki kilisenin Aziz Nikolas adına inşa edildiği fikrini güçlendirmektedir. Gemile Adası'nın Aziz Nikolas'a atfedilmesinin en önemli sebebi Aziz Nikolas'ın gemicilerin koruyucu aziz olmasıdır. Avlanmaya ya da sefere giden denizciler adaya uğrayıp Aziz Nikolas'tan yardım, bereket, rehberlik, sağ salim dönebilmek adına dua etmişlerdir. Günümüzde Gemile Adası, müze olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olup yerli ve yabancı turistlerin sıkça ziyaret ettiği, ülke turizmine katkı sağlayan bir ada konumundadır. (<https://muze.gov.tr/s3/MysFileLibrary/32734b1f-cf9b-43a9-941ef4aa79d062e6.pdf>, 20.12.20; <http://blog.mesa.com.tr/2018/06/18/akdenizde-tarihi-bir-kosegemiler-adasi/>, 20.12.20).

1.2.2. Aziz Nikolas'tan Noel Baba'ya

İskandinav ülkelerinde iyiliksever, yardımsever, çocukları seven ve mutlu eden, yılbaşı gecelerinde çocuklara hediye verdiğine inanılan yaşlı, sevimli, tombul, kırmızı kalpaklı, aksakallı, kırmızı cübbeli efsanevi kişiliği olan Noel Baba karakteri Hristiyan olan Aziz Nikolas ile özdeşleştirilmektedir (Işık, 1997:459; Küçük, 2015:493). Noel Baba, Hollanda'da "Saint Klaes", ABD'de "Santa Claus", Almanya'da "Weihnachtsmann" isimleriyle anılır. Yunanistan, İtalya, Rusya, ABD gibi ülkelerin koruyucu azizi olarak kabul edilmektedir (Delaney, 1980:426; Geçiş, 2011:188). Aziz Nikolas'ın bir kült haline gelmesi 9. yüzyılda gerçekleşmiştir. Özellikle 9. yüzyılın ikinci yarısında Aziz Nikolas hakkında şiirler, ilahiler yazılmış, mucizeleri hayatını konu alan eserlere eklenmeye başlamıştır (Fındık, 2013: 42).

9. yüzyıldan itibaren başta İtalya olmak üzere, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde Noel Baba'nın şöhreti yayılmaya başlamıştır. Noel Baba hakkında oluşturulan genel karakter, sırtında bir heybe ile gezen ya da Rödolf adı verilen ren geyikleriyle gökyüzünde dolaşan ve çocukların hediyelerini bacadan atan bir kişi olarak şekillendirilmiştir. Noel Baba'nın bu şekilde karakterize edilip Aziz Nikolas ile ilişkilendirilmesinin nedeni olarak, Aziz Nikolas'ın ihtiyaç sahibi üç genç kıza pencereden kese içinde altın atması olayı gösterilmektedir (Esgin, 2012:90). Bizans İmparatoru II. Otto'nun eşi prenses Theophano'nun Aziz Nikolas'ın şöhretini Almanya'ya taşıması Onun Batı'daki ününü artıran diğer önemli bir etken olmuştur (Gibson, 1967:454). 1087 yılında Aziz Nikolas'ın kalıntılarının İtalya'ya nakledilmesiyle birlikte şöhreti daha da artmaya başlamıştır. İtalya/Bari'den başlayarak Normandiya, Fransa, İngiltere, Belçika gibi Avrupa'nın büyük ülkelerinden Aziz Nikolas kültü yayılmaya başlamıştır. Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde adına kiliseler inşa edilmiştir (Pilevneli, 2013: 3334). 14. yüzyılda Aziz Nikolas'a saygı amacıyla öldüğü gün olan 6 Aralık günü okullarda tatil ilân edilmiştir (Bruce, 1995:19). Aziz Nikolas adına 6-28 Aralık tarihleri arasında anma etkinlikleri yapılıyor olması ve bu tarihlerin yılbaşı tarihiyle birbirine yakın olması Noel ve Noel Baba kavramlarının oluşmasında rol oynayan önemli etkenlerden birisi olarak gösterilmiştir (Miller, 1955: 46).

Hıristiyanlığın yayılmaya başlamasıyla birlikte diğer kültür ve geleneklerden birçok kişi bu dinin müntesibi olmuştur. Yunan ve Anadolu topraklarında Hıristiyanlığın yayılması sonucu eski pagan inanışları ve gelenekleri Hıristiyanlıkla uyumlu hale getirilmiş olup, bu durumun yansımaları Aziz Nikolas figüründe de karşımıza çıkmıştır. Hollanda, Belçika ve İsviçre’de Aziz Nikolas adına 6 Aralık gününde “Sinterklaas” etkinlikleri yapılmaktadır. “Sinterklaas” gününde Aziz Nikolas’ın çocuklara gizlice hediye verildiğine inanılır. “Sinterklaas” daha sonra Santa Claus adıyla anılmaya başlamıştır. “Sinterklaas” Germen dinlerinde baş tanrı olan Odin’in Hıristiyanlıkla etkileşimiyle ortaya çıkmış ve Noel Baba kimliğiyle birleşmiştir. (Pilevneli, 2013: 40) Mitolojiye göre Odin, atıyla avlanmaya gittiğinde çocuklar Odin’in çizmelerinin içine atının yemesi için ot ve havuç bırakırlardı. Odin de teşekkür için çocuklara şekerlemeler verirdi. Bu uygulama zamanla çorapları asarak Noel Baba’nın bırakacağı hediye beklemeye anlayışına dönüşmüştür. Aziz Nikolas figürünün 9. yüzyıl öncesinde Artemis ve Poseidonla eşleştirildiği de belirtilmiştir. Artemis denizlerde hüküm sürmüştü, Aziz Nikolas da Artemis gibi denizlerde hüküm sahibi olmuştur. Yunan mitolojisinde Poseidon çocukların ve denizcilerin koruyucusu olarak kabul edilmiş, Aziz Nikolas da göstermiş olduğu mucizelerle çocukların ve denizcilerin koruyucusu konumuna gelmiştir. Yunan mitolojisindeki karakterlerin yerlerinin Hıristiyanlıktaki bir karakterle doldurulması ve 9. yüzyıl sonrasında Noel Baba’ya dönüşmesi bu etkileşimin örneklerinden bir diğeri olarak gösterilmiştir (Işık, 1996: 460).

Son yüzyıllarda modernizm ve tüketim toplumu, Noel Baba figürünün değişmesine neden olmuştur. Noel Baba efsanesi zamanla tüketim toplumunun araçlarından biri haline gelmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra değişen toplum dinamikleri Noel ve Noel Baba kavramlarını “toplum pazarlama” araçlarına dönüştürmüştür. Noel Baba, alışveriş merkezlerinde ürün reklamlarının yeni yüzü olmuştur. İlerleyen zamanlarda rollerinden tamamen uzaklaşmış, sırtında taşıdığı torbasıyla hediyeler dağıtan Noel Baba’dan elinde içki kadehi, ağzında puro olan Noel Baba figürleri ortaya çıkmıştır. (Curtis, 1995: 20). Çocuklar, 19. yüzyıldan itibaren Noel Baba portresinden uzaklaştırılmaya başlanmıştır. Noel gününde çocuklara vaazlar veren Noel Baba ticari bir sembole bürünmüştür (Hoegaerts, 2009: 41). Günümüzdeki Noel Baba figürünün son hali Coca-Cola reklamındaki çizimlerle son halini almıştır. 1931 yılında Haddon Sundblum adlı çizimci, Noel Baba’yı

kırmızı kalpaklı, beyaz kürklü, şişman, beyaz sakallı, siyah kemer ve siyah çizme giyen bir karakter olarak resmetmiştir. Ticari amaçlarla çizilen Noel Baba'nın figürü günümüzde de Noel Baba denilince akla gelen ilk resim olmuştur (Budak, 2012: 82-83).

Noel Baba'nın günümüzdeki figürü.

1.2.3. Hristiyan Dünyası'nda Aziz Nikolas

Aziz Nikolas, Hristiyan mezheplerinde genel anlamda sevilen, değer gören, tanınan önemli azizlerdendir. Protestan Kiliseleri, pagan unsurlarını anımsattığı ve Tanrı ile kul arasında aracı kabul etmediklerinden dolayı, 17. yüzyıldan sonra onu aziz konumunda görmeyip saygı duymakla yetinmişlerdir. Aziz Nikolas, Hz. İsa'nın özelliklerinden olan karşılıksız verme sıfatının yansıması olarak görülmektedir. Özellikle Ortodoks Kilisesi'nde perşembe günü adına yapılan anma törenlerinin

olması ve liturjide zikredilmesi Aziz Nikolas'a verilen önemi göstermektedir. Aziz Nikolas'ın vefat günü olan 6 Aralık tarihinde Katolik ve Ortodoks Kiliseleri'nde ayinler yapılmaktadır. Kıpti, Süryâni, Ermeni Kiliseleri, Aziz Nikolas'ın ölüm tarihini 19 Aralık tarihi olarak kabul ederek; bu tarihte adına anma törenleri düzenlemektedirler (Demirci, 2016: 563). Rum Ortodoks Kilisesi, Aziz Nikolas'ı korucuyu aziz olarak kabul etmektedir. Rum Ortodoks Kilisesi, Yunanistan'da Aziz Nikolas anısına özellikle kıyı kesimlerinde manastır ve kiliseler inşa ettirmiştir. Rus Ortodoks Kilisesi, dünyada Aziz Nikolas'ı kendileri kadar kimsenin sevip saymadığını düşünmektedirler. Azizler arasında bir sıralama yapmasalar da Aziz Nikolas'ın gönüllerdeki yerinin özel olduğunu dile getirmişlerdir. Rus Ortodoks Kilisesi, Rusya'nın ve dünyanın birçok köşesine Aziz Nikolas adına kilise ve manastırlar inşa ettirmişlerdir. Aziz Nikolas'ın Rus topraklarında vefat ettiğini ve kalıntılarının Rusya'dan İtalya'ya kaçırıldığını iddia etmişlerdir. Ruslar, Aziz Nikolas için her Perşembe günü anma töreni, kalıntılarının İtalya'ya kaçırıldığı 9 Mayıs ile vefat günü olan 6 Aralık tarihlerinde ise vaaz ve ilahi söyleme gibi etkinlikler yapmaktadırlar (Mamytov, 2010: 205). Katolik Kilisesi için, 1584 yılında Papa XIII. Gregory tarafından Aziz Nikolas'ın azizliği kabul edilmiştir. Ancak 1968 yılına gelindiğinde Papa Paul, Aziz Nikolas'ın tarihte hiç yaşamadığını iddia etmiş ve adını azizlik listesinden çıkartmıştır. Aziz Nikolas'ın yanında 200 azizin adı daha listeden çıkarılmıştır (Cilacı, 1984: 6; Pilevneli, 2013: 40; Jones, 1978: 93- 94).

1.2.4. Aziz Nikolas'ın Mucizeleri

İmparator Konstantin'in 313'te ilân ettiği Milan Fermanı'yla birlikte dini anlamda özgür bir ortam meydana gelmiştir. Sağlanan bu özgür ortamla birlikte Hristiyanlar da dinlerini rahatça yaşayabilme imkânı elde etmişlerdir. İnançları yüzünden öldürülme, eziyet gibi durumlar ortadan kalkmıştır. Azizlik makamı baskı dönemlerinde sadece dini için canını feda eden kimselere verilmiştir. Sağlanan özgürlük ortamıyla birlikte, kahramanca ve ahlâklı bir şekilde hayatlarını yaşayan ya da dininden dolayı sıkıntılar çekip normal bir şekilde ölenler de aziz olabiliyordu. Azizliğin bu çeşidine "itirafçılar ve çileciler" denilmektedir. Mucize gösterilmesi azizlik makamının en temel işaretidir. Hristiyanlığa göre azizliğe giden yolda mübarek olan kişi eğer şehit değilse kendisi tarafından ya da şefaatiyle bir mucizenin

gerçekleşmesi gerekir. Gerçekleşen mucize heyet tarafından kabul edildiğinde kişiye, azizliğin bir alt kademesi olan ermişlik yolu açılmış olur (Polat, 2008: 108-120).

Aziz Nikolas, 342’de vefat etmiş, 11. yüzyıldan itibaren aziz olarak kabul edilmiştir. Özellikle Ortodoks Hristiyanlar tarafından saygı gösterilmektedir. Mucizelerine tanık olanlar nesilden nesile aktararak Aziz Nikolas figürünün günümüze kadar gelmesini sağlamıştır. Ayrıca Aziz Nikolas’ın azizliği; inancından dolayı hapse atılması, kahramanca paganizmle mücadele etmesi gibi özellikler taşıması nedeniyle azizliğin, itirafçılar ve çileciler kısmında olduğunu gösterir. Her azizin şifa verme, doğa mucizesi, ileri görüşlülük gibi kendine has mucizeleri bulunur. Demreli Aziz Nikolas hakkında da çok sayıda mucize rivayet edilmektedir.

1.2.4.1. Deniz Mucizesi

Aziz Nikolas ile ilgili üç farklı deniz mucizesi rivayet edilmektedir.

Deniz Mucizesi-1

Aziz Nikolas hakkında anlatılan bir rivayete göre; hac ziyareti için Hristiyanlar açısından kutsal toprak kabul edilen Filistin’e yolculuk yapmak amacıyla Andriake limanından gemiye biner. Gemi limandan ayrılır ve Akdeniz’de ilerlemeye başlar. Rivayete göre şeytan gemiye şiddetli bir fırtına musallat eder. Gemi fırtınayla boğuşurken şeytan geminin iplerini ve yelken direklerini kesmeye çalışır. Denizciler ve gemide Aziz Nikolas ile birlikte bulunan diğer yolcular Aziz Nikolas’tan kendilerine yardım etmesini isterler. Aziz Nikolas’ın duasıyla şeytan başarısız olur. Fırtına kesilir ve gemi tekrar toparlanır. Fırtınadan sonra hasarın tespiti için Ammonius adında genç bir denizci, gemi direğine çıkıp yelkenleri kontrol ettiği esnada şeytan genci denize fırlatır. Geminin üzerine düşen genç ölür. Aziz Nikolas’ın bu genç denizciyi tekrar dirilttiği belirtilir (Doğan, Çorağan, Bulgurlu, Alas, Fındık, Aydın, 2014: 19).

Aziz Nikolas’ın denizde gösterdiği bu mucizenin başka bir versiyonu ise şöyle anlatılmaktadır: Aziz Nikolas’ın piskopos olan amcası hayatını etkileyen önemli bir şahsiyettir. Amcasının etkisiyle Tanrı’ya bağlılığı artmıştır. Tanrı’ya olan bağlılığı, Aziz Nikolas’ı Hristiyanlığın önemli merkezlerini ziyaret etmeye yönlendirmiştir. Aziz Nikolas, başta Hz. İsa’nın yaşadığı, ayak bastığı toprakları ve Kudüs’ü ziyaret

etmek istemiştir. Onun gibi kutsal yerleri ziyaret etmek isteyen diğer yolcular da gemiye binmişlerdir. Yolculuğun ilk gecesinde Aziz Nikolas, şeytanın geminin iplerini kesmeye çalıştığını rüyasında görmüş, bu rüyayı denizcilere anlatmış ve denizcilere hitaben “Korkmayın! Tanrı bizi ölümden korur” demiştir. Aziz Nikolas konuşmasını tamamlamadan fırtına etkisini göstermeye başlamıştır. Denizciler korkudan ne yapacaklarını bilememiş halde Aziz Nikolas’tan yardım dilenmiş, bu esnada bir denizci, gemi direğinin iplerini sıkmak için direğe tırmanmıştır. Denizci işini tamamladıktan sonra geri inerken geminin güvertesine düşüp hayatını kaybetmiştir. Fırtına Aziz Nikolas’ın dualarıyla yavaş yavaş etkisini kaybedip son bulmuştur. Fırtına bitip rüzgâr normale döndükten sonra denizciler sevinmeye başlamış, ancak bu sevinçleri kısa sürmüştür. Gemi güvertesine düşen arkadaşlarının cansız bedenini görünce denizciler üzüntüye kapılmışlar bunun üzerine Aziz Nikolas ölen denizci için dua etmiştir. Ölen denizci sanki uykusundan uyanır gibi tekrar canlanmıştır. Gemi mürettebatı ve yolcular Aziz Nikolas’tan dua istemiş, o da Kudüs’e ulaşana kadar yolda dua ederek hastaları sağlığına kavuşturmuştur (Ebon, 1975: 12).

Aziz Nikolas'ın deniz mucizesinin anlatıldığı sahne/Demre Aziz Nikolas Kilisesi.

Deniz Mucizesi-2

Kutsal topraklara ulaşan Aziz Nikolas, Hz. İsa’nın kabri ve Golgota Tepesi gibi Hristiyanlar tarafından kutsal sayılan mekânları ziyaret etmiştir. Filistin’de bir müddet kaldıktan sonra Tanrı tarafından kendine melekler vasıtasıyla tekrar

Patara'ya dönmesi gerektiği emredilmiş ve o da gelen emir doğrultusunda Patara'ya dönmek için gemi aramaya başlamıştır. Bir gemici ücretini ödediğinde kendisini Patara'ya kısa sürede ulaştırabileceğini söylemiştir. Ancak gemi kaptanının asıl niyeti azizi yanıltmaktır. Patara'dan önce ticaret maksadıyla birçok limana uğrayacaklar ve böylece Aziz Nikolas'ın yolu uzayacaktı. Hristiyanlığa göre Tanrı, Aziz Nikolas'ın üzülmelerini ve kandırılmasını istemediği için gemi limandan açıldıktan sonra fırtına çıkmış ve gemi istenilen rotadan ayrılmıştır. Fırtına şiddetini giderek arttırmış ve gemi sürüklenmeye başlamış ve sonunda bir kara görünmüştür. Görünen yer Aziz Nikolas'ın ulaşmak istediği Patara kentidir. Bunun üzerine gemiciler yaptıkları hatanın farkına varıp Aziz Nikolas'tan af dilemişlerdir. Aziz Nikolas'ın iki yolculukta gösterdiği mucizeleri halk arasında yayılmaya devam etmiş ve denizcilerin koruyucu azizi olarak anılmaya başlanmıştır (Ebon, 1975: 13).

Deniz Mucizesi-3

Aziz Nikolas hakkında anlatılan başka bir deniz mucizesi, azizin vefatından sonra gerçekleşmiştir. Anlatılanlara göre: “Aziz Nikolas'ın ününü duyan bir grup inançlı Hristiyan, Aziz Nikolas'ın mezarını ziyaret etmek isterler. Gemi yolculuğu yapmaya karar verirler. Tüm hazırlıklar tamamlanıp denize açılacakları sırada yanlarına bir kadın yaklaşır. Kadın, yolculara yalvararak elinde bulunan yağ şişesini Myra'ya götürüp içinde bulunan yağı Aziz Nikolas'ın mezarının bulunduğu kilisedeki lambalara dökmelerini rica eder. Yolculara yalvaran kadın şeytan Artemis'tir. Artemis, geçmişte kendisini tapınaktan kovan Aziz Nikolas'tan intikam almak istemektedir. Yolcular kadını kıramayıp şişeyi yanlarına alırlar. Yolculuğun ilk gecesinde Aziz Nikolas, yolculardan birine görünür ve yolcuların yanına aldıkları o şişeyi denize atmalarını söyler. Yolcular şişeyi denize atar. Denize atılan şişeden birden alevler yükselir. Alevlerden etkilenen gemi batma tehlikesi yaşar. Bu tehlike Aziz Nikolas'ın yardımıyla geçer ve gemi limana sapasağlam yanaşır.” (Doğan, Çorağan, Bulgurlu, Alas, Fındık, Aydın, 2014: 20)

Aziz Nikolas'ın denizde göstermiş olduğu mucizevi olaylardan dolayı Ortodoks ve Yunan gemiciler yolculuğa başlamadan Aziz Nikolas'a dua ve şükranlarını iletirler. Yolculuk esnasında yanlarında Aziz Nikolas'a ait bir ikon ve lamba taşırlar. Yunanistan'ın deniz kıyısı kesimlerinde bulunan kiliselere Aziz Nikolas'ın adı verilmiştir. Aziz Nikolas'a denizcilerin verdiği önemin bir diğer

göstergesi de 15. yüzyılda keşfedilen Amerika Kıtası'nın bazı kıyılarına da "Saint Nicholas" adı verilmesidir (Jones: 1978: 25). Aziz Nikolas'ın mucizelerinden etkilenen özellikle Akdenizli denizciler, yolculuklarına başlamadan önce "Dümenini Aziz Nikolas tutsun!" diyerek birbirlerine şans dilemeyi kendilerine adet haline getirmişlerdir (Yörük, 2010: 33). Günümüzde Antalya/Demre ilçesi sınırlarında bulunan Aziz Nikolas Kilisesi'nde çapa şeklindeki haç sembolü levha da denizcilerin Aziz Nikolas ile olan ilişkilerine örnek gösterilmektedir.

Aziz Nikolas'ın deniz efsanelerinin oluşmasında Antik Yunan mitolojisinin katkısı bulunmaktadır. Yunan mitolojisinin ana karakterlerinden olan Poseidon denizcilerin ve çocukların koruyucusu olarak kabul edilmektedir. Hristiyan kültürü ve Antik Yunan mitolojisinin etkileşimi sonucu Aziz Nikolas, Poseidonla aynı özellikleri taşımaktadır (Işık, 1997: 466).

1.2.4.2. Çocukların Koruyucusu

Rivayete göre; Aziz Nikolas'ı iyilikle anımsayan ve onun yolundan giden bir ailenin, Aziz Nikolas'ı anma gününde çocukları dünyaya gelir. Aile doğan çocuklarına Basileos adını verir. Basileos yedi yaşına geldiğinde şehir, Araplar tarafından istila edilir. Araplar şehirden birçok kişiyi kaçıırır. Köle olarak yanlarına aldıkları kişilerin arasında Basileos da vardır. Köleler Babil diyarına götürülür. Burada köleler Araplar arasında paylaşılır. Basileos, Kral Marmorinus'a hizmetçi/şarap kadehçisi olarak saraya alınır. Üzüntülü aile çocuklarına tekrar kavuşmak için Tanrı'ya dua ederler. Bir gün çocuğun ailesi dua etmek için Aziz Nikolas Kilisesi'ne gittiklerinde kaçırılan oğullarını elinde şarap kadehiyle birlikte kilisede bulurlar. Ailesi, Aziz Nikolas vasıtasıyla, oğullarına kavuşmuştur. Bu hikâyede, kaçırılan çocuğun adı Adeodatus olarak da geçmektedir (Ebon, 1975: 50-51).

**Aziz Nikolas'ın Basileos adındaki genci esaretten kurtarmasını anlatan sahne
Demre Aziz Nikolas Kilisesi.**

1.2.4.3. Üç Komutan ve Masum Üç Kişinin Hayatını Kurtarması

Aziz Nikolas, Frigya bölgesinde bir isyanı bastırmak için görevlendirilen “Ursus”, “Nepotian”, “Eupoleonis” adlarında üç komutan ile tanışır ve onları ağırlamak için Myra piskopos sarayına davet eder. Komutanlar, askerleriyle birlikte saraya gelirler (Jones, 1978: 30). Bu esnada haberciler Aziz Nikolas’a üç gencin suçsuz yere idam edileceğini haber verirler. Myra merkezinde idamın yapılacağı yerde kalabalık toplanır. Aziz, yanına komutanlardan birini de alarak idam alanına hızlıca yaklaşır. Yolda karşılaştıklarına infazın gerçekleşip gerçekleşmediğini sorar. Üç gencin infazı henüz gerçekleşmemiştir. Üçü de elleri arkadan bağlı halde başları kapalı diz çökmüş halde celladın kılıcını beklemektedirler. O esnada Aziz Nikolas cesurca bir harekette bulunarak celladın elinden kılıcı çekip alır ve üç gencin ellerini gevşetir (Jones, 1978: 31). Böylece suçsuz olan üç gencin hayatını kurtarır.

Komutanlar, Aziz Nikolas ile yaşadıkları bu olaydan çok etkilenir.

Myra’dan ayrıldıktan sonra Frigya’daki isyanı bastıran üç komutan, görevlerini başarılı bir şekilde yerine getirerek Konstantinapol’e dönerler. Bu komutanların

başarılarını hazmedemeyen Vali Ablabius, komutanlar başkente ulaşmadan İmparator Konstantin'e komutanlar hakkında yalan bilgiler verir. Vali, üç komutanın imparatora karşı isyana kalkıştıklarını söyler. İmparator, valinin söylediklerinin etkisinde kalarak başarılı üç komutanını hapse attırır. Komutanlar hapiste idam edileceklerini öğrendiklerinde derinden üzüntü duyarlar. Adı Nepotianus olan komutanlardan biri Aziz Nikolas'ın Myra'da suçsuz yere idam edilmek üzere olan adamları nasıl kurtardığı hatırlar. Yanında buluna diğer iki arkadaşına şahit oldukları olayı hatırlatarak Aziz Nikolas'a dua etmeye başlarlar (Doğan, Çorağan, Bulgurlu, Alas, Fındık, Aydın, 2014: 20).

Üç komutanın dua etmeye başlamasını takip eden gecede Aziz Nikolas, İmparator Konstantin ve Vali Ablabius'un rüyalarına girer. İmparator Konstantin'e komutanların suçsuz olduğunu ve derhal onları hapisten çıkarması gerektiğini söyler. Söylediklerini yerine getirmezse büyük dertlerle karşılaşacağını bildirir. Vali'ye komutanları kurtarmasını ve aklamasını, aksi halde başına büyük felaketlerin geleceğini hatırlatır. Ayrıca Aziz Nikolas kendisini hem valiye hem de imparatora tanıtır. Ertesi sabah imparator bahsi geçen üç komutanı huzuruna çağırıp Aziz Nikolas'ı tanıyıp tanımadıklarını sorar. Bu soru üzerine üç komutan sevinç çığlıkları atarak Aziz Nikolas'ı tanıdıklarını söyler. Komutanlar daha sonra Aziz Nikolas'ı imparatora anlatırlar. Bunun üzerine komutanlar affedilir. Aziz Nikolas'tan etkilenen İmparator Konstantin, üç komutanını yanlarında çeşitli hediyelerle ona gönderir. Myra'ya ulaşan üç komutan, Aziz Nikolas'a başlarından geçen hadiseyi anlatarak teşekkür ederler (Doğan, Çorağan, Bulgurlu, Alas, Fındık, Aydın, 2014: 21-22).

Üç komutanın hapiste Aziz Nikolas'a dua ettiğini anlatan sahne/Demre Aziz Nikolas Kilisesi.

1.2.4.4. Üç Kız Kardeş Hikâyesi

Aziz Nikolas'ın üç kız kardeş ve eski asilzade olan fakir babalarına yaptığı yardımın hikâyesi, Noel baba efsanesinin doğuşunun temelini oluşturmuştur. Aziz Nikolas, ailesini kaybettikten sonra kendisine yüklü miktarda miras kalmıştır. Bu mirası kendisine harcamak yerine, Tanrı'nın rızasını kazanabilmek adına fakirlere, düşkünlere, yolda kalmışlara yardım etmeyi tercih etmiştir. Myra'da önceki yıllarda varlıklı ama daha sonra fakirleşen eski bir asilzade ve üç kızı yaşamaktaymış. Bu üç kız da evlilik çağına gelmiş fakat çeyizlerini hazırlayacak imkânları yokmuş. Adamın durumu günden güne kötüye gitmekteymiş ve sonunda yiyecek ekmek bulamaz hale gelmişler. Bunun üzerine fakir adam en büyük kızını köleliğe ya da fuhuş yaptırmaya karar vermiş (Ebon, 1975: 11).

Hikâyenin başka bir anlatımında ise büyük kızın babasının bu durumuna dayanamayıp diğer kız kardeşleriyle de konuşarak kendinin köle olarak satılmasını istediği rivayet edilmektedir. Ancak diğer iki kız kardeşi bu duruma karşı çıkmıştır. Babanın bu durumdan haberi yoktur (Miller, 1955: 14). Aziz Nikolas genç kızların bu çaresizliklerini öğrendiğinde çok üzülür ve onlara yardım etmeye karar verir.

Yapacağı yardımı kimsenin görmesini ve yardıma ihtiyacı olan eski bir asilzadeyi de incitmek istemediği için gizlice yardım etmek niyetindedir. Bir aralık gecesinde, kesenin içine ailenin ihtiyaçlarını karşılayacakları kadar parayı koyup pencereden evin içine atar ve kimseye görünmeden oradan uzaklaşır. Ailenin durumu bir müddet iyileşir. Daha sonra adamın durumu tekrar kötüleşince Aziz Nikolas gizlice yine yardım eder. Bu arada adam iki kızını da evlendirir. Kısa bir süre sonra adam yine sorunlar yaşamaya başlayınca Aziz Nikolas, tekrar altın dolu bir keseyi penceren içeri atar. Fakir adam hızlıca evden dışarı çıkar ve Aziz Nikolas ile karşılaşır ve ona minnettarlığını bildirir. Aziz Nikolas, adama hitaben, “Lütfen kimseye söyleme, eğer duyulursa Tanrı huzurunda seni sorumlu tutarım.” diyerek olayın gizli kalmasını ister (Miller, 1955: 15; Ebon, 1975: 11). Avrupa’da dükkânlara, Noel ağaçlarına ve Aziz Nikolas’ın ikonasına üç top asılmasının sebebi üç kız kardeş hikâyesine dayandırılmaktadır (Budak, 2012: 82).

1.2.4.5. Bereket Mucizesi

Aziz Nikolas hakkında başka bir anlatıya göre: “Myra’da kıtlık sorunu ortaya çıkınca Aziz Nikolas, Myra kıyısına demirlemiş olan Bizans İmparatoru’na ait gemilerden tahıl ister. Gemi mürettebatı tahıl veremeyeceklerini, tahılı vermeleri durumunda başlarının derde gireceğini Aziz Nikolas’a anlatırlar. Aziz Nikolas, tahılı verdiklerinde herhangi bir sorun yaşanmayacağını garantisini verir. Aziz’in ısrarlarına dayanamayan gemi mürettebatı tahılı verir. Aziz Nikolas’ın aldığı o tahıl, mucizevi şekilde Myra halkının ihtiyaçlarını iki yıl boyunca karşılar. Ayrıca gemi mürettebatı başkente ulaşip tahılları naklettiklerinde tahıllardan bir eksilme olmadığını fark ederler (Jones, 1978: 28).

1.2.4.6. Hazine Koruyuculuğu

Rivayete göre, Vandal Ordusu, Afrika’da bulunan Calabria şehrini işgal ettiklerinde yağma maksadıyla bir eve girerler. Vandal askerlerinden biri özenle yapılmış, boyaları taze olan Aziz Nikolas ikonasını görür. Ev sahibine ne olduğunu sorar. Ev sahibi Aziz Nikolas’ın koruyucu olduğunu ve diğer özelliklerini askere anlatır. Asker, Aziz Nikolas’ın ikonasını yanına alır ve kendi memleketine götürür. İkonayı evine yerleştirir. Bir müddet sonra Vandallar başka bir yere sefere gideceklerdir. Asker de göreve çağrılır. Asker göreve gitmeden önce evinde bulunan

tüm ganimetlerini Aziz Nikolas'ın ikonasına emanet eder. Asker sefere gider ve geri döndüğünde evinin soyulduğunu, evinde sadece Aziz Nikolas'ın ikonasının kaldığını görür. Sinirle Aziz Nikolas'ın ikonasına “Hazinemi sana bıraktım. Sen ne yaptın!” diyerek sitem eder. Aziz Nikolas'ın ikonasını ateşe atmak ister. Gece olunca Aziz Nikolas, hırsızlara görünür ve çaldıklarını geri götürmelerini aksi durumda cezalandırılacaklarını söyler. Asker sabah uyandığında eşyalarının geri geldiğini görür. Aziz Nikolas'ın tesirinde kalan asker Hristiyan olur (Jones, 1978: 81-82; Pilevneli, 2013: 49).

1.2.4.7. Diğer Mucizeleri

Aziz Nikolas hakkında anlatılan çok sayıda mucizeden bir diğeri de şöyledir: Arnabanda köyünden Leo adında büyülenmiş adam Aziz Nikolas'a getirilir. Leo'yu getirenler Aziz Nikolas'tan Leo için dua etmelerini isterler. Leo, delirmiş vaziyette üstünü başını yırtmaktadır. Aziz Nikolas, lambasından yağ alıp, Leo'yu kutsar. 40 günün sonunda Leo kendine gelir ve Tanrı'ya dua ederek evine geri döner (Doğan, Çorağan, Bulgurlu, Alas, Fındık, Aydın, 2014: 23).

Diğer bir rivayete göre, Aziz Nikolas vefat ettikten uzun bir süre geçtikten sonra Peter isimli bir asker esir düşmüştür. Peter, geçmişte keşiş olma sözünü tutmadığı için esir edildiğini düşünmektedir. Aziz Nikolas'tan yardım ister. Peter kurtulur ve Papa I. Nikolas tarafından papazlığa atanır. Papaz olması da Aziz Nikolas aracılığı ile olmuştur. Aziz Nikolas hakkında anlatılan bir başka mucize de ise, Aziz Nikolas'ın çağdaşı Kapadokyalı bir liderin oğlunun imparatorun sarayında Maniheizm dinini benimsediği ancak Aziz Nikolas sayesinde bu dinden ayrıldığı belirtilmektedir (Jones, 1978: 75; Pilevneli, 2013: 49).

Aziz Nikolas'ın büyü bir hastayı iyileştirmesini anlatan sahne/Demre Aziz Nikolas Kilisesi

Aziz Nikolas'ın büyü bir hastayı iyileştirmesini anlatan sahne/Demre Aziz Nikolas Kilisesi

1.3. AZİZ NİKOLAS İLE İLGİLİ BAZI İNANIŞLAR

Aziz Nikolas'ın vefatından sonra Anadolu'dan başlayarak Batı'ya yayılan ünü, Aziz Nikolas'ın başka inançlarla ilişkilendirilmesine yol açmıştır. Aziz Nikolas'ın vefat ettiği tarih olan 6 Aralık tarihinde çeşitli anma törenleri düzenlenmiştir. Anma törenleri tarihinin yeni yılın başlangıcına yakın olması, gösterdiği mucizeler Aziz Nikolas'ın Noel ve Noel kutlamalarıyla ilişkilendirilmesine neden olmuştur. Ayrıca Aziz Nikolas'ın insanlara iyilik yapan ve yardımcı olan yönleri, Anadolu'da yaygın olan Hızır ve Veli inanışlarıyla benzerlik gösterdiği yönünde yorumlara ve bazı karşılaştırmalara konu olmuştur. Çalışmamızın bu bölümünde Aziz Nikolas'ın kült haline dönüşmesiyle birlikte Onun etrafında şekillenen bazı inanışlar ele alınacaktır.

1.3.1. Aziz Nikolas ve Yağ Kültü

Hristiyan inancına göre azizlerin koruma, yardımcı olma, yol gösterme ve şifa verme gibi çeşitli fonksiyonları bulunmaktadır. Bu fonksiyonların içinde en önemlilerinden biri de şifa verme özelliğidir. Şifa verme mucizesi Hristiyanlık'ta bulunan ve Hz. İsa tarafından sıkça yapılan bir mucizedir Yeni Ahit'in çeşitli bölümlerinde Hz. İsa'nın cüzzamlı birini², gözleri görmeyen bir adamı iyileştirdiği³, ölüyü diriltmesi⁴ gibi mucizelerinden bahsedilmektedir. Hz. İsa'nın şifa verme mucizesi, Hz. İsa'dan sonra onun yolunu takip eden azizlere verilmiştir (Mamytov, 2010: 152-153). Ortodoks Hristiyanlığı'nda önemli bir yere sahip olan Aziz Nikolas, azizliği süresinde şifa verme mucizesini çeşitli yerlerde göstermiştir.

Aziz Nikolas vefat ettikten sonra 1087 yılında kemikleri Barili tüccarlar tarafından İtalya'nın Bari şehrine kaçırılmıştır. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde Aziz Nikolas'ın kemiklerinin olduğu lahidin üst kapağında iki tane yağ deliği bulunmaktadır. Bu deliklerden kemiklerin olduğu yere yağ akıtılır. Akıtılan yağ Aziz Nikolas'ın kemiklerine temas eder. Temas eden yağ da lahidin gövdesinde bulunan delikten tekrar alınır. Yapılan işlemle elden edilen yağın şifa verici olduğu iddia edilmiştir. Aziz Nikolas'ın lahidinde bulunan deliklerin sayısı Aziz Nikolas'ın vefat ettikten sonra mezarının çokça ziyaret edildiğini ve ününün Demre çevresiyle sınırlı

² Matta, 8/3.

³ Yuhanna, 9/6-7.

⁴ Luka, 7/14-15.

olmadığını göstermektedir. Bu durum da Aziz Nikolas yağ kültürünü ortaya çıkarmıştır. (Doğan, 2016: 257-258). Rivayete göre, İmparator IV. Mikael'in kardeşi Ioannes Orphanotrophos sara hastalığına yakalanmıştır. Aziz Nikolas, Ioannes Orphanotrophos'a rüyasında görünmüş ve onu Myra'ya davet etmiştir. Ioannes Orphanotrophos, şifa bulmuş⁵ ve Demre Aziz Nikolas Kilisesi'ne adak olarak mür yağı göndermiştir (Ötüken, Acara, Olcay, 1999: 222).

Demre Aziz Nikolas Kilisesi kazı çalışmalarında, mersin bitkisinden mür yağı elde etmek ve hacıların getirdikleri yağları saklamak için mür yağının kutsandığı bir tören odası bulunmuştur (Ötüken, 2005: 263; Doğan, 2016: 259). Ayrıca Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde yapılan kazı çalışmalarında Aziz Nikolas'ın yağ kültürüyle ilgili liturjik eserler bulunmuştur. Unguanterium adı verilen saklama kaplarında yağlar saklanmıştır. Unguanterium kelimesi İtalyanca'da "unguanterio" kelimesinden türetilmiş ve koku-merhem sürmek, yağlanmak, koku kabı, yağ kabı anlamlarında kullanılmıştır. Demre Aziz Nikolas Kilisesi kazılarında yağ saklama amacıyla 41 adet değişik şekil ve formlarda unguanterium yağ saklama kabı bulunmuştur (Türker, 2005: 312).

Aziz Nikolas etrafında şekillenen yağ kültüründe, mür(myrrha) adı verilen yağ kullanılmıştır. Mür ismi, Arapça "murr" kelimesinden türetilmiştir. Mür yağı ise "commiphora" cinsindeki *Myrrha* ve *Abyssinica* türündeki ağaçlardan elde edilen ve özellikle

Yakındoğu'da ilaç ve parfüm çeşitleri yapımında ana madde olarak kullanılan uçucu özelliğe sahip yağ çeşidine verilen isimdir. Mür yağına, "mürrüsaftı" de denilmekte ve kutsal kişilerin mezarlarına dökülmektedir. Mür yağının elde edildiği saha ise Arap Yarımadası ve Afrika Kıtası'dır. Aziz Nikolas'ın şöhretinin Anadolu topraklarını aşması üzerine özellikle Arap ve Afrika Bölgeleri'nden gelen hacılar mür yağını Aziz Nikolas'ın mezarına getirmişleridir (<https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C3%BCr>, 20.12.20; Doğan, 2016: 258). Mür yağı Hristiyan kültüründe sıkça zikredilmektedir. Hz. İsa doğduğunda Doğu'dan gelen üç münecimin sundukları hediyelerden biri de mür yağıdır.⁶ Ayrıca Hz. İsa'nın öldükten sonra

⁵ Başka bir aktarıma göre ise Ioannes Orphanotrophos, Aziz Nikolas'ın Myra'dan gönderdiği mür yağını bedenine sürerek şifa bulmuştur (Ötüken; 2005: 264).

⁶ Matta, 2:11.

dirilişinin tasvir edildiği ikonografilerde Mecdelli Meryem'in elinde mür tuttuğu ve Hz. İsa'nın bedenine mür sürdüğü şekilde tasvir edilmiştir (Küçük, 2016: 249).

Aziz Nikolas'a ait olduğu iddia edilen mezar/Demre Aziz Nikolas Kilisesi.

1.3.2. Noel

Dinlerin önemli unsurlarından biri olan kutsal zaman, din kurucularının, peygamberlerinin, dinde önemli konumda bulunan kişilerin doğumunun ya da ölümünün, hayatında meydana gelen önemli olayların kutlanıldığı veya anıldığı zamanlara denilmektedir.

İslam'da, Hz. Muhammed'in doğumunun, hayatındaki önemli olayların anıldığı zamanlar (kandil kutlamaları), peygamber torunlarının öldürülmesinin Muharrem ayında anılması gibi kutsal zamanlar örnek olarak gösterilmektedir (Dölek, 2014: 376). Hristiyanlık'ta ise Paskalya, Pentakost, Epifani, Noel ve aziz/azizelik mertebelerinde bulunan kişileri anma törenleri, bayramları bulunmaktadır.

Hristiyanlık'ta kutsal zamanlardan olan Noel, İsa Mesih'in doğumunun Hristiyanlar tarafından kutlanmasına denilir. Noel kelimesi etimolojik olarak,

Grekçe “*Neos (Yeni)*” ve “*Helios (Güneş)*” kelimelerinden meydana gelip “*Yeni Güneş*” anlamına gelmektedir (Küçük, Tümer, Küçük, 2017: 348). “*Yeni Güneş*” kelimesi Latincedeki “*nativas ya da calendas (Yeni Gün)*” kelimesinden türetilmiştir. Noel kelimesi, İngilizce’de “*Mesih’in Ayini (Christ’s Mass)*”, Fransızca’da yeni haber anlamına gelen “*nowell*” kelimesine karşılık gelmektedir. Almandada Noel “*Weihnachten*” (kutsal gece) kelimesiyle ifade edilir (Balvodin, 1987, III/460; Geçiş, 2011: 178).

Noel Bayramı olarak kutlanan Hz. İsa’nın doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Hz. İsa’nın doğum tarihi hakkında yapılan yorumlar Luka İncili’ne dayandırılmaktadır. Luka İncili’ne göre Hz. İsa, Roma İmparatoru Augustus döneminde imparatora bağlı Kral Herod zamanında dünyaya gelmiştir. Bu bilgiler Hz. İsa’nın M.Ö 4-6 yıllarında dünyaya geldiğini işaret etmektedir (Gündüz, 2017:154). Luka İncili’nde Hz. İsa’nın doğum zamanıyla ilgili, Hz. İsa doğduğunda çobanların çayırlarda koyunlarını otlattığı ifade edilmektedir (Luka İncili, 2:8). Ancak geçmişten günümüze Hristiyanlık’ta Hz. İsa’nın doğum tarihi hakkındaki genel kabuller Aralık ve Ocak aylarıdır. Luka İncili’nde çobanların çayırlarda koyunlarını otlattığı bilgisi Filistin topraklarında aralık ve ocak aylarında bu durumun pek mümkün olmayacağını göstermektedir. Hz. İsa’nın doğum zamanının bahar aylarında olduğu yorumları yapılmaktadır (Işık, 1997: 450).

Hristiyanlığın ilk dönemlerinde (özellikle ilk üç yüzyılda) Hz. İsa’nın doğumunu kutlamak için herhangi bir bayram ya da bir gelenek bulunmamaktadır. Noel kutlamaları ilk olarak M. IV. yüzyılda Milano Fermanı’yla ortaya çıkmıştır. 336 tarihinde Romalılar Mitra dininde 21-31 Aralık tarihleri arasında kutlanan Güneş Tanrısı’nın doğum günü kutlamaları Hz. İsa’nın doğum günü kutlamalarına dönüşmüştür (Küçük, 2019: 187). 274 yılında Güneş Tanrısı Mitra’yı Roma İmparatoru Aurelian imparatorluğunun koruyucu ilan etmesiyle özellikle 25 Aralık tarihi ön plana çıkmıştır (Şenay, 1991, XXXIII: 201). Hristiyanlık ve Mitra dininin senteziyle birlikte Noel ortaya çıkmıştır. Yuhanna İncili’nde Hz. İsa hakkında “*dünyanın nuru*” tanımlaması ve Eski Ahit Malaki Kitabı’nda Mesih hakkında söylenen “*salah güneşi*” ifadesi Mitraizm’e ait güneş kültürünün Hristiyanlıkla etkileşimini göstermektedir (Işık: 1997:455). IV. yüzyılda Roma imparatoru I. Konstantinus kendi ifadesiyle, “İsa bizim güneşimizdir. Biz paganlardan gelen inanışları bırakmıyoruz. O zaman İsa’nın doğumunu bu tarihte kutlayalım.”

demıştır. İsa'nın doğumunun kutlandığı ilk yıllarda da güneşi selamlamaya devam etmişlerdir (Ergun, 2012: 151). 25 Aralık tarihi, Romalıların haricinde, Eski İran, Mısır, Fenike, Suriye, Yunan, Meksika gibi diğer toplumlar tarafından Güneş Tanrısı'nın zulmet ve karanlığı yenmesi, baharın müjdecisi, günlerin uzaması gibi sebeplerden dolayı kutlanmıştır (Işık: 1997: 456).

M. S. 4. yüzyılın sonlarına gelindiğinde 25 Aralık tarihi Hz. İsa'nın doğum günü olarak Hristiyanların arasında yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Batı Hristiyanları, Hz. İsa'nın 25 Mart'ta ana rahmine düştüğünü kabul edip 25 Aralık tarihini doğum günü kabul etmişlerdir. Doğu ve Gregoren Ermeni Kilisesi Hristiyanları da 6 Ocak tarihinin Hz. İsa'nın doğum günü olduğunu kabul etmişlerdir (Küçük, Tümer, Küçük, 2017: 348). Hristiyan grupları arasında oluşan esas farklılığın temelinde; mitolojik hesaplamalara göre Hz. İsa, tam yıllık süreler halinde yaşamıştır. Bundan dolayı Hz. İsa anne karnında bedenleşmeye başladığı tarihin yıl dönümünde çarmıha gerilmiş ve öldürülmüştür. Bir insanın anne karnında dokuz ay kaldığı bilgisinden hareketle, Batı Kiliseleri Hz. İsa'nın 25 Mart tarihinde ana rahmine düştüğünü kabul edip 25 Aralık tarihini, Doğu Kiliseleri ise 6 Nisan tarihinde ana rahmine düştüğünü bu nedenle de 6 Ocak tarihini Hz. İsa'nın doğum günü olarak kabul etmişlerdir. Özellikle Batı Hristiyanları'nın 25 Aralık tarihini kabul etmelerinde pagan kültürünün etkisi göz ardı edilememektedir. Yenilmez Güneş figürü Hz. İsa ile özdeşleştirilip, Hz. İsa'nın da dünyayı aydınlattığı, iyiyi ve kötüyü ortadan kaldırdığı ve kış gündönümünde güneş gibi yeniden doğduğu fikri Hristiyanlar arasında yaygınlık göstermiştir (Katar, 2000: 123-124).

Hristiyanlıkta tüm bayramların kaynağı Hz. İsa'dır. Hz. İsa'nın hayatındaki önemli olaylar özellikle Milano Fermanı'ndan sonra resmi olarak kutlanmaya başlamıştır. Milano Fermanı'ndan önce Hz. İsa'yla ilgili bilinen tek kutlama Epifani Bayramı'dır. "Epifani" kelimesi "görünüş, tezahür" gibi anlamlara gelmektedir. Hz. İsa'nın ortaya çıkışının ve Vaftizci Yahya tarafından vaftiz edilisinin kutlandığı bayramdır (Geçiş, 2011: 181). Epifani Bayramı, kutlamalarında da Hristiyan kiliseleri arasında farklılıklar bulunmaktadır. Doğu Kiliseleri, Epifani Bayramı'nı İsa'nın kurtarıcı olarak gelişinin ve vaftiz oluşunun anısına kutlarken, Batı Kiliseleri ise doğulu üç münecimin bebek İsa'yı ziyaret etmesinin anısına kutlamaktadır (Katar, 2000: 121; Katar, 2000: 29).

Hristiyanlığın kurumsallaşmaya başlamasıyla birlikte Noel'i bayram olarak kutlama geleneği başlamıştır. Hristiyanlar, Noel kutlamalarına önem vermektedirler. Noel öncesi başlayan hazırlık dönemine Advent Dönemi denilmektedir. Advent, dinsel yılın başlangıcını göstermekte ve Noel'den dört Pazar öncesi başlamaktadır (ed. Gündüz, 2007: 100). M.S. VII. yüzyılda ortaya çıkan Advent Dönemi'nin temel amacı, İsa'nın gelişine hazırlık yapmaktır. Bundan dolayı oruç tutma, perhiz gibi kefarete evresi haline gelmiştir (Katar, 2000: 127). Katolik Kilisesi, Advent Dönemi'nde katı tedbirler almış, bu dönemde evlilik sakramentine bile izin vermemiştir. Ancak Hristiyanların bu kuralları uygulamaması üzerine Katolik Kilisesi, kurallarda esnekliğe gitmiş, başta oruç tutma yerine perhizi getirmiştir (Katar, 2001: 11-13). Hristiyanlar, çeşitli hazırlıklarını yaptıktan sonra Noel'i bayram olarak kutlamaktadırlar. Her yıl sene başında özellikle Batı'da ve ülkemizde çeşitli hazırlıklar yapılarak Noel kutlanmakta çeşitli etkinlikler gerçekleştirilmektedir.

1.3.3. Noel Kutlamaları ve Noel Ağacı

Advent Dönemi'nin sonunda törenler yapılarak Hz. İsa'nın doğum günü kutlamaları yapılmaktadır. Katolik Kilisesi, mensuplarının ayinlere katılmasını şart koşmaktadır. Ayinler ise sırasıyla; şafak vakti, gece yarısı ve gün boyu ayinleridir. Bu üç ayin, Hz. İsa'nın baba/Tanrı, Meryem ve inananlardan üçlü doğuşunu ifade etmektedir. Noel kutlamalarının önemli bir ayini de ekmek şarap ayinidir. Ayrıca Kutsal Kitap'tan pasajlar okunup ilahiler söylenmektedir (Geçiş, 2011: 185-186; Şenay, 1991, XXXIII: 201).

Noel kutlamaları üç aşamalı yapmaktadır. İlki 24 Aralık tarihinde yapılan Noel (çam süsleme), ikinci aşama 26 Aralık Şükran günü (ailelerle yapılan ziyafetler ve hediyeleşme), son aşama da 31 Aralık tarihinde olan Noel festivalidir (Ergun, 2012: 151).

Noel kutlamalarında yapılan hediyeleşmeler, evlere yeşil çelenk asma, ateşe kütük atma gibi kutlamaların kökeni farklı medeniyet ve kültürlerden gelmektedir. Noel Bayramı'nda yapılan hediyeleşme eski Roma kültüründen, evlere asılan yeşil çelenk geleneği Druid toplumundan, ateşe kütük atma ise Norveçli korsanlardan gelmektedir. Hediyeleşmenin kökeniyle ilgili çeşitli açıklamalar bulunmaktadır. Bu

iddiaların ilki Hz. İsa doğduğundan yanına gelen doğulu üç münecimin sunduğu hediyelere dayandırılmaktadır (Katar, 2000: 131). İkincisi ise Noel Baba ile bütünleşen Myralı Aziz Nikolas'ın üç genç kıza yapmış olduğu yardımlarının bu hediyeleşmenin temelini oluşturduğu yönündedir.

Noel kutlamalarında hediyeleşmenin temelinde ekonomik faktörlerin etkisi göz ardı edilememektedir. Noel kutlamaları için ev alışverişi, kılık kıyafet alımı, mutfak alışverişleri, organizasyon ve parti gibi ekonomik temelli etkinlikler Dünya genelinde maddi açıdan bir canlanma yapmaktadır. Karşılıklı hediyeleşme, noel ve yılbaşı kutlamaları için kart gönderip tebrikleşme ticari faaliyetlerin gelişmesine yeni bir boyut kazandırmıştır. Yeni yıl için kart gönderip iyi dileklerde bulunma âdeti 19. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkmıştır. İngiliz iş adamı Sir Henry Cole, ilk yılbaşı tebrik kartlarını dönemin usta sanatçısı J. C. Horsley'e hazırlatmış ve yakın arkadaşlarına bin adet bastırıp dağıtmıştır. Basılan kartın beğenilmesi üzerine yaygınlaşmış ve ABD'de ilk noel kartı basım şirketi kurulmuştur. Noel kartlarının talep görmesi de noel kutlamalarının ticari boyutunu göstermektedir. Hristiyanlar, kart atma adetini de kutsal kitaptan deliller getirerek dini temellere oturtmaya çalışmışlardır. Matta İncili'nde geçen münecimlerin İsa doğunca altın, mür yağı gibi hediye sunmalarını delil kabul etmişlerdir (Esgin, 2012: 93; Işık, 1997: 461; Matta İncili, 2:11; Emiroğlu, 2001: 66).

Ülkemizde Noel kutlamalarının temeli Osmanlı Devleti'nin son dönemine kadar uzanmaktadır. Tanzimat Dönemi'nde İngiliz Devleti elçisinin verdiği yılbaşı balosuna bazı devlet adamları katılmıştır. 1856 yılında ise Osmanlı Devleti padişahı Abdülmecid, Fransız Devleti elçisinin yılbaşı balosuna katılmıştır. Daha sonra Osmanlı Devleti'nde yılbaşı kutlamalarının yapıldığı ilk mekân Enver Paşa tarafından açılmıştır. 1935 yılında 1 Ocak gününün resmî tatil ilân edilmesi ülkemizde yılbaşı kutlamalarına zemin hazırlamıştır (Ersoy, 2008: 18-21). Müslümanların yılbaşında noel ağacı, noel baba ya da noelle ilgili diğer yaptıkları kutlamalar ülkemiz insanının büyük çoğunluğunu rahatsız etmektedir. Ancak aynı tepki yılbaşı kutlamalarına gösterilmemektedir. Noel kutlamalarının önemli geleneklerinden biri de çam ağacı süslemektir. Hristiyan kültüründe, Noel bayramının gelmesiyle birlikte evin girişine ya da içine çam ağacı süslenerek ya da

ışıklandırılarak koyulmaktadır. Hristiyan kültüründeki Noel ağacının kökeni ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır.

Noel bayramında kullanılan Noel ağacı ilk olarak 16. yüzyılda Almanya’da ortaya çıkmıştır. Almanya’da bulunan Ren Nehri kıyısında cennet ağacını temsil eden köknar ağacını ışık, meyve ve çeşitli süslerle süslemişlerdir. Almanlar, köknar ağacından önce Tanrılara ibadetlerini meşe ağacına astıkları kurbanlarla yerine getirmekteydi. Hristiyanlığın bir din olarak Avrupa’da yayılmaya başlamasıyla birlikte çam ağacı da Avrupa’ya girmiştir. Başka bir anlatıya göre de İngiliz misyoner St. Boniface, Alman Druidleri’ne meşe ağacının kutsal olmadığını ispatlamaya çalışırken ağaçları devirmiş ve sadece çam ağacının fidesi ayakta kalmıştır. Bu durumdan etkilenen Alman Druidleri, meşe ağacı yerine çam ağacına kutsiyet atfetmişlerdir. Noel ağacı, aynı zamanda Hz. İsa’nın gerildiği çarmıhın sembolü olmuştur. Diğer yandan ölüleri dirilttiğine inanılan hayat ağacının da sembolü olmuştur (Balvodin, 1987, III/461; Ergun, 2004: 101; Emiroğlu, 201: 65). Konuyla ilgili bir diğer görüşe göre; İskandinav ülkelerinin tanrısı Odin, evreni yarattıktan sonra hikmet ve bilgiye dönüşmek için hiç solmayan ve yıpranmayan çam ağacına kendini asarak hayatından vazgeçmiştir. İskandinav mitolojisinde anlatılan Odin’in kendi hayatından vazgeçiş, Hristiyanlık’ta Hz. İsa’nın çarmıha gerilmesiyle ilişkilendirilmiştir (Şenay, 1991, XXXIII: 202).

Değişik kültür ve dini inanışlarda bulunan ağaç sembolizmi Hristiyanlık kültürüne de çeşitli etkileşimlerle girmiştir. Sarmaşık, defne, mersin ve çam gibi yapraklarını dökmeyen ağaçlar sonsuzluğu, diriliğin sembolü kabul edilmektedir. Mısır, Çin ve Filistin’de de bulunan bu inancın, yapılan savaş, göç ve ticari etkileşimler sonucunda Avrupa’ya ve Roma’ya yayıldığı düşünülmektedir (Geçiş, 2011: 189). Bir başka görüşe göre Noel ağacının kutlamalarda kullanılmasının temelinde eski Babil kralı Nemrud’un olduğu iddia edilmektedir (Işık, 1997: 458). Eski Babil kralı Nemrud vefat ettikten sonra eşi Semiramis, Nemrud’un ölmediğini ve onun spiritüel bir varlık haline geldiğini iddia etmiş ve bu iddiasını yaymaya çalışmıştır. Semiramis bu düşüncesini, Nemrud öldükten sonra kuru olan bir ağacın yeşerdiğini ve Nemrud’un bu ağaçta tekrar hayat bulduğunu söyleyerek delil göstermeye çalışmıştır. Semiramis, her yıl 25 Aralık tarihinde bahsedilen ağacı ziyaret etmiştir. Daha sonra 25 Aralık tarihi Nemrud’un yeni hayatına başlangıç tarihi kabul edilmiştir (Ergun, 2012: 152). Eski Babil kültürünün Avrupa’ya ve

Hristiyan kültürüne çeşitli aktarımlarla geçmesi sonucunda Hz. İsa'nın doğum tarihinin de Nemrud'un tekrar hayat bulduğu tarih olan 25 Aralık tarihinden kaynaklı olduğu iddia edilmektedir. Noel bayramı kutlamalarında kullanılan çam ağacı üzerine çeşitli eşyaların konulmasıyla süslenmektedir. Çam ağacını süsleme geleneği ilk olarak Martin Luther tarafından yapılmıştır. Martin Luther, 1531 yılında kış gecesi ışıkların ağaçların üzerindeki ışıltısından etkilenip ağacın üzerini mumlarla süslemiştir (İmirgi, 2003: 103). Günümüzde de Noel ağacını ışıklandırma geleneği devam etmektedir. Noel ağaçlarına süslemek için asılan üç top ise Aziz Nikolas'ın üç genç kıza yardım etmesiyle ilişkilendirilmektedir (Budak, 2012: 82).

1.3.4. Müslüman Türk Kültüründe Hızır ve Hristiyan Kültüründe Noel Baba

Dinlerin birbiriyle farklılık ve benzerlik gösterdiği noktalar bulunmaktadır. Bu benzerlik ve farklılık şeriat, inanç, ibadet, kültür, vb. gibi alanlarda olabilmektedir. Dinler tarihi genel olarak bu çeşitliliğe tanık olmuştur. Dinlerde karşılıksız insanlara bir şeyler verme, yardımcı olma, olağanüstü fedakârlık gösterme gibi niteliğe sahip insanlar bulunmaktadır (Csaki, 2012:114). Hristiyanlıkta azizler, İslam dininde de Hızır karakteri bu manada ön plâna çıkan şahıslardır.

Hızır kelimesi, Arapça'daki "hadır" yani "yeşilliği çok olan yer" anlamında olup Türkçe'de Hızır şeklinde kullanılmaktadır. Kelimenin kökeniyle ilgili çeşitli iddialar da bulunmaktadır. Buna göre Hızır kelimesinin Gılgamış Destanı'nda bahse konu olan Gılgamış'ın atası Hasistra'nın isminin Arapça'ya evrilmiş hali olduğu veya Eski Ahit'te Zekeriya kitabında bahsedilen "filiz olan adam" şeklinde anlatılan kişi olduğu iddia edilmektedir. Bu iddiaların yanında Hızır, İslami gelenekte Hz. Musa'nın çağdaşı, kendisine ilahi bilgi ve hikmet verilen kişi olarak bilinmektedir (Çelebi, 1991, XVII: 406). Kur'an-ı

Kerim'de Hızır ile ilgili 110 ayetten oluşan Kehf suresinin 60-82. ayetleri arasında Hz. Musa ile Hızır'dan bahsedilmektedir. Kehf suresinde açık bir şekilde Hızır ismi zikredilmemektedir. Ancak müfessirlerin çoğunluğu "Kullarımızdan bir kul buldular, ona kendi katımızdan rahmet, kendi nezdimizden ilim öğrettik." Kehf suresi 65. ayetinde geçen "kul" lafzını Hızır olduğunu belirtmişlerdir. Müfessirler, kaynak olarak hadisleri göstermişlerdir (Aydın, 1986: 51-52). Bunun yanı sıra Kehf Suresinde Hızır ve Hz. Musa'nın anlatıldığı ayetler kıssa olarak değerlendirilmiştir. Hızır kıssası mutasavvıfların dikkatini çekmiştir. Mutasavvıflar Hızır'ın bir

peygamber ya da melek olduğu iddialarını reddedip Hızır'ın ledün ilmine sahip bir veli olduğunu söylemişlerdir (Uludağ, 1991, XVII: 409-410).

Hızır karakteri İslâmi literatürün yanı sıra Türk kültüründe de önemli bir yere sahiptir. Özellikle eski Türk topluluklarının yılbaşı kutlamalarında Gök Tanrı tarafından mitolojik özelliklerle bezenmiş “boz atlı yol iyesi” adı verilen gök sakallı koca ya da aksakallı ihtiyardır. “Boz atlı yol iyesi” yolda ve darda kalan, acı çeken, bir yere hızlıca ulaşması gereken kimselere yardım eli uzattığına inanılan varlıktır. İslâm'ın Türkler tarafından kabul edilmesi, kültürel ve mitolojik değişimler sonucunda “boz atlı yol iyesi”, Hızır'a dönüşmüştür. Bu dönüşümle birlikte Hızır, “boz atlı Hızır” ismiyle anılmaya başlamıştır (Oğuz, 1999: 248-249).

Hızır'ın fonksiyonları da “boz atlı yol iyesi” figüründen farksız değildir. Hızır da koruyucu, yardım edici özelliklere sahiptir. Hızır'ın bereket bolluk getirdiği, kısmet ve baht açıcı olduğu, uğur getirdiği, şifa verdiği, mal-mülk-servet sahibi yaptığı, gelecekte haberler vererek insanları bilgilendirdiği belirtilmektedir (Azar, 2009: 278).

İslam ve Türk kültürünün yanı sıra diğer kültür ve inançlarda da Hızır'a benzeyen karakterler bulunmaktadır. Anadolu topraklarında varlık gösteren Müslüman ve Hristiyan toplulukların birbirleriyle etkileşimleri sonucunda benzer kültler ortaya çıkmıştır. Hristiyanlar tarafından St. Georgios olarak bilinen Müslümanlar tarafından “Circis Nebi, Curcis” olarak kabul edilmektedir. İslam kültüründe, talih ve bereket getirdiğine inanılan Hızır, St. Georgios ile benzetilmektedir (Karakaya, 2002: 493-494). St. Georgios Hızır özdeşleştirilmesine benzer şekilde karşımıza, Noel Baba olarak Batı dünyasında öne çıkan Aziz Nikolas ile Hızır benzerliği karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle Orta çağda Anadolu'da yaygın bir halk figürü olarak ön plana çıkan Aziz Nikolas, zor durumda olanlara yardımları, denizcilerin azizi olması ve Hristiyanlığa karışan pagan efsanelerinin de etkisiyle halk kahramanı haline gelmiştir. Aziz Nikolas'ın, maddi sıkıntılar çeken üç kız kardeşe yardımı, haksız yere infaz edilecek üç komutanı imparatorun rüyasına girerek kurtarması, batmak üzere olan gemideki insanları kurtarması, hastalara şifa vermesi, kötülük yapanları cezalandırması, çocuk sahibi olamayan kişilerin çocuk sahibi olmak için Aziz Nikolas'tan yardım istemeleri ve özelliklere çocuklara yardımlarından dolayı

Anadolu ve İslam kültüründe yer edinen Hızır inancıyla benzerlik göstermektedir. Noel Baba karakteriyle bütünleşen Aziz Nikolas'ın yılbaşı gecesinde çocuklara hediye dağıtmasının bir benzeri de Hızır karakterinde görülmektedir. Hızır'ın Nevruz gecelerinde ev ev dolaşarak bereket ve hediye dağıttığına, Nevruz gecesini Hızır'ı görenlerin talihlerinin açılacağına inanılmaktadır. Bunun yanında Hollanda'da "Sinterklaas" olarak tanımlanan Noel Baba'nın "Siyah Peder" adında bir yardımcısı bulunmaktadır. "Siyah Peder"'in yılbaşı gecelerinde bacalara girerek hediyeler verdiği ve bacalardaki isten dolayı siyahlaştığı belirtilir. Benzer şekilde karada hüküm süren Hızır'ın denizlerde İlyas isminde yardımcısı bulunmaktadır (Döğüş, 2005: 91-95; Uca, 2007: 151).

1.3.5. İslam'da Veli Kültü ve Hristiyanlık'ta Aziz Kültü Arasında Kısa Bir Karşılaştırma

Din müntesiplerinin beraber yaşama, alışveriş, iletişim, savaş, göç, ihtida hareketleri gibi faktörlerle dinlere ait inanış ve kültürler birbirine karışmıştır. Bu etkileşim dinsel ve kültürel senkretizm denilen bir sürecin yaşanmasına neden olmaktadır. Dinsel senkretizm de ortaya yeni dini hareketler ve oluşumlar çıktığı gibi bir dine ait inanış, uygulama ve kültürler, başka bir dinde farklı bir isimde ya da benzer uygulama biçimiyle ortaya çıkabilmektedir (Gündüz, 2010:186-187). Örneğin İslam ve Hristiyanlık'ta emir ve yasaklar bakımından, dini yayma metotları yönünden benzerlikler bulunmaktadır. İslam ve Hristiyanlık'ta bulunan benzerlikler, uygulama biçimleriyle aynı olmasının yanında isimlendirme bakımından farklılık gösterebilmektedir (Babür, 2019: 88). İslam'da bulunan veli inancının, Hristiyanlıktaki azizlik inancıyla benzer olduğu, etkileşimler sonucunda dinlerin birbirine geçtiği düşünülmektedir.

İslâm literatüründe veli/velayet kavramı farklı disiplinlerde (Kelâm, Fıkıh, Hadis ve Tasavvuf) değişik anlamlarda kullanılmaktadır. Başlığımızla ilişkili olarak Tasavvuf disiplininde Veli kavramı incelenecektir. "Veli" kelimesi, sözlükte bir şeye yakın olmak, bir kimseyle yan yana olmak, yardım edilen, korunan, anlamına gelen "vely" kökünden türetilen bir sıfattır. Veli kelimesi, Allah için kullanıldığında "yardımcı, dost" anlamına gelmektedir. Mümin kullarına yardım eden, onları koruyup kollayan, işlerini gören anlamına gelen Allah'ın isimlerinden biridir. Kelimenin çoğulu "evliya"dır. Terim anlamda veli kelimesi; düzenli, devamlı,

samimi bir şekilde Allah'a kulluk eden başta tüm peygamberler olmak üzere takva sahibi kullara denilmektedir (Topaloğlu-Çelebi, 2015: 342; Uludağ, 1991, XLIII: 25). Hicri ilk asırdan itibaren zühd ve takva hareketleriyle ortaya çıkmaya başlayan tasavvuf hareketi, 12. yüzyıla gelindiğinde oluşumunu tamamlamıştır. İslâm kültüründe veli kavramının oluşması Tasavvuf disiplininin ortaya çıkışıyla paralellik göstermektedir (Ocak, 1992: 1-2).

Veli kültürünün, dinler tarihi ve sosyoloji araştırmalarına göre özellikle Budizm, İslâm, Hristiyanlık dinlerinin yayıldığı yerlerde değişik isimlerde (aziz, keşiş) yaygınlık gösterdiği ve köken olarak daha eski olan Budizm dininden diğer dinlere geçtiği iddia edilmektedir. Bu iddia Tasavvuf disiplinin de menşei hakkındaki iddia ile aynıdır (Ocak, 1992: 6). Fakat Tasavvuf disiplininin her ne kadar Hint kökenli olduğu iddia edilse de zorlama yorumlardan ileri gitmemektedir. Mutasavvıflar, tasavvufun menşeinin Kur'an ve sünnet olduğunu, tasavvufun ana terimleri olan takva, zikir, tevbe, tevekkül gibi terimlerin Kur'an kökenli olduğunu belirtmişlerdir (Yaman, 2016: 46).

Aziz ve Veli kavramlarının köken, isim ve uygulama-yaşama biçimleri açısından birbirine benzer ve farklı yönleri bulunmaktadır. Aziz kavramı ve veli kavramının arasında ilk farklılık; bir kişinin aziz olabilmesi ya da azizlik makamına layık görülmesi için belirli aşamalardan geçmeli, hayatındaki olaylarla ya da yaşantısıyla belirlenen şartları taşıması beklenmelidir. Azizliğe aday kişinin belirlenen şartları taşıdığına kanıtlar getirildikten sonra kilise tarafından belirlenen komisyon tarafından aziz ilan edilmektedir. Bu sürece kanonizasyon denilmektedir (Gündüz, 1998: 212). İslam âlimlerinin görüşlerine göre, velayet mertebesine ulaşan kimseyi insanların seçmesi mümkün değildir. Bundan dolayı İslam kültüründe veli mertebesini verecek bir kurul ya da komisyon bulunmamaktadır (Harman, 1991, IV: 332).

Aziz ve veli kavramları arasındaki ikinci ayrıma göre, Hristiyanlık inancında aziz olan kişinin cennete gideceğine inanılmaktadır. İslam inancında, veli kişinin ahiretteki konumu hakkındaki hüküm Allah'a aittir. Bunun yanı sıra İslam'daki veli kişinin aracılığı geçicidir, Hristiyanlıkta ise azizlik makamındaki kişinin aracılığı sabittir. Veli, müridine yolu gösterir, yoluna ışık yakar ve o yolu mürid kendisi yürür (Sürmeli, 2002: 315).

Hıristiyanlık'ta bir kişinin aziz olabilmesi için en az iki mucize göstermesi gerekirken, İslam veli anlayışına göre veli olan kimsede böyle bir şart aranmamaktadır. Ayrıca velinin gösterdiği olağanüstü hallere keramet denilmektedir. İslam kelâmcıları, keramet ve mucize arasında bir ayrım yapmışlardır.

Aziz ismi İslâm inancında sadece Allah'a nispet edilmiştir. Kullara makam olarak azizlik verilmemiştir. Ayrıca Hıristiyanlık kültüründe azizler için anma günleri, yortular yapılmakta, kiliselerde ve evlerde azizlere kutsallık atfedilen ikonaları bulunmaktadır. İslam kültüründe veliler için herhangi bir anma günü ya da töreni düzenlenmemekte, cami/mescitlerde ya da evlerde velilerin resimleri, tasvirleri bulunmamaktadır. Hıristiyanlık'ta azizlerin ikonaları, azizlere atfedilen şans-uğur getireceği düşünülen eşyalar günlük hayatta sıkça kullanılırken, İslam'da velilerin günlük hayatta hayat öyküleri, menkıbeleri ve öğütleri anlatılmaktadır (Budak, 2012: 125).

Aziz ve veli kültlerinin farklı özelliklerinin yanında benzer özellikleri de bulunmaktadır. Bu benzerlikler: Her dinde olduğu gibi aziz ve velilere saygı duyulmaktadır. Aziz ve velilerin mezarına, türbesine mum yakma, çaput bağlama gelenekleri görülmektedir. Yerel, ulusal ya da tüm din müntesipleri tarafından tanınan aziz ve veliler bulunmaktadır. Yine aziz ve velilerin hastalara şifa veren, kısımet açan, meslek pirleri oldukları, darda ve zorda kalan kişileri kurtardıkları, çocuklar tarafından sevildikleri bilinmektedir. Aziz- veli benzerliğine örnek olarak; Aziz Nikolas denizlere hükmetme, fırtınayı dindirme, denizcileri ve gemide bulunan zor durumdaki insanları kurtarmasından dolayı denizcilerin piri olarak kabul edilmektedir. Aziz Nikolas'ın denizlerdeki etkisine benzer olarak İbrahim Ethem örnek gösterilebilir. İbrahim Ethem de Aziz Nikolas gibi bir gemi yolcuğu yaptığı esnada şiddetli bir fırtına baş gösterir. Gemide bulunan insanlar telaş içinde ne olacağını beklerken gaipten bir ses duyulur ve "İbrahim Ethem sizinleyken korkmayın!" denilir. Başka bir örnekte de çocukların evliyası olarak tanınan Merkez Efendi'nin, Noel Baba olarak bilinen Aziz Nikolas'ın çocuklar tarafından sevilmesi aziz-veli benzerliğine örnek olarak verilmektedir (Budak, 2012:126; Babür, 2019: 116).

İKİNCİ BÖLÜM

2. DEMRE AZİZ NİKOLAS KİLİSESİ

Kilise kelimesi, Latince *ekklesia* kelimesinden türetilmiştir. *Ekklesia* kelimesi, iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. İlk sözcük olan *ek* “dışında” manasına; *kalleo* sözcüğü ise “çağırıyorum” anlamına gelmektedir. Buna göre kilise kelimesi “dışarıdan çağırıyorum” anlamına karşılık gelmektedir (Aydın, 2007: 349). Terim anlamda kilise, Hristiyanlığa mensup kişilerin bir araya gelerek ibadetlerini icra ettikleri mekânlara denilmektedir. Ayrıca kilise kelimesi Hristiyanlık’ta mezhepleri ve Hz. İsa’nın bedenini temsilen tüm Hristiyanları ifade etmek için de kullanılmaktadır.

İlk dönem Hristiyanları ibadetlerini yerine getirmek ya da toplantılarını yapmak için Yahudilerin ibadet ettikleri yerlerde, evlerde ya da müsait alanlarda toplanmışlardır. Arkeolojik çalışmalar neticesinde ilk kilisenin Şanlıurfa bölgesinde bulunan bir kiliseden söz edilmektedir. Ancak bu kilisenin yapısına bakıldığında günümüzdeki kilise yapısından oldukça uzak görünmektedir. Bunun yanında kiliselerin tarih sahnesine çıkmaları, İmparator Konstantin tarafından Hristiyanlara haklar verilmesiyle başlamaktadır (Eroğlu, 2016: 162163). Kiliseler ortaya çıktıktan sonraki dönemlerde, bulundukları bölge kültürüne ve hacimlerine göre çeşitlilik göstermişlerdir. Ülkemizde Hristiyanlığın erken dönemlerinde yapılmış ve Hristiyanlarca önemsenen ve ziyaret edilen birçok kilise bulunmaktadır. Bu kiliselerden biri de Antalya’da bulunan ve özellikle Ortodoks Hristiyanlar tarafından ziyaret edilen Demre Aziz Nikolas Kilisesi’dir.

2.1. Demre Aziz Nikolas Kilisesi’nin Tarihçesi

Demre Aziz Nikolas Kilisesi, konumu itibariyle Myra/Demre’de bulunmaktadır. Demre’nin batı tarafında ana meydandan yaklaşık 150 metre uzaklıktadır. Aziz Nikolas öldükten sonra Myra sakinleri tarafından Myra şehrinin dışında onun hatırası için bir anıt mezar yapılmıştır (Özgür, 2014: 18).

Aziz Nikolas’ın ölümünden sonra Myra kenti büyük değer görmeye başlamıştır. 4. yüzyıldan sonra kent dini açıdan önemli bir merkez haline gelmiştir. 6. yüzyıldan sonra da azizin ünü sınırları aşmış, azizin varlığından dolayı olsa gerek

dönemin imparatoru Myra'yı Likya birliğinin başkenti ilan etmiştir (Fındık, 2003: 19). Likya birliğinin başkentinin Myra olması ve Myra başpiskoposunun da Anadolu'da ikinci büyük din otoritesi olması Aziz Nikolas'ı ve Demre'yi önemli hale getirmiştir. Aziz adına yapılan anıt yetersiz hale gelince; anıttan daha büyük bir yapı olan kilise yapımına karar verilmiştir. Bu iki önemli gelişme sonrası Aziz Nikolas Kilisesi'nin yapıldığı belirtilmektedir.

Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nin bilinen ilk yapım evresinde yani 529 yılından sonra yapılmış olan duvarının kazı çalışmaları sırasında ortaya çıkan mozaik parçalarının üzerine inşa edildiği görülmüştür. Bu da kilisede 529 tarihinden öncesinde de bir yapı faaliyetinin olduğuna işaret etse de Sionlu Aziz Nikolas'ın vitasında⁷ 530'lu yıllarda Demre'de Aziz Nikolas adına yapılan herhangi bir yapıdan bahsedilmemiştir (Çömezoğlu, 2001: 3; Ötüken, 2003: 89).

Demre Aziz Nikolas Kilisesi, 529 Myra depremi sonrasında imparator Iustinianus'un kentte yaptırdığı restorasyon sırasında onarılmıştır. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nin 20. Yüzyıl araştırmacılarından olan U. Perchlow, duvar malzemesi tekniği ve yapı malzemesine göre kilisenin deprem sonrasında onarıldığını tarihlemektedir. Myra onarımı ve kilisenin restorasyonundan sonra kentin tarihi Iustanianus Dönemi'nden itibaren iki yüzyıl boyunca karanlık kalmış, herhangi bir bilgi edinilememiştir (Çömezoğlu, 2005: 45- 46).

Kilise 9. Yüzyılda Arap akınlarından veya bir depremde dolayı hasar görmüştür. Arap akınları sırasında Harun Reşid'in ordusundaki bir komutanın da Aziz Nikolas'ın lâhitini kırmaya çalıştığı bu mezarın başka kişiye ait olduğunun daha sonra anlaşıldığı belirtilmiştir. 8. ya da 9. Yüzyılda kiliseye kubbe ve kilise inşa edilmiştir. 13. Yüzyıla kadar geçen zaman zarfında kiliseye pek önem verilmemiş ve kilise yapısı zarar görmüştür. 13. Yüzyılda kiliseden geriye kalan ana kutsal yapının üzerine küçük bir kilise inşa edilmiştir (Özgür, 2014: 18).

1034 yılında Afrikalı Zîrîler'in (Endülüs Emevileri'nden sonra İspanya'da ve Kuzey Afrika'da hüküm süren bir devlettir.) Demre'yi istila etmesi sonucu kilise de zarar görmüştür. Ziridler'in yağmalamasından sonra kilisede birçok onarımlar

⁷ Antalya Bölgesi'nde yaşayan başka bir aziz olan Aziz Nikolas'ın hayatının anlatıldığı eserdir. İsim ve yaşadıkları bölgelerin benzerliklerinden dolayı Demreli Aziz Nikolas ile karıştırılmaktadır. Sionlu Aziz Nikolas hakkında detaylı bilgi için bakınız: ŠEVČENKO I.– ŠEVČENKO N.P., The Life on aint Nicholas of Sion, 1984.

gerçekleştirilmiştir. Bu onarımların en önemlisi Bizans İmparatoru Konstantin ve karısı Zoe'nin katkılarıyla yapılan restorasyon faaliyetleridir (Doğan, 2016: 240). Prof. Yıldız Ötüken'in başkanlığında yapılan kazılar neticesinde bulunan Yunanca kitabe, kiliseye ek yapılar inşa edildiğinin en büyük kanıtı olmuştur.

1071 yılında yapılan Malazgirt savaşı sonrasında Anadolu'da hissedilen Türk etkisinden dolayı Myra halkı başka bölgelere göç etmeye başlamışlardır. Bu durumu fırsata çeviren İtalyan tüccarlar Demre'ye gelerek Aziz Nikolas'ın kemiklerini İtalya/Bari'ye kaçırmışlardır. Bari kentine Aziz Nikolas adına kilise inşa etmişlerdir (Ötüken, 1998: 86).

13. yüzyılda kilise, aşırı yağış sonucunda taşan Myros Çayı'nın getirdiği killi toprakların altında kalmıştır. Bu sel felaketinin getirdiği toprak katmanının altında bulunan en geç tarihli sikke, Sultan II. İzzeddin Keykavus Dönemi'ne aittir (Çömezoğlu, 2005: 47).

Aynı yüzyılda Türklerle yapılan savaş esnasında zarar gören Myra kenti, 1362'de Kıbrıs kralı I. Peter tarafından tekrar yağmalanmıştır. Kilise yaşanan bu olaylardan etkilenmiştir (Doğan, 2016: 244). 1397'de son piskoposu görevden alınmış ve 15.yy'da piskoposluk listelerinden adı silinmiştir (Çömezoğlu, 2005: 48).

Son olarak kiliseye katkıları bulunan ise Ruslardır. 19. yüzyıla gelindiğinde siyasi faktörlerin etkisiyle Ortodoksların üzerinde söz sahibi olan Ruslar, kilisenin önemini korumaya çalışmışlardır. 1825-1853 döneminde çarlık yapan Nikolai, Kırım Savaşı esnasında başta siyasi sebeplerden dolayı kilise çevresinde bulunan arazileri Prenses Anna Golitsiya tarafından satın alınmıştır. Sözü geçen satın alma akdi Rus büyükelçisi tarafından Osmanlı Devleti ile yapılmıştır. Ruslar kilisenin tekrar eski haline gelebilmesi için onarım faaliyetlerinde bulunmuşlar, konuyla ilgilenmesi için Fransız bir mimar ile Meis Adası'ndan bir yetkiliyi yönetici olarak atamışlardır (Doğan, 2016: 244).

1858-1868 yılları arasında Rus Arkeoloji Enstitüsü, kilisede kazı ve onarım çalışmalarında bulunmuştur. Bu çalışmalarla birlikte; kilisenin batı tarafında bulunan avlu topraktan temizlenmiş, dış narteks kiliseye eklenmiş, naos, apsis, kilisenin kuzeyinde bulunan nef, kilisenin batı bölümü ve kilise galerisinin örtüsü yenilenmiştir. Sultan II. Abdülhamit döneminde, kilisede yapılan çalışmaların Rusların siyasi amaçlar için yapıldığı anlaşılmaya üzerine yapılan sözleşme

feshedilmiştir. Kilise toprakları tekrar Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Ayrıca İstanbul Fener Rum Patrikhanesi tarafından atanan Piskopos Hrisantos'un yazdığı mektuptan, kiliseye bir çan kulesinin inşa edildiği anlaşılmaktadır (Doğan, 2016: 244-245).

2.2. Demre Aziz Nikolas Kilisesi Hakkında Yapılan İlk İncelemeler

Kiliseyi ilk inceleyen Batı bilimcisi 1812'de C.R. Cockerel'dır. Onu takip eden Fransız mimar Texier 1833-1837 yılları arasında Demre'yi ziyaret etti ve Aziz Nikolas Kilisesi'ni kitaplarında bahsetti. Yıllar sonra P. Pullan ile Texier, 1864 yılında Bizans mimarisi hakkında beraber yayınladıkları kitapta kilisenin bir bölümünü ve kilise plânını yayınlamıştır (Özgür, 2014: 18).

1811'de İngiliz Sir Francis Beaufort'un, 1812'de W. R. Lethaby ve Rus gezginlerden Başrahip Daniel'in 1708'de Rahip Vychensky ve 1850'de Andrej Murav'ın kilise hakkında incelemeleri olmuştur. 1840 yılında "Charles Fellows" eserinde Aziz Nikolas'ın şahsiyetinden ve Demre'de bulunan kilisesinden bahsetmiştir. 1874 yılında Thomas A. Spratt ve Edward Forbes Jr., 1854'de Willihelm Salzenberg, 1866'da Heinrich Hübsch, 1883'de Charles Rohault de Fleury, 1903'te Oskar Konstantin Wulff, 1908 yılında da Hans Rott'un Demre Aziz Nikolas Kilise hakkında çalışmaları olmuştur (Doğan, Çorağan, Bulgurlu, Alas, Fındık, Aydın, 2014: 25-31).

19. yüzyıldaki Rusların kiliseyi onarımlarından sonra kiliseyi inceleme fikri unutulmuştu. Ardından geçen bir asır sonrası 1963-64 yılları arasında Antalya Müze Müdürlüğü, temizlik ve onarım çalışmaları yapmıştır. 1965 yılına geldiğimizde Alman Arkeoloji Enstitüsü'nden arkeolog J. Borchardt başkanlığında kilise mimarisi incelenmiştir. 1968 yılında Antalya Müzesi tarafından Washington'daki Dumbarton Oaks Araştırma Merkezi'nin maddi destekleriyle kilisede bulunan mezar odasındaki resimleri korumak amacıyla bir çalışma yapılmıştır. 1975 yılında İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü, Otto Feld ve Urs Pescow gibi bilim adamlarının da çalıştığı projenin sonunda J. Borchardt Myra kitabı hazırlanmış ve kitapta Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nin özelliklerinden bahsedilmiştir (Ötüken, 2005: 523). Kilise ile ilgili asıl önemli çalışmalar ve günümüzdeki halini alması 1989 yılında başlayan kazı çalışmalarıyla olmuştur. Antalya'da yapılan 1989 yılı Kazı Sonuçları Toplantısı sonrasında Antalya Müze Müdürü tarafından Prof. Dr. Yıldız Ötüken'e Aziz Nikolas Kilisesi'nin kazı çalışmaları ve Likya bölgesinin araştırmalarının yürütülmesi teklif

edilmiştir. Prof. Yıldız Ötüken'in bu teklifi kabulü hem kilise hem de bölge açısından yeni bir başlangıç olmuştur. 1989 yılında başlayan kazı çalışmaları dönemsel etkilerden dolayı ara ara kesintiye uğramıştır. Ancak 1992- 2010 yılları arasında kesintisiz bir şekilde yapılan kazı çalışmaları, kilisenin doğu ve kuzey bölgelerinin topraktan arındırılıp kilisenin ek yapılarının ortaya çıkartılmasıyla son bulmuştur. Yıldız Ötüken başkanlığında kilisede önemli çalışmalar yapılmıştır. Demre Aziz Nikolas Kilisesi kazılarına iki sene ara verilmiş, ardından 2012 yılında kazılar, Sema Doğan başkanlığında yürütülmüştür (Ötüken, 1998: 87; Alas, 2011: 13; Mercangöz, 2019: 313).

2.3. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nin Mimari Özellikleri

Aziz Nikolas Kilisesi mimari özellikleri bakımından tek bir tipe sınıflandırılmamaktadır. Sanat tarihçilerinin bir kısmı kubbeli bazilika kısmına girdiğini iddia etmişler de özellik bakımından kubbeli bazilika tipini karşılamamaktadır. Aziz Nikolas Kilisesi, kubbeli bazilika ve Yunan haçı geçiş örnekleri grubunda olan, Ankara Klemens, Selânik Ayasoyfa Kilisesi gibi değerlendirilmektedir (Demiriz, 1966:14).

Aziz Nikolas Kilisesi, doğal afet ve tahribatlar sonucunda yeniden inşa ve onarımlardan geçmiştir. İnşa ve onarımlar üç aşamada gerçekleştirilmiştir. İlki, kilisenin ilk inşa aşamasıdır. Kazı sonucunda elde edilen veriler ışığında, Roma-Erken Hristiyan Dönemi'ne ait olan seramik parçaları kilisenin ilk yapım aşamasına ait bilgiler vermiştir. Bu bilgiler Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nin ilk yapımının 529 yılında meydana gelen büyük depremden sonra olduğunu göstermektedir. Ayrıca Demre'ye yakın bölge olan Sion'da piskoposluk yapan Sionlu Aziz Nikolas, tahmini 530'lu yıllarda Demre'yi ziyaret etmiş fakat bölgede bir kilisenin varlığından söz etmemiştir. Kilisenin ana apsis duvarı, güneydoğu şapellerinin apsisleri, kilisenin batı duvarının bir kısmı gibi bölümler kilisenin ilk yapım evresine aittir. Aziz Nikolas Kilisesi'nde bulunan taş ve mermer kalıntıları da Hristiyan liturjik öğelerini yansıtmaktadır (Ötüken, 1996: 77; Sevcenko, 1984: 29).

İkinci evre Aziz Nikolas'ın mezarının üzerine yapılan bazilika evresidir. Bu evre 8. yüzyılda tamamlanmıştır Aziz Nikolas Kilisesi, yaşanan doğal afetlerden dolayı zarar görmüş ve kilise kubbeli bazilika şeklinde yeniden inşa edilmiştir

(Ötüken, 1998: 87). İkinci yapı dönemine ek olarak 11-12-13. Yüzyıllarda da kiliseye ek yapılar inşa edilmiştir. Ek yapılara, güney mezar odasındaki duvar resimleri, opus sectile yer kaplamaları örnek olarak verilebilir (Doğan, Çorağan, Bulgurlu, Alas, Fındık, Aydın, 2014: 47-52).

Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nin üçüncü ve son yapım aşaması 11. Yüzyıl ortalarında tamamlanmıştır. Aziz Nikolas Kilisesi'nde bulunan, Konstantin Monomakhos ve İmparatoriçe Zoe tarafından yaptırılan taş kitabede kilisenin 1042-1043 yılları arasında yenilendiği kaydedilmiştir (Ötüken, 2003: 90). Son aşamayla ilgili, 1178 yılında kilisede mezarı bulunan Leon adlı kişinin mezar kitabesinde, "Chartophylax" ve "Oikonomos" unvanlarını taşıdığını görülmüştür. Chartophylax" ve "Oikonomos" unvanları ise bu yapının 12. Yüzyılda manastır olarak kullanıldığına delil kabul edilmektedir (Fındık, 2013: 48).

2.4. Demre Aziz Nikolas Kilisesi Duvarlarında Bulunan Tasvirlerin

Dinler Tarihi Açısından Önemi

Hristiyan geleneğinde bilhassa Katolik ve Ortodoks Hristiyanlarda kilise duvarlarını süslemek amacıyla tasvirler, resimler yapılmıştır. Bu tasvir ve resimlere ikona denilmiştir. İkona, Grekçe *eikon* kelimesinden türetilerek resim, tasvir anlamlarına gelmektedir. İkona kelimesi günümüzde; ahşap, mermer, mozaik, metal parçaları ya da metal kabartma üzerine çizilen veyahut işlenen dini konuları, dini figürleri içeren resimlere verilen isimdir (İnce, 2016: 1217). Özellikle kiliselere yapılan ikonalar, Hristiyanlık tarihinin bir bölümünde yasaklanmış ve uzun siyasi ve dini çekişmelere neden olmuştur. 725 yılında Bizans İmparatorluğu'nda III. Leon döneminde, kiliselerde başta Hz. İsa, Hz. Meryem ve azizlerin resimlerine saygı, tazim gibi fiillerin dinin doktrinlerine uygun olmadığını ileri sürerek ikonalara saygı duyulması yasaklanmış ve kiliselerde bulunan ikonalar kırılmıştır. Bu döneme "ikonoklastik çekişme" dönemi denilmiştir (Taşpınar, 2017: 161).

İkonaların yasaklandığı dönem bir süre devam etmiştir. Ökümenik konsillerden olan II. İznik Konsili'nde, ikonalara saygı kabul edilmiştir. Katolik Kilisesi, ikonaları savunmuş ve ilmi hal metinlerinde yer vermiştir (Pamir, 2000: 495). Ortodoks Kilisesi de Katolik Kilisesi'ne benzer olarak ikonalara büyük önem vermişlerdir. Ortodokslara göre ikonalar kutsal obje, ilahi bir simge ve ibadet aracı olma özelliği taşımaktadırlar. İkonlar, Hz. İsa ile iletişim kurma aracı olarak görülmektedir.

Ortodoks Kilisesi ikonaları, okuma-yazma bilmeyenler için ibadetlerin görsel hali ve Kutsal Kitap'ın açıklaması olarak kabul edilmektedir. Bu tür fonksiyonlardan dolayı Ortodoks Hristiyanların, hem kiliselerde hem de evlerinde ikonlar bulunmaktadır (Küçük- Arslan, 2018: 58). Birçok kilisede bulunan tasvir ve resimler, Bizans İmparatorluğu döneminde önemli kiliselerden kabul edilen Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde de bulunmaktadır.

Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nin duvar resimlerinde 39 sahne, 152 figür bulunmaktadır. Ayrıca kilise duvarlarında bitkisel, geometrik süslemeler ve sembolik betimlemeler görülmektedir. Kilisede bulunan resim ve sahnelerin teknikleri, "fresko-secco ve temperra" teknikleriyle çizilmiştir. Bu teknik, Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olan Konstantinopolis'e has tekniktir. Dolayısıyla bu çizimleri yapan sanatçıların başkentte eğitim alıp yetiştikleri söylenilebilmektedir (Yazıcı, 2019: 22).

Aziz Nikolas Kilisesi'nde bulunan duvar sahneleri, sanat tarihi ve dinler tarihi açısından önemli bir yere sahiptir. Kiliseye duvar resimleri 11. Yüzyılda yapılmaya başlanmıştır. Kilise onarım esnasındayken iç narteks duvar resimleriyle donatılmıştır. Bu resimlerde "Konsil", "Komünyon", "Hz. Meryem'in Ölümü", "Hz. Meryem'e Müjde", "Yakarış/Deesis", "Hz.İsa'nın Doğumu", "Hz. İsa'nın Çarmıha Gerilmesi", "Hz. İsa'nın Golgota Yolu" ve bazı azizlerin simgelerinin anlatıldığı sahneler bulunmaktadır. Ayrıca kilisede Aziz Nikolas'ın mucizelerinin anlatıldığı resimler de bulunmaktadır. Bu sahneler sırasıyla: "Aziz Nikolas'ın İmparator Konstantin'e Rüyasında Görünmesi", "Vali Ablabius'a Rüyasında Görünmesi", "Aziz Nikolas'ın Demokritos'u Boğulmaktan Kurtarması", "Aziz Nikolas'ın Büyülü Bir Hastayı İyileştirmesi", "Aziz Nikolas'un Basileios'u Araplardan Kurtarışı", "Basileios Ailesinin Aziz Nikolas'a Teşekkürü", "Aziz Nikolas'ın Deniz Mucizesi/Artemis'e Karşı", "Aziz Nikolas'ın Deniz Mucizesi/Kudüs'e Yolculuk", "Aziz Nikolas'ın Çocuğu Olmayan Bir Aileye Yardımı", "Üç Komutan'ın Aziz Nikolas'a Teşekkürü", "Üç Komutan İmparator Konstantin'in Önünde", "Üç Komutan Hapiste", "Üç Bekâr Kızın Hikâyesi" sahneleri bulunmaktadır (Doğan, 2016: 248-253)

2.4.1. Golgota Yolu Sahnesi

“*Golgota Yolu*” sahnesinde Hz. İsa’nın çarmıha gerilerek idam edilmesi olayı anlatılmaktadır. Hristiyanlık tarihi açısından bu olaya genel anlamda “*Çile Öyküsü*” adı verilir. Hz. İsa, Yahudilerle fikir ayrılıkları ve Roma yönetimine isyan etme gibi sebeplerden dolayı idama mahkûm edilmiştir. Roma yönetiminin Hz. İsa’yı idam etmesinin sebebi tamamen siyasi gerekçelerden kaynaklanmıştır. Hz. İsa’ya siyasi sebeplerle yöneltilen suçların başında, kendini Yahudilerin kralı olduğunu iddia etmesi ve İmparator Sezar’a ihanet etmesi vardır (Aydın, 2016:19). Hz. İsa Kudüs’e yaklaşınca şakirtlerine yakınlarında bulunan köyde üzerine hiç binilmemiş bir sığa olduğu ve onu kendisine getirmelerini söyler. Şakirtler belirtilen sığayı getirip Hz. İsa’ya teslim ederler. Hz. İsa sığa üzerinde Kudüs’e giriş yapar. Şehirde onu bekleyen halk, Hz. İsa’yı sığa üzerinde görünce “*Babamız Dâvud’un soyundan gelen melekût mübarek*” sıfatlarıyla selamlayıp galip bir komutan gibi karşıladılar (Markos, 11:1-10, Aydın, 2016: 21). Bu karşılama Kudüs halkının Hz. İsa’yı mesih olarak görmesindeki iddialardan biridir.

Hız. İsa Kudüs’e girdikten sonra mabede gitmiş orada bulunan banker ve güvercin satıcılarını mabetten kovarak mabedi yıkmakla tehdit etmiştir. Hız. İsa’nın idamına neden olan bir diğer sebep ise Yahudilerin din bilginlerinden olan Ferisilerle teolojik tartışmaları ve onları sert eleştirilerde bulunmasıdır (Aydın, 2016: 32-33). İsyân etme, mesihlik iddiası, Yahudi bilginlerle tartışmalar Hız. İsa’yı çarmıha gerilerek idama götüren üç güçlü sebep olarak görünmektedir. Bu sebeplerle Hız. İsa, Pontus Pilatus döneminde Yahudi başkâhin Kayafas’ın yargılamasıyla idama mahkûm edilmiştir.

İncillerde anlatılan ifadelere göre Hız. İsa, Kudüs dışında bulunan Golgota (Kafa kemiği) adı verilen yerde idam edilmiştir. İdamdan önce askerler Hız. İsa’nın başına dikenden bir taç giydirerek ve O’na “*Selâm sana ey Yahudilerin Kralı*” demişlerdir (Yuhanna, 19: 4). Golgotaya kendi haçını taşıyarak çıkan Hız. İsa’nın üzerine Pilatus “Nasıralı İsa, Yahudilerin Kralı” ibaresini yazdırmıştır. Romalı askerler ise İsa’nın kıyafetlerini kendi aralarında paylaşmışlardır. Yahudiler, Romalı askerlere Hız. İsa’nın bacaklarının kırılması için yalvarmışlardır. Hız. İsa’nın haça gerili olan bir bacağı askerler tarafından kırılmıştır (Yuhanna, 19:20-24-33). İdamın

tarihi genel Hristiyan kabulüne göre 15 Nisan olarak kabul edilmektedir. Ayrıca idam edilirken yanında iki suçlu daha bulunmaktadır (Aydın, 2016: 45).

Hız. İsa idam edildikten sonra yüksek kurul üyesi olan Aramatyalı Yusuf Pilatus'a yalvararak Hız. İsa'nın cesedini haçtan alır. Cesedi mür yağıyla yağlar ve cesedi bez ile sararak kayadan olan bir mezara koyar (Aydın, 2016: 49; Yuhanna, 19: 39-40-41).

Hristiyan tarihi için büyük değere sahip “Çile Öyküsü”, Hristiyan mimarisine de yansımıştır. Kilise duvarlarına bu olayı tasvir etmişlerdir. Aziz Nikolas Kilisesi'nde yapılan kazı ve onarım çalışmaları sonucu kilisenin kuzey duvarında “*Golgota Yolu*” sahnesi tasvir edilmiştir. 2001-2004 yılları arasında yapılan restorasyon faaliyetleri sonucunda kilisede bulunan birçok sahne gibi “*Golgota Yolu*” sahnesi de net bir şekilde görünmektedir. “*Golgota Yolu*” sahnesi Aziz Nikolas Kilisenin kuzey duvarında doğudan ikinci mezar nişinin kemer yüzeyinde, batı kısımda yer almaktadır (Karakaya, 2007: 180).

Aziz Nikolas Kilisesi'nde bulunan “*Golgota Yolu*” sahnesinde, Hız. İsa sağ yönde çizilmiş olup yönü sola dönüktür. Hız. İsa'nın elleri öne doğru uzanır ve elleri bağlıdır. Hız. İsa'nın önünde yer alan asker, Hız. İsa'ya göre daha kısa boylu, ayakta ve yönü sola doğru dönük çizilmiştir. Sahnede yüzü tahrip olan figür de Hız. İsa'nın bağlı olduğu ipi çekmektedir. Sahnenin sağ tarafındaki askerler çok belirgin değildirler. Ancak önde bulunan asker Hız. İsa'nın omzundan tutmaktadır. Sahnede sağ bölümde koyu kırmızı kahve renginde haç bulunmaktadır. Haçın alt kısmında ise yönü sola dönük sağ dizi üzerine çökmüş şekilde yüzü tahrip edilmiş figür tasvir edilmiştir. Bu figür sol eliyle haçı temelden tutmaktadır (Karakaya, 2007: 181).

Golgota sahnesinde Bizans sanatının yansımaları açıkça görülmektedir. Aziz Nikolas Kilisesi'nde olan bu sahnenin bir benzeri de Kıbrıs kutsal haç kilisesi ikonalarında mevcuttur (Karakaya, 2007: 184).

“*Golgota Yolu*” sahnesinin iki çeşidi vardır. İlk türün kendi içinde üç çeşidi bulunmaktadır. İlk tasvirde, askerlerle beraber yürüyen Hız. İsa ve haçı taşıyan Krineli Siemon (asker) vardır. İkinci tasvirde haç ve Krineli Siemon tasvir edilmemiştir. Üçüncü tasvirde ise Hız. İsa “*Golgota Yolunda*” haç taşırken tasvir edilmiştir. İkinci tür ise “*golgota yolu*” sahnesinin merkezinde olan haccı dikmek

için yardımcı figürler tarafından akılmaktadır. Hz. İsa'nın elleri bağlıdır ve bir asker tarafından çekilmektedir. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'ndeki örnek bu çeşide girmektedir (Karakaya, 2007: 183).

Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde bulunan "Golgota Yolu" sahnesi özellikleri bakımından Konstantinopolis sanatı örneğinin ilki olma özelliğini taşır. Başkent sanatının etkisi yoğun bir şekilde görünmektedir. Ayrıca Demre'deki sahne kendi türü içinde ilk ve özgün örnekler arasında yer almaktadır (Karakaya, 2007:187).

Golgota Yolu Sahnesi/Demre Aziz Nikolas Kilisesi.

Hız. İsa'nın Çarmıha Gerilişı/Demre Aziz Nikolas Kilisesi.

Golgota Sahnesinde Bulunan Diğer Figürler/Demre Aziz Nikolas Kilisesi.

Golgota Yolu Sahnesinden Yer Alan Diğer Figürler/Demre Aziz Nikolas Kilisesi.

2.4.2. Deesis Sahnesi

Deesis, kelimesi istekte bulunma, dua, yakarma gibi anlamlara gelmektedir. Terim anlamı ise Meryem, Vaftizci Yahya gibi kutsallığı olan aracılardan kullar için Tanrı'ya dua etmesi anlamına gelmektedir. Deesis sahnesinin, Hristiyan sanatında tanımlanması 19. yüzyıla dayanmaktadır. Bu sahne kaynağını Kitab-ı Mukaddes'ten almaktadır (Pekak-Ataç, 2016: 144).

Tanrı'ya doğrudan ulaşmak yerine araçlar vasıtasıyla O'na ulaşmayı tercih eden Bizans Hristiyanları, azizleri, piskoposları, rahipleri, Eski Ahitteki peygamberleri ve Tanrı'ya yakın olarak gördükleri, Tanrı doğuran olarak sıfatlandırdıkları Meryem'i dualarında aracı olarak kullanmışlardır (Akyürek, 1996: 122). Meryem'den sonra Vaftizci Yahya şefaath konusunda diğer etkili isimdir. Deesis sahnesinde bu iki isim bir araya gelip Hz. İsa'dan inananlar için şefaath talep ederler. Deesis sahnesindeki şefaath ise mahşer gününde yapılmaktadır. Tanrı'ya aracılığa melekler de eklenir. Başmelek Mikhael de deesis tasvirlerinde yerini alır. Sahne tasvirlerinde genellikle Meryem, Vaftizci Yahya, havariler, melekler Hz. İsa'nın iki yanında sıralı olarak yer alırlar (Akyürek, 1996: 125-126).

Deesis sahnelerin birçok çeşidi bulunmaktadır. Bu çeşitler iki ana gruba ayrılmaktadır. İlk grup tek temalı sahnelerdir. Bu da üç gruba ayrılır: Aracalık, Paraklesis, Şahitlik İkinci grup, geniş temalı sahnelerdir. İkinci grup da üç alt gruptan oluşmaktadır. Bunlar: Aziz, peygamber, meleklerin ve havarilerin olduğu deesis (Büyük Deesis); Son mahkemede deesis, Teofanik vizyonla birleşen deesis sahneleridir (Pekak-Ataç, 2016: 145).

Bizans sanatında mimari açıdan önemli bir yere sahip Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde bulunan "*Deesis Sahnesi*" fazla bozulma olmadan günümüze kadar gelmiştir. Toprak altında kalması ve doğal tahribatlar sonucunda sahne tasvirinde bozulmalar, aşınmalar meydana gelmiştir. "*Deesis Sahnesi*" kilisenin güneyinde bulunan üçüncü güneydoğu şapelindeki batı haç kolunda, kuzeydeki mezar nişi duvarında bulunmaktadır (Karakaya, 2003: 281).

Sahne Hz. İsa, Meryem ve Vaftizci Yahya'nın dizlerinden yukarı kısımları daha belirgindir. Hz. İsa sahnede tam merkezde resmedilmiştir. Göğüs kısmında görünen sağ eliyle takdis işareti yapmaktadır. Sol elinde de sarı renkte görünen bir kitap taşımaktadır. Hz. İsa'nın solunda Meryem ayakta tasvir edilmiştir. Hz. İsa'nın sağında yönü itibarıyla hafifçe Hz. İsa'ya dönük ve başı hafif eğik konumda Vaftizci Yahya görünmektedir (Karakaya, 2003: 282).

Demre Aziz Nikolas Kilisesi "*Deesis Sahnesi*"nin diğer kiliselerde olan sahnelerden ayrılan özellikleri bulunmaktadır. Diğer kiliselerde genellikle "*Deesis Sahnesinin*" bulunduğu yer kilisenin apsis kısımlarında yer almaktadır. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde ise mezar nişinde yer almaktadır. "*Deesis Sahnelerinde*" genellikle Meryem Hz. İsa'nın sağında Vaftizci Yahya da solunda yer almaktadır. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'ndeki Deesis Sahnesinde Meryem Hz. İsa'nın solunda Vaftizci Yahya ise sağında yer almaktadır (Karakaya, 2003: 282283). Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde yer alan Deesis Sahnesi'ndeki tasvirde, Vaftizci Yahya'nın elinde tuttuğu ruloda Yuhanna İncili kaynaklı "*İşte, Dünya'nın günahını kaldıran Allah'ın kuzusu!*" yazmaktadır. Yine aynı sahnede görülen Hz. Meryem'in elinde tuttuğu ruloda Hz. Meryem ve Hz. İsa arasında geçen bir diyalog yazmaktadır. Diyalogda:

Hz. Meryem: "Annenin dileğini, yakarışını kabul et ey Kelam!

Hız. İsa: “Ne istersin annem?”

Hız. Meryem: “Ölümlülerin kurtuluşunu.”

Hız. İsa: “Beni öfkelerendirdiler.”

Hız. Meryem: “Onlara acı oğlum!”

Hız. İsa: “Ama pişman olmuyorlar.”

Hız. Meryem: “Onlara kurtuluşu armağan et!”

Hız. İsa: “Hepsi kurtarılacaklar.”

Hız. Meryem: “Sana şükrediyorum Kelam!” (Akyürek, 2010: 157).

“*Deesis Sahnesi*” 12. Yüzyıl Bizans resim özelliklerini barındırmaktadır. Aziz Nikolas Kilisesi’nde bulunan “*Deesis Sahnesi*” şekil, biçim, çizim, boyama ve renk özellikleri bakımından Ayasofya’daki çizimlere birçok yönden benzerlikler barındırmaktadır. Örneğin, Demre kilisesindeki sahnede bulunan Vaftizci Yahya’nın çizimi ve renk tonları İstanbul’da bulunan Ayasofya Kilisesi⁸’ndeki “*Deesis Sahnesi*”nin yansımalarını taşır. Ayrıca kiliselerdeki ikonografik benzerliklerden dolayı 12. Yüzyıl başkent özelliklerini taşır ve sahneyi başkent eğitimli sanatçıların yaptıkları düşünülmektedir (Karakaya, 2003: 285-286).

Deesis/Yakarış Sahnesi/Demre Aziz Nikolas Kilisesi.

⁸ Günümüzde, Ayasofya-i Kebîr Câmî-i Şerîfi olarak ismi değiştirilmiş ve ibadete açılmıştır.

2.4.3. Havari Komünyonu Sahnesi

Evharistiya, Ekmek-Şarap Ayini olarak da adlandırılan temel Hristiyan ibadetidir. Hz. İsa'nın havarileriyle birlikte yediği son akşam yemeğini konu edinir. Hristiyanların çoğunun kabul ettiği önemli bir sakramenttir (ed. Adam: 2016: 166). Markos İncili'nde konuyla ilgili ifade şöyledir: “Onlar yemek yerlerken ekmek aldı, şükran duası yapıp kırdı ve onlara vererek dedi: Alın, bu benim bedenimdir. Ve bir kâse aldı, şükredip onlara verdi; hepsi ondan içtiler. Ve onlara dedi ki: Bu benim kanım, birçokları için dökülen ahdin kanıdır.” diye geçmektedir (Markos, 14: 22-23-24). Diğer İncillerde de komünyon ayinine delil niteliğinde pasajlar bulunmaktadır.

Hristiyanlık için bu denli öneme sahip komünyon ayini, kilise mimarisinde yerini almıştır. Kiliselerdeki duvarlara bu ayini betimleyen sahneler resmedilmiştir. Demre'de bulunan Aziz Nikolas Kilisesi'nde de “*Havari Komünyon Sahnesi*” bulunmaktadır. Bu sahne Bizans resim sanatının en canlı örneklerindendir.

11-12 yüzyıl özelliklerini bünyesinde barındıran “Havari Komünyon Sahnesinin” Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde bulunduğu yer, kuzeydoğu köşe mekânının kubbesinde yer almaktadır (Karakaya, 2003: 107). Kubbede, sahnenin üst yanında yazıt bulunmaktadır. Yazıtta, “*Alın yiyin. Bu benim bedenimdir. Bundan hepiniz için. Çünkü bu benim kanım, günahların bağışlanması için dökülen ahdin kanıdır.*” yazmaktadır (Yazıcı, 2019: 119).

Demre Aziz Nikolas Kilisesi'ndeki “*Havari Komünyonu Sahnesinde*” Hz. İsa'nın sağındakilere ekmeği, solundakilere de şarabı dağıttığı görülmektedir. Diğer kiliselerde bulunan bu sahnede genellikle Hz. İsa tasviri iki kez resmedilmiştir. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde bulunan “*Havari Komünyon Sahnesi*”nde ise Hz. İsa tasviri bir kez kullanılmıştır.

Kilisede yapılan restorasyon ve yenileme çalışmaları sonucunda sahnede bulunan diğer kişilerin kimlikleri de ortaya çıkmaya başlamıştır. Hz. İsa'nın sağa ekmek dağıttığı havari grubunda önde bulunan kişi Havari Petrus'tur. Sol tarafta şarap dağıttığı havari grubunda önde bulunan kişi ise Pavlus'tur (Karakaya, 2003: 109).

Havari Komünyonu Sahnesi/Demre Aziz Nikolas Kilisesi.

2.5. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde Yapılan Kazı Çalışmaları Sonucunda Bulunan Tarihi Eserler

Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nde yapılan kazı çalışmaları sonucunda kilisenin mimari özelliklerinin aydınlatılmasının yanında tarihi eserler de bulunmuştur. Bulunan tarihi eserler kilisenin yapısı, kilisenin özellikleri, kilisenin yapıldığı tarihten itibaren günümüze kadar gelen devlet ve medeniyetler hakkında bilgiler vermektedir.

Demre Aziz Nikolas Kilisesi kazılarında çeşitli seramikler bulunmuştur. Demre Aziz Nikolas Kilisesi kazı çalışmalarında, 1989-2001 arasında yapılan kazılarda toplam 45.491 adet seramik bulunmuştur. Bunlardan 4.162'si Roma- Geç Roma- Erken Hristiyan, 38.008'i Bizans, 3.314'ü Bizans sonrasına aittir. Bunların yanı sıra Avrupa kökenli, 2.079 sırlı seramik ve porselen parçası bulunmaktadır (Ötügen, 2003: 237). Kazı çalışmaları sonucu bulunan seramikler ikiye ayrılır: Sırlı ve Sırsız Seramiklerdir. Seramikler sırasıyla; Helenistik, Roma, Erken Bizans ve Orta Bizans, Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Devletleri dönemlerine aittir. Myra kentinin denize kıyısının olması ticari ve kültürel faaliyetlerin yaygınlaşmasına neden

olmuştur. Seramikler ticari ve kültürel özellikleri taşımaktadır. Ticareti yapılan ürünleri depolamak için amphoralar⁹ kullanılmıştır (Doğan, Çorağan, Bulgurlu, Alas, Fındık, Aydın, 2014: 121). Sırsız seramikler, pişirme ve depolama gibi amaçlarla mutfak kaplarından, sırlı seramikler de tabak, kâse, kandil gibi eşyalardan oluşmaktadır (Ötüken, Doğan, Acara, 19992000: 232).

Demre Aziz Nikolas Kilisesi kazılarında bulunan bir diğer tarihi eser de sikkelerdir. Kazı çalışmaları sonucu 89 adet sikke bulunmuştur. En erken tarihli sikke M.Ö. 1. yüzyıla ait Xanthos bronz sikkesi, en geç tarihli sikke ise 20. yüzyıl Kıbrıs parasıdır. Sikkelerin büyük çoğunluğu Bizans, Selçuklu, Osmanlı dönemlerine ait özellikleri taşımaktadır. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nin önemli bir hac merkezi olmasından dolayı İtalyan ve Fransız sikkeleri de bulunmuştur (Bulgurlu, 2005: 121-123). Demre Aziz Nikolas Kilisesi kazılarında bulunan eserler arasında cam eşyalar da yer almaktadır. Kazılarda 127 adet cam bilezik bulunmuştur. Cam bileziklerin dönemi Erken ve Orta Bizans ve Osmanlı dönemlerine aittir (Fındık, 2017: 425). 1989 yılından itibaren yapılan kazılarda cam buluntuların içinde aydınlatma amacıyla kullanılan çubuklu, masif çubuklu gibi çeşitlere ayrılan kandiller bulunmuştur (Acara, Olcay, 1997: 252).

Ayrıca kazı çalışmalarında; mühür, demir çivi, mih, cüruf, yontma aleti, tıbbi malzemeler, yemek-ilaç kaşığı, kapı kilidi parçaları, anahtar, menteşeler, bakır kap parçaları, bronz zincirler, bronz kancalar, bronz maşalar, cam kandiller için bakır alaşımı fitil yuvaları, çeşitli süs eşyaları ve “röliker haç”¹⁰ bulunmuştur (Doğan, Çorağan, Bulgurlu, Alas, Fındık, Aydın, 2014: 122-124).

2.6. İnanç Turizmi Açısından Demre Aziz Nikolas Kilisesi

İnsanlar farklı sebeplerle, bir yerden başka bir yere seyahatler gerçekleştirmişlerdir. Seyahat faaliyetlerinin en etkin olanlarından biri de inanç için yapılan seyahatlerdir. Yapılan ziyaret ve seyahatler, dinin sosyo-kültürel ve ekonomi

⁹ **Amphora:** İki kulplu, dibi çoğunlukla sivri olan veya bir ayakla biten, şarap, zeytinyağı gibi sıvıları ve tahılları korumak ve taşımak için kullanılan antik kaba denir (Doğan, Çorağan, Bulgurlu vd., 2014: 127).

¹⁰ **Röliker Haç:** Aziz ve azizelere ait kalıntıların (eşya, beden ya da giysi parçalarının) saklanması için özel olarak yapılan kutuların madeni haç şekline denir. Röliker haçlar, altta ve üste menteşeler yardımıyla birbirine tutturulurlar ve açılıp kapanabilme özellikleri mevcuttur. Ayrıca röliker haçları toplumda sosyal statüsü yüksek kişiler bulundurabilirler. Bu yüzden röliker haçın dış kaplaması değerli taşlarla yapılmaktadır (Koçyiğit, 2018: 113).

alanlarıyla etkileşimi sonucu inanç turizmi olarak adlandırılmıştır. Küçük, inanç turizmini; “Çeşitli din mensuplarınınca dinî mirasa ev sahipliği yapan bölgesel, milli veya uluslararası hüviyete sahip kutsal kabul edilen dini mekanların ziyaret edilmesi ve buradaki dini törenlere/seromonilere tanıklık yapılması şeklinde olan tüm faaliyetlerin turizm olgusu içinde yorumlanması” olarak tanımlanmaktadır (ed. Güngör, 2017: 430). Başka bir tanımda ise inanç turizmi; insanların hayatlarını devam ettirdikleri yerin dışına, inancı açısından değerli görülen yerlere, din duygusunu tatmin etmek maksadıyla yaptıkları seyahatlere denilmektedir (Aksoy, 2002: 419).

İnanç turizminin sebepleri de dört ana başlıkta toplanmaktadır. İlk sırada psikolojik sebepler yer almaktadır. İnsanoğlu, hayatın tek düzeliğinden uzaklaşmak, içsel olarak rahatlama, dini inancını pekiştirme ve inançları uğruna yaşanan sıkıntıları anlama gibi sebeplerden dolayı inanç turizmine yönelmektedir. İkinci başlıkta dinin arz zenginliği bulunmaktadır. Bir dinin arz zenginliği, ülkede bulunan bir dine ait mekânların çeşitliliğine denilir. Örnek olarak, Hristiyanlık açısından Türkiye’de önemli inanç merkezlerinin bulunması verilebilir. Üçüncü başlıkta dini günler ve bayramlar değerlendirilmektedir. Belirli tarihlerde toplu olarak yapılan dini ritüeller ve bayram kutlamaları bu başlıkta yer almaktadır. Dördüncü başlıkta ise misyonerlik faaliyetleri bulunmaktadır (Aksoy, 2002: 421-423).

İnsanların çeşitli nedenlerle ziyaret ettikleri, inanç turizminin gerçekleştirildiği ülkelerden biri de ülkemizdir. Ülkemizde Türklerden önce çeşitli milletler, medeniyetler ve inançlar yaşamıştır. Türklerin hoşgörüsü sayesinde çeşitli inançların eserleri, kalıntıları, ziyaret yerleri günümüze kadar gelebilmiştir. Hristiyanlık ve Yahudilik açısından önemli olan Antakya, Urfa, Harran, İznik, İstanbul, Efes, Selçuk, Demre gibi yerler Türkiye sınırları içerisindedir. Yeni Ahit’te zikredilen Yedi Kilise’nin Türkiye’de bulunduğu, ayrıca Yeni Ahit’in bölümlerinden olan Efesliler Bölümü ve Koloseliler Bölümleri’nin Anadolu topraklarındaki Hristiyanlara yazıldığı bilinmektedir (Küçük, 2009: 773).

Ülkemizde inanç turizmi kapsamında, Hristiyanlık açısından önemli yerlerden biri de Antalya ilinin Demre ilçesidir. Hristiyanlığın ana doktrinlerini ortaya koyan ve günümüz Hristiyanlığının kurucusu kabul edilen Pavlus, üçüncü misyon seyahati dönüşünde Patara kentine gelmiştir (Gündüz, 2017: 72; Resullerin İşleri, 21:1). Pavlus daha sonra Demre’ye uğramış, Andriake limanında gemiye binip Kudüs’e

gitmiştir. Pavlus, Demre'ye geldiğinde Demre metropolitine birtakım hediyeler vermiştir (Bean, 1998: 125; Yörük, 2010: 20). Pavlus'un Demre'ye gelmesi ve bir süre Demre'de bulunmasından sonra Demre kentinde Hristiyan bir cemaat oluşmuştur.

Hristiyanlık'ta Noel Baba figürüyle anılan Aziz Nikolas Demre'de yaşamış ve Demre'de piskoposluk yapmıştır. Demre'ye Aziz Nikolas'ın hatırasını yaşatmak için 6. yüzyılda bir kilise inşa edilmiştir (Küçük, 2009: 782). Aziz Nikolas'ın özellikle Batı'da tanınmasından sonra adına yapılan Demre Aziz Nikolas Kilisesi'ne ziyaretçi akınları başlamıştır.

Demre Aziz Nikolas Kilisesi'ne olan yoğun ilgi sebebiyle 1983 yılından itibaren Uluslararası Noel Baba Anma Törenleri 5-6 Aralık tarihleri arasında yapılmaya başlanmıştır. Ayrıca 1993 yılından itibaren 23-30 Nisan tarihleri arasında Demre Festivali düzenlenmektedir. Yapılan etkinlikler Demre ilçesinin ve Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nin yoğun ilgi görmesine neden olmuştur (Yörük, 2010: 16). Aziz Nikolas adına yapılan Demre Aziz Nikolas Kilisesi yapılan restorasyonlar çalışmaları sonucunda günümüzde müze olarak ziyaretçi kabul etmektedir. “Noel Baba Anıt Müzesi” olarak faaliyetlerine devam eden müzenin adı, 23.12.2015 tarih ve 240644 sayılı Müsteşarlık onayıyla “Aziz (St.) Nikolaos Anıt Müzesi” olarak değiştirilmiştir (<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-149880/noel-baba-anitmuzesinin-ismi-degismistir.html>, 05. 11. 2020). Demre Aziz Nikolas Kilisesi'ne ilgi gün geçtikçe artmaktadır. Demre Aziz Nikolas Kilisesi'ne son yıllarda gelen ziyaretçi sayısı yoğun ilgiyi göstermektedir. 2016 yılında 153.479 kişi, 2017 yılında 287.571 kişi, 2018 yılında 364.996 kişi, 2019 yılında da 384.893 kişi ziyaret etmiştir. Kültür Bakanlığı'nın yayınladığı veriler kapsamında 2018 yılında en çok ziyaret edilen 10 müze arasında Aziz (St.) Nikolaos Anıt Müzesi, 7. Sırada yer almıştır (<http://www.dosim.gov.tr/muze-istatistikleri>; <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-43336/muze-istatistikleri.html> , 05. 11. 2020).

Hristiyan dünyasında saygı duyulan Aziz Nikolas, özellikle Ortodokslar açısından ayrı bir yere sahiptir. Demre'de bulunan Aziz Nikolas Kilisesi Ortodokslar tarafından hac merkezi kabul edilir. Ortodoks Hristiyanlar, Demre Aziz Nikolas Kilisesi'ne örtünerek girerler, kilisede Aziz Nikolas'ın mezarının bulunduğu yerde saygıyla eğilirler. Aziz Nikolas'tan bağışlanmaları için aracı olmasını isterler. Aziz Nikolas'ın mezarının bulunduğu yere para atıp şans dilerler.

Demre Aziz Nikolas Kilisesi'ne gelen yabancı turistlerin ve Demre halkının iletişiminin, saygı ve hoşgörüye dayanması inanç turizmini olumlu yönde etkilemektedir. Bu sayede bölge halkı çeşitli ekonomik ve kültürel imkânlar kazanmaktadır.¹¹

Aziz Nikolas'a ait olduğu iddia edilen mezar/Demre Aziz Nikolas Kilisesi.

¹¹ Detaylı Bilgi Bakınız: Dikici E, Sağır A. (2012). Antalya'da İnanç Turizminin Sosyolojik Çözümlemesi: Demre-Myra Örneği . Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi , 2012 (1) , 35-43.

Demre Aziz Nikolas Kilisesi'nin Genel Görünümü.

SONUÇ

Dinlerde ya da dini geleneklerde kutsal kavramı bulunmaktadır. Kutsal kavramı, genel anlamda dört kutsal şeyden bahsedilmektedir. Bunlar; kutsal zaman, kutsal mekân, kutsal varlıklar ve kutsal nesnelerdir. Kutsal varlıkların başında Tanrılar gelmektedir. Tanrılardan sonra kutsal şahıs/kişi kavramları zikredilir. Kutsal şahıslar dinlerde guru, kami, aziz, veli gibi farklı isimlerde karşımıza çıksalar da genel anlamda misyonları, sıfatları ve kimlikleriyle birbirlerine benzerlik göstermektedirler.

Kutsal şahıs kavramı Hristiyanlık'ta aziz olarak karşımıza çıkmaktadır. Azizlik kavramı, Hristiyanlık'ta Hz. İsa'nın yolunu takip eden, din için kahramanca canını feda edip kendinden feragat edenlere verilen unvandır. Bu bağlamda azizler, Tanrı yolundaki her türlü sıkıntıya göğüs geren, Hz. İsa'nın yoldaşlarıdır. Azizlik makamının ortaya çıkması Hristiyanlığın ilk dönemlerine denk gelmektedir. Hristiyanlığın ilk dönemleri, Roma yönetiminin uyguladığı baskı ve işkence altında geçmiştir. Bu durum inananların motivasyonunu daha da arttırmış şehit olanların konumunun belirlenmesinde etkili olmuştur. Şehitler, aziz olarak nitelendirilmiş ve onların Tanrı ile insanlar arasında aracı olacağına inanılmıştır.

Hristiyanlığın ilk dönemlerinde meydana gelen şiddet ve baskı özellikle M.S. 4. yüzyılda azalmış ve yerini özgürlük ortamına bırakmıştır. Oluşan özgürlük ortamıyla birlikte azizlik tanımlamasında, sınıflandırılmasında ve şartlarında değişikliğe gidilmiştir. Hristiyanlık'ta ana bünyeyi oluşturan üç mezhep, azizlik konusunda çeşitli ayrımlara gitmiş, azizlik tanımlamasında ve azizlik şartlarında farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir. Protestan Kilisesi azizliği ve azizlik makamını reddederken, Katolik ve Ortodoks Kilisesi arasında bulunan farklılıklara rağmen azizliği ve azizlik makamını kabul etmişler ve azizliğe saygı göstermişlerdir. Katolik ve Ortodoks Kilisesi, azizleri Hristiyanlığı savunan, dine karışan aykırı inanışlarla mücadele eden ve Hristiyanlığın yayılmasında önemli roller üstlenen kutsal kişiler olarak görmüş; azizler adına doğum-ölüm günleri başta olmak üzere anma törenleri icra etmişlerdir.

Hristiyanlık bir din olarak Filistin’de ortaya çıkmıştır. Ancak Hristiyanlığın kurumsallaştığı yer Anadolu’dur. Başta Pavlus olmak üzere Hz. İsa’nın havarileri Anadolu topraklarına çeşitli ziyaretler yapmışlardır. Dinin yayılmasında ve dine giren sapkın düşüncelere karşı fikri ve fiziki mücadelede azizler öne çıkmıştır. Bu nedenle Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde birçok aziz yaşamış, Hristiyanlığın yayılması için mücadele etmişlerdir.

Anadolu’da yaşamış azizlerden biri de Aziz Nikolas’tır. Aziz Nikolas, günümüzde Antalya ili sınırları içerisinde bulunan Patara antik kentinde dünyaya gözlerini açmıştır. Aziz Nikolas’ın hayatının geçtiği iki şehir olan Patara ve Myra Likya Birliği’ne bağlı kentlerdir.

Aziz Nikolas, ekonomik durumu iyi, muhafazakâr bir ailenin yanında yetişmiştir. İlk dini eğitimlerini başta ailesinden ve amcasından almıştır. Çocukluktan itibaren gösterdiği mucizelerle farklı bir kişi olacağını göstermiştir. Genç yaşta ailesini kaybeden Aziz Nikolas, ailesinden kalan yüklü mirası ihtiyaç sahiplerine harcamış, münzevi bir hayat yaşamayı tercih etmiştir. Amcasının yanında dini eğitim almaya başlamıştır. Keskin bir zekâyâ sahip oluşundan dolayı genç yaşta rahipliğe atanmıştır. İnsanlar üzerinde vaazlarıyla ve hitabetiyle etki bırakan Aziz Nikolas, Myra piskoposunun vefat etmesi üzerine Myra piskoposu olmuştur.

Aziz Nikolas’ın hayatı, Hristiyanlığa karışan dinin özüne aykırı paganizm ve politeizm gibi düşünce ve inançlarla mücadele etmekle geçmiştir. Öyle ki İznik Konsili’ne katılmış, heretik akımlardan olan Ariusçulukla mücadele etmiştir. İznik Konsili’nde Arius ile sert tartışmalara girmiştir. Aziz Nikolas’ın bu tavrı teslis inancına sıkı sıkıya bağlı olduğunu göstermektedir.

Aziz Nikolas’ın Myra başpiskoposu olması hayatındaki dönüm noktalarından biri olmuştur. Üç komutan ve üç masum kişinin hayatını mucizesiyle kurtarması imparator tarafından tanınmasını sağlamıştır. Aziz Nikolas’ın bereket ve şifa mucizeleri onun ününü arttırmıştır. Aziz Nikolas’ın denizlerde mucizeler göstermesi, insanların hayatını kurtarması, denizcilerin azizi olarak anılmasını sağlamıştır. Akdeniz ve Ege’de sefere çıkan denizciler yolculukları başlamadan önce Aziz Nikolas’a dua ve tazimde bulunmaktadır. Gemilerinde Aziz Nikolas’ın ikonasını bulundurup “Dümenini Aziz Nikolas tutsun.” diyerek birbirlerine şans dilemişlerdir.

Denizciler arasında çok sevilen ve saygı duyulan birisi olduğu için Ölüdeniz’de gemicilerin durak noktası olan bir adaya adı verilmiştir.

Aziz Nikolas’ın Noel Baba karakteriyle eşleştirilmesinde, Pagan ve Yunan kültürlerinin Hristiyanlıkla etkileşimi ve onun efsanevi kişiliği gibi unsurlar etkili olmuştur. Aziz Nikolas’ın üç kız kardeşe yardım etmek için evin penceresinden kese atması, denizlere hükmetmesi ve denizcileri kurtarması mitolojik karakterler olan Odin ve Poseidonla eşleştirilmesine neden olmuştur. Mitolojik anlatılarda Odin, çocuklara hediye veren kahraman, Poseidon ise denizlerin hükümdarı olarak zikredilmektedir. Bu durum hayatını Hristiyanlığa aykırı olan paganizm gibi fikirlere karşı mücadele etmekle geçiren Aziz Nikolas’ın başta pagan kültürünün Hristiyanlığa karışmasında araç olduğunu göstermektedir. Noel kutlamalarında kullanılan çam ağaçlarının üzerine asılan üç top geleneğinin de Aziz Nikolas’ın yardım ettiği üç kız kardeşten geldiği iddia edilmektedir.

Aziz Nikolas ile Noel Baba karakterleri birbirleriyle eşleştirilmesine rağmen gerek fiziki özellikler gerekse karakter bakımından farklı tiplerdir. Noel Baba kutuplarda yaşayan, ren geyikleriyle dolaşan, kış aylarında ortaya çıkan, kırmızı kalpaklı, tombul ve yaşlı bir karaktere; Aziz Nikolas ise orta kilolu, orta boylarda, keşişlik yaşamına ait özelliklerle sıcak iklimlerde yaşayan bir karaktere sahiptir.

Aziz Nikolas ile ilişkilendirilen Noel Baba figürü değişik formlarda başka kültürlerde de bulunmaktadır. Türk kültüründe bulunan Boz atlı yol iyisi olarak nitelendirilen Hızır karşımıza çıkmaktadır. Hızır da aynı Aziz Nikolas gibi zor zamanlarda insanlara yol gösterici olmuş insanlara yardım etmiştir.

Aziz Nikolas adına dünyanın çeşitli yerlerine birçok kilise yapılmıştır. Yapılan kiliselerin en önemlisi Antalya/Demre’de bulunan kilisedir. Demre Aziz Nikolas Kilisesi, Aziz Nikolas’ın vefatının akabinde anıt mezar olarak inşa edilmiştir. Doğal afet, siyasi sebepler ve savaşlar yüzünden dönemsel tahribatlara maruz kalmıştır. Bizans imparatorları, Ortodoks Hristiyanlar kilisenin onarımı için çaba göstermiştir. Nitekim yapılan kazı ve restorasyon çalışmaları sonuç vermiş ve kilise günümüze kadar gelebilmiştir.

Demre Aziz Nikolas Kilisesi, sanat tarihi ve mimari özellikleri açısından Bizans mimarinin eşsiz özelliklerini barındırmakta, günümüzde de özgünlüğünü

korumaktadır. Kilise duvarlarında bulunan sahneler, Hıristiyanlık tarihinde öne çıkan önemli olayları anlatmaktadır. Ayrıca kilise duvarlarında Aziz Nikolas'ın hayatı hakkında bilgi veren sahneler de bulunmaktadır. Demre Aziz Nikolas Kilisesi kazı çalışmaları sonucunda ele geçirilen tarihi eserler, dönemin özellikleri ve Aziz Nikolas etrafında şekillenen kültürler hakkında bilgiler sunmaktadır. Günümüzde de faaliyetlerine devam eden Demre Aziz Kilisesi'nin ziyaretçi sayısı her geçen yıl daha da artmaktadır. Bu gelişmenin inanç turizmi sayesinde bölge halkına ekonomik ve kültürel anlamda çeşitli imkânlar sağladığı görülmektedir.

Demre Aziz Nikolas Kilisesi, Ortodoks Hıristiyanlar için hac merkezi konumundadır. Yılın her bölümünde ziyaretçi kabul eden Demre Aziz Nikolas Kilisesi'ne gelen Ortodoks Hıristiyanlar, Demre Aziz Nikolas Kilisesi'ne örtünerek girer, kilisede Aziz Nikolas'ın mezarının bulunduğu yerde saygıyla eğilir ve ondan bağışlanmaları için aracı olmasını isterler. Aziz Nikolas'ın mezarının bulunduğu yere para atıp şans dilerler. Her yılın aralık ayının altısında başta Demre Aziz Nikolas Kilisesi olmak üzere, Ortodoks Kiliselerinde anma törenleri düzenlenmektedir.

KAYNAKÇA

ACARA M.- OLCAY Y, (1997). “Bizans Döneminde Aydınlatma Düzeni ve Demre Aziz Nikolaos Kilisesi’nde Kullanılan Aydınlatma Gereçleri”, *Adalya Dergisi*, Sayı II, S. 252.

AKSOY M, (2002). “Türkiye’de İnanç Turizmine Genel Bir Bakış ve Hristiyanlığın Seyahate Verdiği Önem”, *Dini Araştırmalar*, Sayı III, S. 419-423.

AKŞİT O, (1967). *Likya Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

AKYÜREK E, (1996). *Bizans’ta Sanat ve Ritüel: Kariye Güney Şapelinin İkonografisi ve İşlevi*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

_____ (2010). *Myra Şapeli Üzerine Notlar*, ed. Nevzat Çevik, TC Kültür Turizm Bakanlığı Yayını, Antalya.

ALAS Z. Ç, (2011). “Demre Aziz Nikalaos Kilisesi Duvar ve Zemin Kaplamalarına Ait Yeni Değerlendirmeler, *Uluslararası Katılımlı XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazılar ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*”, 19-21 Ekim 2011, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

ANA BRİTANNİCA GENEL KÜLTÜR ANSİKLOPEDİSİ, (1986), “Aziz”, Ana Yayınları, İstanbul.

AYDIN M, (2007). “Dünyayı Hristiyanlaştırmanın Yeni Yolu: Ev Kiliseleri”, *İslami Araştırmalar Dergisi*, C. 20, Sayı 3, S. 349.

_____, (2016). *Hızır İsa’ya Ne Oldu?*, Otto Yayınları, 2. Basım, Ankara.

AYDIN M, (1986). “Türklerde Hızır İnancı”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, S. 51-52.

_____ (2007). *Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

_____ (2005). *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Damla Ofset A. Ş., Konya.

AZAR B, (2009). “İyiliğin Somut Rengi Hızır ve Kültürümüzdeki Fonksiyonları”, *I. Ulusal İyilik Sempozyumu*, 20-21 Haziran 2009, Elâzığ Milli Eğitim Müdürlüğü Yayınları, Elazığ.

BABÜR Y, (2019). “Müslüman Evliyası ile Hıristiyan Azizlerin Menkıbe ve Kerametleri Üzerine Bir Mukayese”, *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Sayı 26, S. 88-106.

BALVODİN J. F, (1987). “Christmas”, *The Encyclopedia of Religion*, Volume III, S. 460461, Macmillan Publishing Company, New York.

BAYBURTLUOĞLU C, (2004). *Lykia*, Homer Kitabevi, 1. Basım, İstanbul.

BEAN E.G, (1998). *Eski Çağda Likya Bölgesi* çev. Hande Kökten, Arion Yayınevi, İstanbul.

BIHLMAYER K.- TUCHLE H, (1971). *I ve IV. Yüzyıllarda Hıristiyanlık Roma İmparatorluğunda Tek Tanrıcılığın Zaferi*, Çev. Antun Göran, Salvator Yayınları, Fransa.

BUDAK D, (2012). *Anadolu’da Yaşamış Aziz ve Azize Hayatlarının Dinler Tarihi Açısından Değerlendirilmesi*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

BULGURLU V, (2005), “Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısında Bulunan Sikkeler Hakkında Notlar”, *III. Uluslararası Likya Sempozyumu*, 07-10 Kasım, Antalya.

BULGURLU V, (2010). *Erken Gezinlerin Gözüyle Myra/Demre*, ed. Nevzat Çevik, TC Kültür Turizm Bakanlığı Yayını, Antalya.

CAN A, (2015). “Kur’an ve Yeni Ahit’e Göre Şehitlik”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 8, Sayı 37, S. 1043.

CAN H, (2013). “Modern Zamanlarda Bir Ashâb-ı Kehf Yorumu: Ayıışı Sofrası”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/1 Winter, p. 1231.

Christian History & Biography, (2005). “Did You Know? Interesting and Unusual Facts About The Council of Nicaea”, *Christianity Today*, Sayı 85, S. 4.

ÇİLACI O, (2005). *Hıristiyanlık Propogandası ve Misyonerlik Faaliyetleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara.

ÇİLACI. O, (1984). “Hz. İsa, Noel ve Yılbaşı”, *Diyanet Dergisi*, C. XX, S. 7.

COHN R. L, (1987) “Sainthood”, *The Encyclopedia of Religion*, Volume XIII, S. 1, Macmillan Publishing Company, New York.

CSAKİ E, (2012). “Geleneklerimizde Ortak İyi Örneklerimizden Hızır ve Benzerleri”, *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 1. Sayı (Balkanlar Özel Sayısı), S. 114.

CURTİS B, (1995). “The Stange Birth of Santa Claus: From Artemis the Goddess and Nicholas the Saint”, *Journal of American Culture*, C. 18, Sayı 4, S. 17.

ÇELEBİ İ, (1991) “Hızır”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XVII, S. 406, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

_____, (2002). *Taşların İzinde Likya*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

_____, (2015). *Lykia Kitabı*, Oksijen Basım ve Matbaacılık, İstanbul.

ÇÖMEZOĞLU Ö, (2001). *Demre Aziz Nikalaos Kilisesi Kazılarında 1996-1999 Yılları Arasında Bulunan Aydınlatma İşlevli Cam Eserler*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

_____, (2007). *Akdeniz Çevresi Ortaçağ Camcılığı Işığında Demre Aziz Nikolas Kilisesi Cam Buluntuları*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

DELANEY J. I, (1980). *Dictionary of Saints*, Doubleday & Company INC., Gardencity/New York.

DEMİRCİ K, (2016). *Myra(Demre) Piskoposu Pataralı Aziz Nikolas*, ed. Havva İşkan- Erkan Dünder, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

DEMİRİZ Y, (1966). “Demre’deki Aziz Nikolaos Kilisesi”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, C. 15, Sayı 1, S. 14.

DİKİCİ E, SAĞIR A, (2012). Antalya’da İnanç Turizminin Sosyolojik Çözümlemesi: Demre-Myra Örneği . Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi , 2012 (1) , 35-43.

DOĞAN S, (2016). *Likya’da Bir Hac Merkezi: Myra Aziz Nikolaos Kilisesi*, ed. Havva İşkan- Erkan Dünder, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

DOĞAN S, ÇORAĞAN N, BULGURLU V, vd. (2014), *Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

DÖĞÜŞ S, (2015). “Anadolu’da Hızır-İlyas Kültü ve Hıdırellez Geleneği”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı 74, S. 91-95.

DÖLEK İ. (2014), “Kutsal Bir Zaman Dilimi Olarak Noel Ritüelinin Kutlama Gelenekleri “Alman Lureryanlar Örneği”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9/10 Fall 2014, p. 376.

EBON, M, (1975). *Saint Nicholas Life and Legend*, Harper&Row, New York.

KÜÇÜK M. A, (2017). Dinler Arası İlişkiler El Kitabı, Güngör A. İ. (Ed.). Grafiker Yayınları, Ankara.

ELİADE M, (2003), *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi III*, çev. Ali Berktaş, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

EMİROĞLU İ, (2001). *Gündelik Hayatımızın Tarihi*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

ERGUN P, (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

_____, (2012). “Küresel Dünyanın Tüketim Mitleri Fakelore’un Başarısı: Yılbaşı mı Kutluyoruz Noel Mi?”, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı 95, S. 151.

EROĞLU H, (2005), *Ökümenizm ve Fener Patrikanesi*, Aziz Andaç Yayınları, Ankara.

EROĞLU A. H, (2016). “Dinler Tarihi El Kitabı”, Adam B. (Ed.), Grafiker Yayınları, 3. Baskı, Ankara.

ERSOY P, (2008). *Cumhuriyet Döneminde Yılbaşı Kutlamaları Üzerine Halkbilimsel Bir İnceleme*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

ESGİN M, (2012). “Hristiyanlıkta Noel Bayramının Ortaya Çıkışı ve Türkiye’deki Yansımaları”, *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2, Sayı 2, S. 90.

EYİCE, S, (1991). *Demre’de Hagios Nikolaos Kilisesi (Noel Baba Kilisesi)*, Kültür Sanat Dergisi, Sayı 64, S. 4.

FINDIK E, (2017). “Bir Güzellik Nesnesi Olarak Cam Bilezikler: Demre/Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Buluntuları”, *Adalya Dergisi*, Sayı XX, S. 425.

_____, (2013). *Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazılarında Bulunan Ortaçağ Sırlı Seramikleri*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

GEÇİŞ N, (2011). *Dinlerde Mucizevî Doğumlar ve Hristiyanlıkta Noel*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

GIBSON A.G, (1967). “St. Nicholas”, *New Catholic Encyclopedia*, Volume X, S. 454, The Catholic University of America, New York.

GÜNDÜZ Ş, (1998). *Din ve İnanç Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Konya.

_____, (2010). *Küresel Sorunlar ve Din*, Ankara Okulu Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

_____, (2017). *Pavlus Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yayınları, 5. Baskı, Ankara.

GÜNTEKİN R. E, (2003). “Antik Smyrna Kentinin Koruyucusu St.Polycarp Adına İzmir’de Yapılan Bir Kilise: “ST.POLYCARP”, *Sanat Dergisi* (Atatürk Üniversitesi GSF Yayını), Sayı 4, S. 101.

HARMAN Ö. F, (1991). “Aziz”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. IV, S. 332, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

HOEGAERTS J, (2009). “Domestic Heroes: Saint Nicholas and the Catholic Family in the Nineteenth Century”, *Journal of Men*, Volume 3, No. 1, S. 41.

İŞİK, H, (1997). “Dini Köken Açısından Noel ve Yılbaşı” *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Fak. Dergisi*, C.7, S.459.

İMİRGİ A, (2003). *Festivaller: Ankara’da TC ve ABD Uyrukluların Yılbaşı Kutlamalarının Halk Bilimi Açısından İncelenmesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

İNCE F, (2016). “Bizans Devleti’nde İkonacılık-İkonakırcılık ve Bunun Sümela Manastırı’ndaki Yansımaları”, *1. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon’da Dini Hayat Sempozyumu*, C. 2, S. 1217, Değişim Yayınları, Trabzon.

İŞKAN H, (2016). *Likya Birliği ve Eyaleti Başkenti: Patara*, ed. Havva İşkan- Erkan Dünder, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

JONES C. W, (1978). *Saint Nicholas of Myra, Bari and Manhattan*, The University of Chicago Press, Chicago&London.

KARAKAYA N, (2007). “Demre(Myra) Aziz Nikolaos Kilisesi’ndeki Restorasyon Sonrasındaki “Golgota Yolu” Sahnesi”, *OLBA Dergisi*, Sayı XV, S. 179-192.

_____, (2003). “Antalya’nın Demre (Myra) İlçesindeki H. Nikolaos Kilisesi’nde Yer Alan Deesis Sahnesi”, *Adalya Dergisi*, Sayı VI, S. 281-286.

_____, (2003). “Restorasyon Sonrası, Antalya’nın Demre (Kale) İlçesindeki H. Nikolaos Kilisesi’nde Bulunan Havarî Komünyonu Sahnesi”, *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı XII, S. 107-113.

_____, (2002). “Türk-İslam Kültüründe Hızır-İlyas ve H. Georgios İlintisi ve Anadolu’daki H. Georgios Makamları”, *Uluslararası Türk Dünyası ve İnanç Önderleri Kongresi, 23-28 Ekim, Türksev Yayınları*, Ankara.

_____, (2010). *Myra Aziz Nikolaos Kilisesi ve Duvar Resimleri Işığında Aziz Nikolaos’un Yaşamı ve Kişiliği*, ed. Nevzat Çevik, TC Kültür Turizm Bakanlığı Yayını, Antalya.

KATAR M, (2000). “Hristiyanlıkta İsa’nın Doğumu ile İlgili Kutlamaların Ortaya Çıkışı”, *İslâmiyat Dergisi*, C. III, Sayı 4, S. 123-124.

_____, (2000). “Hristiyanlıkta Kilise Takviminin (Kilise İçerisindeki Anma ve Kutlama Devrelerinin) Oluşması”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, Eylül- Aralık, C. 3, Sayı 8, S. 29.

_____, (2001). “Hristiyan Bayramları Üzerine Bir Araştırma”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, Ocak- Nisan, C. 3, Sayı 9, S. 11-13.

“Katolik Kilisesi Din ve Ahlâk İlkeleri”, (2000). çev. Dominik Pamir, Yaylacık Matbaacılık, İstanbul.

Kitab-ı Mukaddes (2015). Kitabı Mukaddes Şirketi, İstanbul.

KOÇYİĞİT O, (2018). “Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi Bizans Dönemi Maden Haçları”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi.*, Sayı 35 (2), S. 113.

KONUTGAN B, (2017). *Anadolu’da Hristiyanlık*, Yeni Anadolu Yayıncılık, İstanbul.

KUNAR S, (1995). *Myra*, 1. Basım, Net Turistik Yayınlar A.Ş., İzmir.

KUNT S, (2014). *Aziz Yuhanna’nın Vahiy Kitabı Çerçevesinde Yedi Kiliseler ve Bu Kiliselerin Hristiyanlık Tarihindeki Yeri*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

KÜÇÜK A, TÜMER G, KÜÇÜK M. A, (2017), *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınevi, 9. Baskı, Ankara.

KÜÇÜK M. A, (2009). “İnanç Turizmi Açısından Türkiye”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, S. VII, S. 773.

_____, (2019). “İsa’nın Doğumu- İkonografi İlişkisi Üzerine”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, Ocak-Haziran, C. 22, S. 187.

KÜÇÜK M. A.- ARSLAN E, (2018). “Ortodoks İkonalarında Bir Ölüm Motifi: “Meryem Ana’nın Ölümü”, *Mukaddime*, Sayı 9, S. 57.

MAMYTOV A, (2010). *Rus Ortodoks Kilisesi’nde Azizlerle İlgili İnanış ve Uygulamalar*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

MİLLER R, *In Search of Santa Claus*. (1955). Published By The Turkish Press, Broadcasting and Tourist Department.

OCAK A. Y, (1992). *Kültür Tarihî Kaynağı Olarak Menakıbnameler*, TTK Basımevi, Ankara.

ÖCAL M. Ö, (1999). “Boz Atlı Hızır ve Ren Geyikli Noel Baba İkileminde Türklerde Yılbaşı”, *Türk Dünyasında NEVRUZ Üçüncü Uluslararası Bilgi Şöleni*, 18-20 Mart 1999, Atatürk Kültür Merkezi Yayınevi, Ankara.

ÖTÜKEN S, (2003). “2002 Demre-Myra Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısında Ulaşılan Sonuçlar”, *VII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Sanat Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, 7-8-9 Nisan, İstanbul.

_____, (2003). “Likya Bölgesi’ndeki Kazı ve Yüzey Araştırmaları Çerçevesinde Ortaçağ Seramikleri”, *Adalya Dergisi*, Sayı VI, S. 237.

_____, (2005). “Myra-Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Mimari Değerlendirmeler”, *III. Uluslararası Likya Sempozyumu*, 07-10 Kasım, Antalya.

_____, (1996). “Likya Ortaçağ Araştırmaları ve Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı”, *Adalya Dergisi*, Sayı 1, S. 77.

_____, (1998), “Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısının Ortaçağ Araştırmalarına Katkısı”, *I. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları Sempozyumu*, 9-11 Nisan 1997, İzmir.

ÖZGÜR, M. E, (2014). *The Church of Saint Nicholas*, Dönmez Offset Basımevi, Ankara.

PEKAK M. S- ATAÇ N, (2016). “Bizans Sanatında Deesis Sahnesi”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, Sayı 151, S. 144-146.

PİLEVNELİ C, (2014). *M.S. IV.-VII. Yüzyıllarda Myra(Lykia) ve Egemenlik Alanında Hristiyanlık*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

POLAT K, (2008). *Katolik Hristiyanlıkta Azizlik ve Azizler*, Salkımsöğüt Yayınevi, Ankara.

POLAT S, (2004). *Hristiyanlık'ta Manastır Hayatı*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

SARIKÇIOĞLU E, (2011). *Din Fenomenolojisi*, Fakülte Kitabevi, Isparta.

SCHULER C, (2016). *Hellenistik Dönem'de Likya ve Likya Birliği (MÖ 4.-1. yüzyıl)*, ed. Havva İşkan- Erkan Dünder, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

SCİHİMMEL A, (1995). *Dinler Tarihine Giriş*, Kırkambar Yayınları, İstanbul.

ŠEVČENKO I.– ŠEVČENKO N.P, (1984). *The Life on Saint Nicholas of Sion*, Hellinic College Press, Brookline.

SÜRMELİ M, (2002). “Kur'an-ı Kerim'de Velâyet Kavramı”, *Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, S. 315.

ŞENAY B, (1991). “Noel”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XXXIII, S. 201, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

TAŞPINAR İ, (2017). “Dinler Tarih ve Sembolizm”, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul.

TOPALOĞLU B., ÇELEBİ İ, (2015). *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, İsam Yayınları, 4. Basım, İstanbul.

TÜMER G, (1996), *Hristiyanlıkta ve İslâm'da Hz. Meryem*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

UCA A, (2007). “Türk Toplumunda Nevruz II”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı 33, S. 151.

ULUDAĞ S, (1991). “Hızır”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XVII, S. 409-410, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

_____, (1991). “Veli”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C. XLIII, S. 25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul.

YAMAN H, (2016). “İsmi Olmayan Bir Hakikatten Hakikati Olmayan Bir İsme Yolculuk: Oryantalist Çalışmalarda Tasavvufun Menşesine Dair Tartışmalar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Akademik Dergisi*, Sayı 1, S.46.

YAZICI E, (2019). *A Monument In Lycia: The Church Of SAINT NICHOLAS In Myra*, Uranus Fotoğraf Yayın Yapım, İstanbul.

YILDIRIM M, (2007). “Mircea Eliade’de Kutsal ve Kutsal Zaman Kavramı”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 10, Sayı 28, S. 60-61.

YÖRÜK G, (2010). *İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Demre’nin Değerlendirilmesi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Elektronik Kaynaklar

<https://arkeofili.com/patara-antik-kentindeki-zafer-taki-restore-ediliyor/>,25.07.19.

<https://muze.gov.tr/s3/MysFileLibrary/32734b1f-cf9b-43a9-941e-f4aa79d062e6.pdf>, 20.12.20.

<http://blog.mesa.com.tr/2018/06/18/akdenizde-tarihi-bir-kose-gemiler-adasi/>, 20.12.20.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C3%BCr>, 20.12.20.

<https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-149880/noel-baba-anit-muzesinin-ismi-degismistir.html> , 05. 11.20.

<http://www.dosim.gov.tr/muze-istatistikleri> , 05.11.20. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-43336/muze-istatistikleri.html> , 05. 11. 20.